

Landsbyanalyse

- grundlag for strategisk planlægning for landsbyer i Vejen Kommune

Januar 2020

Initieret og finansieret af: Realdania

Udført af: Hjortkjær

Underrådgiver: Urland ApS

I samarbejde med Vejen Kommune

FORMÅLET MED PROJEKTET	5
1. TILGANG OG BAGGRUND	6
LOVEN OG LANDSBYUDVALGET	6
FRA TRAPPETRINS-MODEL TIL KONKRET MODEL	7
RAPPORTENS OPBYGNING	8
2. KORTLÆGNING AF GEOGRAFISKE OG DEMOGRAFISKE FORHOLD I VEJEN KOMMUNE	9
GEOGRAFISKE DATA	10
<i>Basisservice – skoler</i>	10
<i>Basisservice – indkøb</i>	11
<i>Basisservice – bystruktur</i>	12
<i>Basisservice – afstande</i>	13
<i>Tilgængelighed til basisservice i fremtiden</i>	14
<i>Tilgængelighed i forhold til større bysamfund og arbejdsmarked</i>	15
<i>Udvikling i boligpriser</i>	16
<i>Natur- og kulturhistoriske ressourcer</i>	19
<i>Samlet overblik over tilgængelighed til basisservice og boligpriser</i>	20
DEMOGRAFISKE DATA	21
Zoner	21
Befolkningsudvikling	22
Demografi - små børn 0-5 år	23
Demografi - børn og unge 6-17 år	23
Demografi – yngre voksne 18-40 år	24
Demografi – voksne 41-65 år	24
Demografi – ældre over 65 år	25
SAMMENFATNING AF GEOGRAFISKE OG DEMOGRAFISKE DATA PÅ TVÆRS AF KOMMUNEN	26
OPDELING I EN VEST/SYDVESTLIG OG EN NORDØSTLIG DEL	27
VEST/SYDVESTLIG OG EN NORDØSTLIG DEL MED LANDSBYER OG LANDSBYINFO	28
3. CIVILSAMFUNDSKORTLÆGNING I VEJEN KOMMUNE	31
<i>Hvad er et civilsamfund?</i>	31
<i>Hvorfor er en civilsamfundskortlægning vigtig?</i>	31
<i>Fire civilsamfundstypologier</i>	32
<i>Fire civilsamfundstyper i Vejen Kommune</i>	34
<i>Tværgående pointer fra civilsamfundskortlægningen</i>	39
4. SAMLET ANALYSE AF KORTLÆGNINGERNE	41
OTTE LANDSBYGRUPPER	41
5. SCENARIER FOR MÅLSÆTNINGER, DELMÅL OG VIRKEMIDLER	44
6. UDDYBNING AF VIRKEMIDLER	47
POLITIKKER OG STRATEGIER	47
1. <i>Landdistriktpolitik og landdistriktsudvalg</i>	47
2. <i>Selvstændige politikker</i>	47
STRATEGISK BRUG AF KONKRETE VIRKEMIDLER	47
1. <i>Byggemodning</i>	47
2. <i>Udvikling af alternative boligformer</i>	48
3. <i>Tilflytterboliger</i>	48
4. <i>Flexboligordningen</i>	48
5. <i>Erhvervsfremme i landsbyskala – fællesejede virksomheder?</i>	48
6. <i>Offentlig service – forudsigelig omkring placering af skoler og børnehuse/daginstitutioner</i>	49
7. <i>Nedrivnings- og renoveringsmidler</i>	49
8. <i>Omdannelseslandsby</i>	49

9. Adgang til natur	50
10. Kollektiv trafik	50
11. Samlokalisering af faciliteter og aktiviteter	50
12. Puljer i kommunerne	51
13. Landdistriktpuljen	51
STRATEGISK ORGANISERING AF KOMMUNER OG CIVILSAMFUND	51
1. Borgerforeninger, Lokalråd mv.	51
2. Landdistriktskonsulenter	51
3. Landsbyedelordningen	52
4. Lokale udviklingsplaner (LUP)	52
5. LAG (Lokale Aktionsgrupper)	52
6. Klynger	53
STRATEGISK MOBILISERING AF FORSKELLIGE CIVILSAMFUNDSTYPER	53
1. Meget aktive civilsamfund	53
2. Aktive civilsamfund	53
3. Mindre aktive civilsamfund	54
4. Stille civilsamfund	54
7. HANDLEPLAN	55
ANBEFALING 1: PLANLÆG STRATEGISK UD FRA AT VEJEN KOMMUNE ER OPDELT I EN VEST/SYDVESTLIG OG EN NORDØSTLIG DEL	57
ANBEFALING 2: BETRAGT CIVILSAMFUNDENES STYRKE UD FRA FIRE TYPOLOGIER	58
ANBEFALING 3: OPDEL KOMMUNENS LANDSBYER I OTTE LANDSBYGRUPPER	59
ANBEFALING 4: GENNEMFØR CIVILSAMFUNDINVOLVERING	60

Formålet med projektet

Med projektet "Landsbyanalyser til grundlag for strategisk planlægning for landsbyer" vil foreningen Realdania understøtte kommunernes arbejde med at udvikle deres landsbyer strategisk. Baggrunden er blandt andet, at Folketinget i december 2018 vedtog "Lov om ændring af lov om planlægning (strategisk planlægning for landsbyer)", som trådte i kraft 1. januar 2019.

Projektet ligger i naturlig forlængelse af Realdanias mangeårige fokus på udviklingen af landdistrikter og landsbyer i hele landet, hvilket blandt andet har udmøntet sig i kampagner som Stedet Tæller, Mulighedernes land, På forkant og senest Landsbyklynger.

Projektet er finansieret af Realdania og udarbejdet af konsulentvirksomheden Hjortkjær, der laver strategisk rådgivning om by og land. Som underrådgiver har Urland ApS udarbejdet den geografiske og demografiske kortlægning. Indholdet i indeværende rapport er udviklet i samarbejde med Vejen Kommunes afdeling for erhverv og plan.

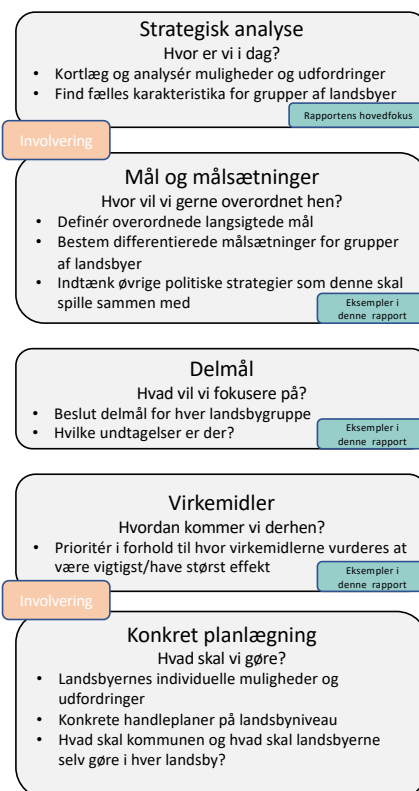
Gennem et konkret samarbejde med Norddjurs, Holstebro og Vejen kommuner er der udviklet metoder, udarbejdet kortlægninger og analysegrundlag, der kan bruges som grundlag for de tre kommuners strategiske planlægning for landsbyer i forbindelse med formuleringen af kommuneplan 2021.

Strategisk planlægning handler først og fremmest om at formulere og arbejde efter et fælles langsigtet mål. Kommunerne skal formulere et overordnet mål for en gruppe af landsbyer, og sikre en sammenhæng mellem det strategiske mål og de midler/ressourcer, som kommunerne har til rådighed. Samtidig skal strategien afspejle landsbyernes forskellige muligheder og udfordringer. Det betyder også, at strategien får forskellig betydning for de forskellige landsbyer.

Det strategiske mål fastlægges på baggrund af, hvad man som kommune ønsker sig af fremtiden for landsbyerne, men målet skal være realistisk, og skal tage afsæt i en helhedsorienteret tilgang, der beror på data og viden om muligheder og udfordringer, ressourcer og øvrige politikker og strategier. Strategisk planlægning for landsbyer vedrører dermed også politikker, der ikke tidligere nødvendigvis har været en del af kommuneplanen.

Der er ikke ét enkelt svar på, hvordan strategisk planlægning kan gøres i praksis, men med dette projekt gives et bud, som forhåbentlig kan være til inspiration for den kommende strategiske landsbyplanlægning i hele landet.

Analysen er udarbejdet på baggrund af en kortlægning af både udefrakommende bevægelser og de bevægelser, der sker i selve landsbyerne, som påvirker landsbyernes udviklingsmuligheder. Således kortlægges tilgængeligheden af servicetilbud i byer og landsbyer, udviklingen i boligpriser, natur og landskabsressourcer samt den befolkningsmæssige sammensætning og udvikling henover kommunens forskellige lokalområder. Derudover kortlægges styrken af civilsamfundene i landsbyerne gennem deres foreningsliv, fællesskab, aktiviteter og initiativer, der rækker ud i landsbyen og påvirker dens udvikling. På baggrund af kortlægningerne foreslås en gruppering af landsbyerne, som efterfølgende bruges som afsæt for eksempler på målsætninger, delmål og virkemidler. Endelig foreslås en strategisk handleplan med fire anbefalinger.

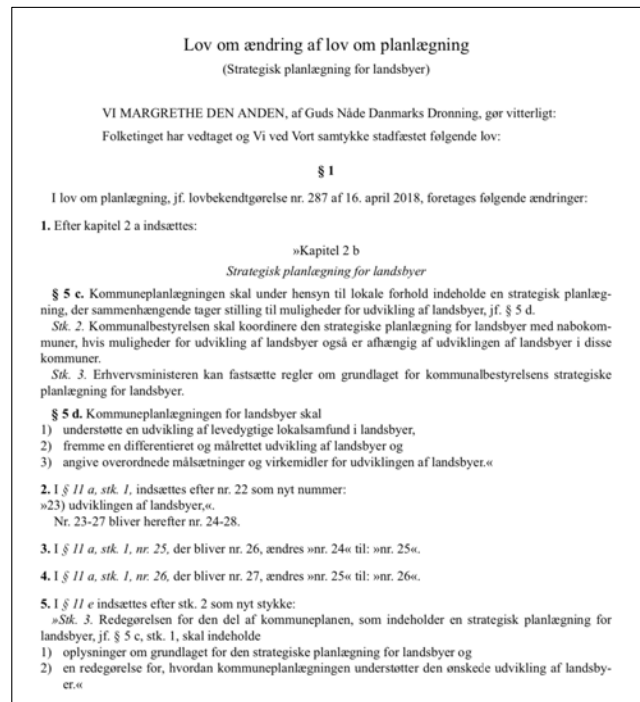
Figur 1. Model for strategisk planlægning

1. Tilgang og baggrund

Loven og landsbyudvalget

Formålet med 'Lov om strategisk planlægning for landsbyer', der trådte i kraft den 1. januar 2019, er at sikre, at alle kommuner arbejder strategisk med deres landsbyer. Det betyder i praksis, at kommunerne ud fra nogle overordnede målsætninger, skal tage aktivt stilling til, hvor der er brug for bestemte udviklingstiltag og virkemidler, og hvordan man vil prioritere for eksempel placering af kommunale servicetilbud, udlæg af byggegrunde eller en aktivering af lokalsamfundet for at skabe levedygtige landsbyer. Udgangspunktet skal være de lokale muligheder og udfordringer. Af loven fremgår det, at kommuneplanlægningen for landsbyer skal:

- Understøtte en udvikling af levedygtige lokalsamfund i landsbyer,
- fremme en differentieret og målrettet udvikling af landsbyer og
- angive overordnede målsætninger og virkemidler for udviklingen af landsbyer.

Der skal desuden redegøres for grundlaget for den strategiske planlægning for landsbyer og for, hvordan kommuneplanlægningen understøtter den ønskede udvikling af landsbyer.

Udgangspunktet er landsbyer med mellem 200-1000 indbyggere jf. lovens bemærkninger, men både mindre og større landsbyer kan medtages, såfremt kommunerne ønsker det. I dette projekt har Vejen Kommune fx valgt at medtage 27 landsbyer hvoraf 12 er på under 200 indbyggere, 11 er på mellem 200-1000 og fire har mere end 1000. Norddjurs Kommune har til gengæld kun inkluderet landsbyer på mellem 200-1000 indbyggere, mens Holstebro har 3 landsbyer på under 200 indbyggere og 2 landsbyer, der har over 1000 indbyggere.

Loven er en opfølgning på den centrale anbefaling fra Udvalget for levedygtige landsbyer (som den tidligere regering nedsatte i juli 2017) om, at "... der i planloven indarbejdes en forpligtelse for kommunerne til i kommuneplanlægningen at foretage en strategisk planlægning for kommunens landsbyer og landområder." Udvalgets rapport indeholdt, udover 17 anbefalinger, fire kriterier, som karakteriserer en levedygtig landsby:

Figur 2. Landsbyudvalgets trappe-trins-model

- Et attraktivt nærmiljø med tidssvarende boliger, en tilpasset bygningsmasse samt adgang til landskab og natur
- Nærhed til offentlig og privat service
- Tilgængelighed til beskæftigelse og gode muligheder for etablering af virksomhed
- Social og kulturel sammenhængskraft

På den baggrund foreslår udvalget en *model for vurdering af levedygtigheden af landsbyer og landområder* (i det følgende omtalt som trappetrins-modellen).

Loven er udgangspunktet for dette projekt, og derudover bruges landsbyudvalgets kriterier og trappetrins-model som afsæt for en kvalitativ og kvantitativ kortlægning af landsbyers muligheder og udfordringer.

Fra trappetrins-model til konkret model

På baggrund af *trappetrins-modellen* er en række indikatorer udvalgt jf. figuren nedenfor, som bruges til at kortlægge kommunerne. Indikatorerne bruges til at opdele kommunerne i geografiske områder, som kombineres med styrken af civilsamfundene i landsbyerne.

Oversigt over indikatorerne i kortlægningerne

<p><i>Geografiske og demografiske data på tværs af kommunen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstand til skoler • Afstand til dagligvareindkøb • Afstand til regionalt jobmarked • Boligpriser • Naturkvaliteter • Demografisk sammensætning • Befolkningsudvikling. <p><i>Geografiske og demografiske data på landsbyniveau:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ændring i befolkningstal • Skoler og dagligvarebutikker. 	<p><i>Styrken af civilsamfundene i landsbyerne på baggrund af følgende parametre:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Fællesskab og frivillighed • Foreninger og formelle organiseringer • Lokalsamfundsorienterede virksomheder • Samarbejdskultur • Faciliteter i landsbyen.
---	--

Figur 3. Oversigt over indikatorerne i kortlægningerne

Selvom metoden i projektet er inspireret af Udvalget for levedygtige landsbyers fire kriterier og trappetrins-modellen, er ikke alle parametre fra modellen medtaget i kortlægningen. Således kortlægges og analyseres den enkelte landsbys tilstand, herunder tomme og nedslidte ejendomme, ikke. Desuden er digital infrastruktur, kollektiv transport og lokalt jobmarked heller ikke medtaget. Det har været vurderingen, at flere af disse faktorer indfanges i de valgte parametre, bl.a. gennem boligpriser og ændring i befolkningstal.

Derudover har borgerinddragelse ikke været en del af opdraget for kortlægningen, udover i de tilfælde hvor kommunen har valgt at sende et spørgeskema til landsbyernes borgerforeninger. Det er naturligvis centralt at inddrage landsbyerne i det videre arbejde med at nuancere kortlægningen (jf. anbefaling fire).

Generelt gælder, at metoden i denne rapport blot er én metode, man kunne have valgt mange andre og lovgivningen giver kommunerne metodefrihed.

Rapportens opbygning

Kapitler

- *Kapitel 1. Tilgang og baggrund.*
- *Kapitel 2. Kortlægning af geografiske og demografiske forhold i Vejen Kommune.* Geografiske og demografiske data bruges til at vise noget om graden af udfordringer og muligheder i forskellige områder i kommunen. Vejen Kommune opdeles i en Vest/sydvestlig og en Nordøstlig del.
- *Kapitel 3. Civilsamfundskortlægning i Vejen Kommune.* En kvalitativ kortlægning bruges til at analysere styrken af civilsamfundene. Landsbyerne kategoriseres som 'meget aktive', 'aktive', 'mindre aktive' eller 'stille' civilsamfund.
- *Kapitel 4. Samlet analyse af kortlægningerne.* Opdelingen i en Vest/sydvestlig og en Nordøstlig del kombineres med kortlægningen af civilsamfund til at gruppere landsbyerne.
- *Kapitel 5. Uddybning af virkemidler.* Den samlede viden og gruppering bruges som grundlag for eksempler på målsætninger, delmål og virkemidler.
- *Kapitel 6. Handleplan.* Rapporten afsluttes med fire anbefalinger for politisk stillingtagen og borgerinvolvering.

Bilag

- Bilag 1. Geografisk og demografisk kortlægning
- Bilag 2. Civilsamfundskortlægningsmetode - Vejen Kommune
- Bilag 3. Screeningsbesvarelser

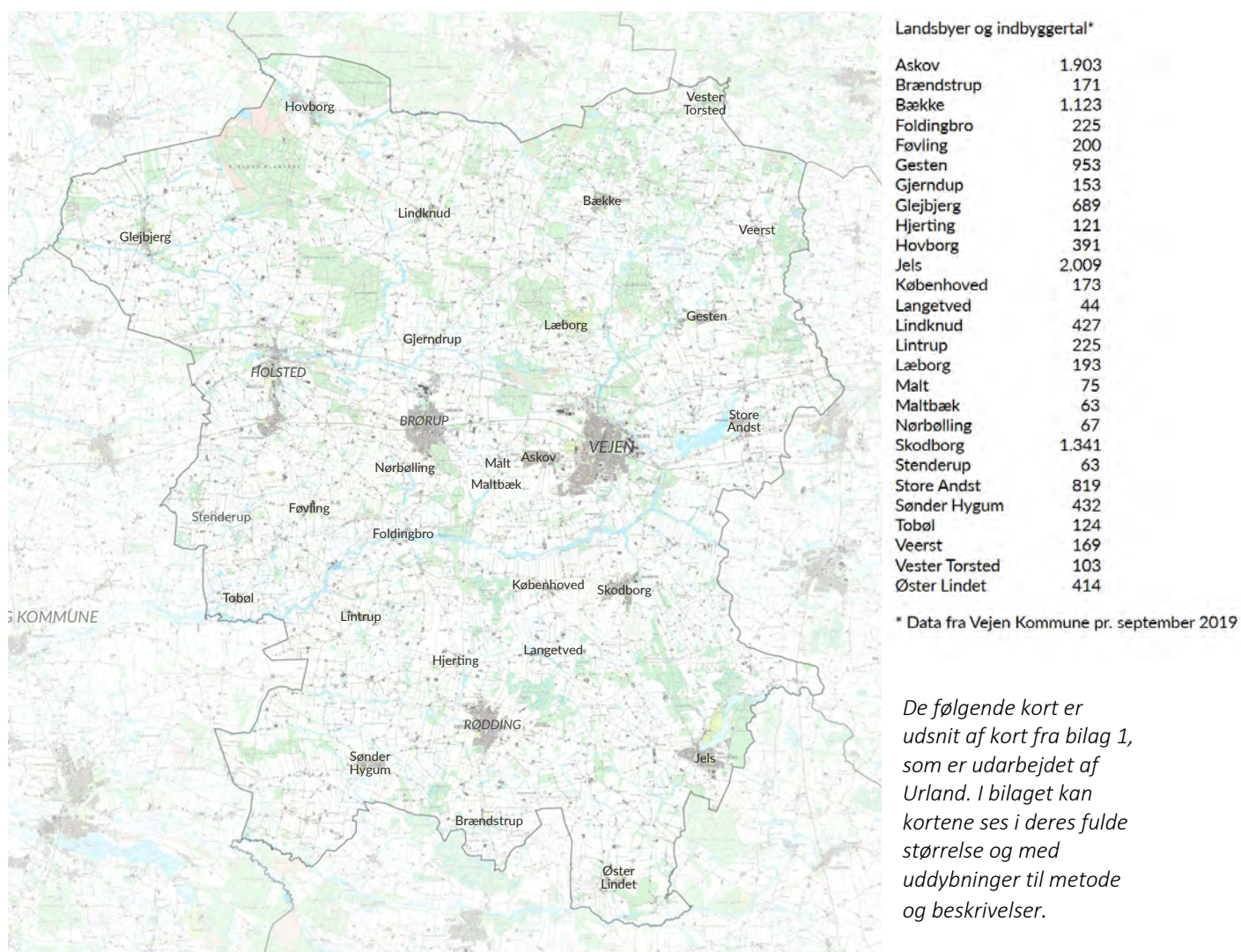

2. Kortlægning af geografiske og demografiske forhold i Vejen Kommune

Vejen Kommune er geografisk placeret i den sydlige del af Jylland, mellem Kolding og Esbjerg og er del af Region Syddanmark og Trekantområdet. Kommunen har i alt 42.863 indbyggere, hvoraf næsten halvdelen af er bosat udenfor de fire største byer, Vejen, Brørup, Holsted og Rødding. Kommunens hovedby er Vejen, som har 9.736 indbyggere.

I denne analyse har Vejen Kommune valgt at medtage 27 landsbyer (jf. kort og tabel nedenfor). Det er kun landsbyerne, der er medtaget i analysen – ikke det åbne land med spredt bebyggelse, der ligger omkring dem. De 27 landsbyer har et samlet befolkningstal på 12.670 indbyggere. Heraf bor 4.968 i landsbyer med mellem 200 og 1000 indbyggere (Læborg med 193 indb. er her medregnet). I den senere civilsamfunds-analyse betragtes de fire landsbyer Københoved/Langetved og Malt/Maltbæk som to landsbyer.

Dette kapitel ser på en række data vedrørende tilgængeligheden af servicetilbud i byer og landsbyer, udviklingen i boligpriser, natur og landskabsressourcer samt den befolkningsmæssige sammensætning og udvikling henover kommunens forskellige lokalområder. Afslutningsvist i kapitlet lægges de mange lag af information ovenpå hinanden. Der gives på baggrund heraf et bud på, hvorledes kommunen kan betragtes i forskellige zoner, og hvad der karakteriserer disse.

De følgende kort er udsnit af kort fra bilag 1, som er udarbejdet af Urland. I bilaget kan kortene ses i deres fulde størrelse og med uddybninger til metode og beskrivelser.

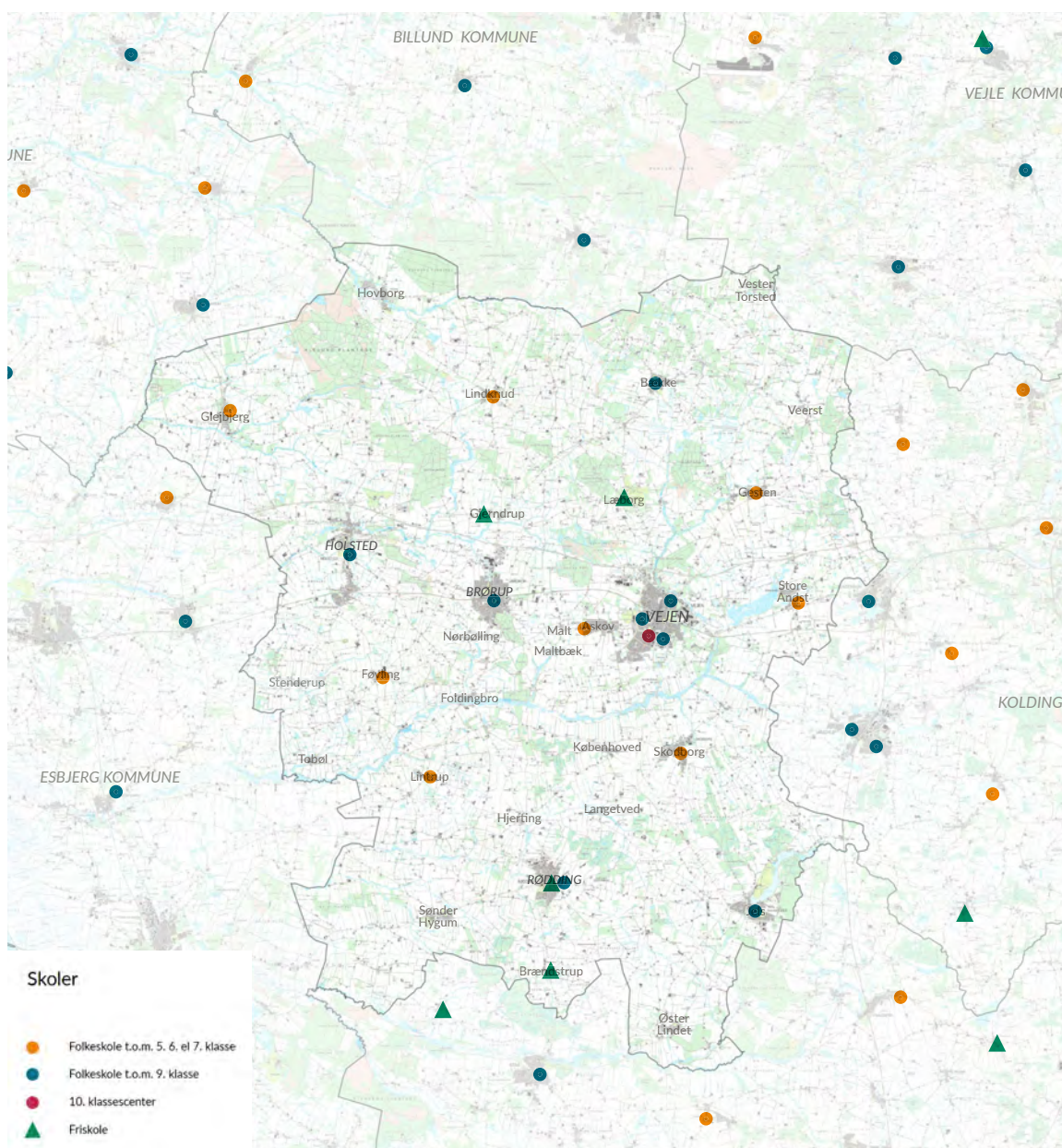
Kort 1. De 27 Landsbyer i Vejen Kommune som er del af kortlægningen inkl. befolkningstal.

Geografiske data

Basisservice – skoler

Skoler betragtes i denne rapport som en af to primære basisservicefunktioner, der har afgørende betydning i hverdagen.

Kortet viser placeringen af skoler i Vejen Kommune og i de tilstødende kommuner. I kortlægningen er der differentieret mellem skoler, der tilbyder alle klassetrin (typisk de store skoler), og skoler der kun tilbyder klassetrin for de mindre årgange, fx fra børnehaveklasse til 5.-6. eller 7. klasse (typisk små skoler). Private skoler, herunder friskoler, er også kortlagt.

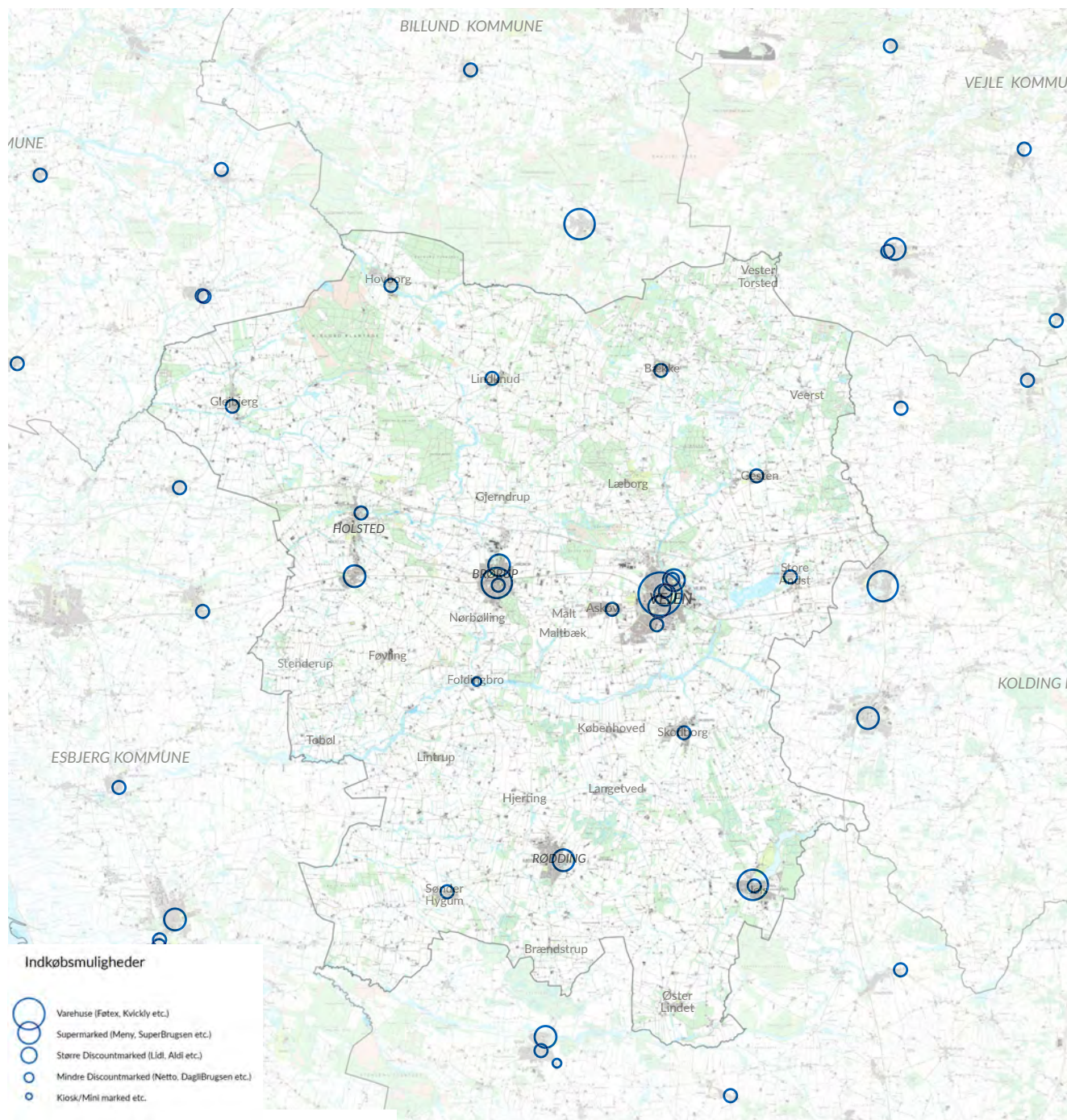

Kort 2. Skoler

Basisservice – indkøb

Indkøbsmuligheder betragtes som den anden af to centrale parametre, der siger noget om tilgængeligheden til basisservice.

Kortet viser placeringen af dagligvarebutikker i Vejen Kommune og i de tilstødende kommuner. Butikker, der sælger dagligvarer, dækker i praksis over en række noget forskelligartede butikstyper og størrelser. Et større varehus kan tilbyde et væsentligt større udbud, og i den forstand serviceniveau, end en lille købmandsbutik. I kortlægningen er derfor skelnet mellem fem typer af dagligvarebutikker, rangerende fra de største i form af varehuse til de mindste i form af kiosker.

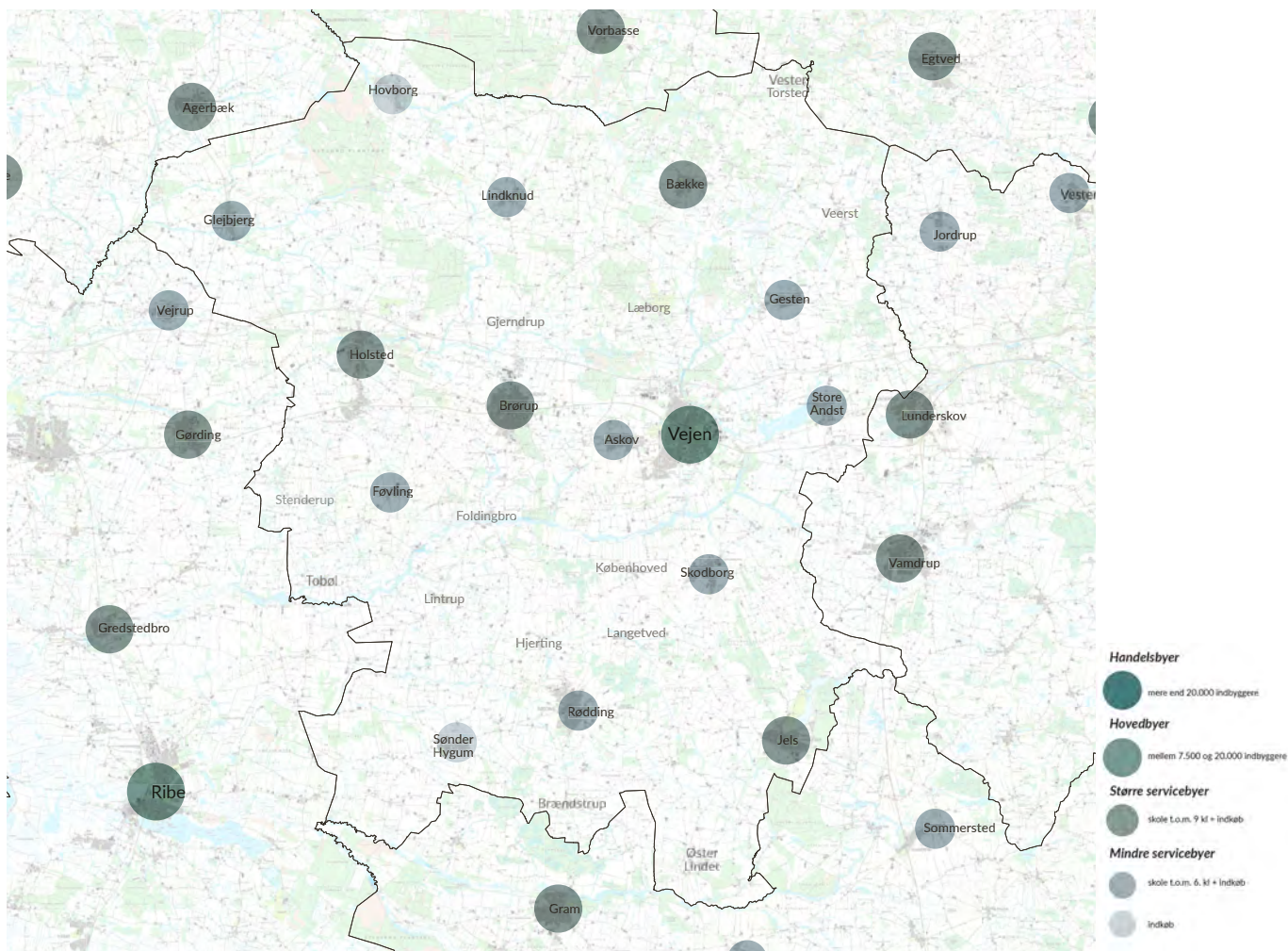

Kort 3. Dagligvarebutikker

Basisservice – bystruktur

Ved at markere de byer, der tilbyder enten dagligvareindkøb og/eller skoler ses, hvor i kommunen der er basisservice.

På kort 4 ses beliggenhed af byer med skole og/eller dagligvarer. Der er i kortlægningen skelnet mellem "mindre servicebyer" og "større servicebyer". Der er væsentlig forskel på den service, som tilbydes af en stor skole eller et stort supermarked, sammenholdt med små skoler og købmandsbutikker. Det gælder både i forhold til udbud men også i forhold til stabilitet på længere sigt.

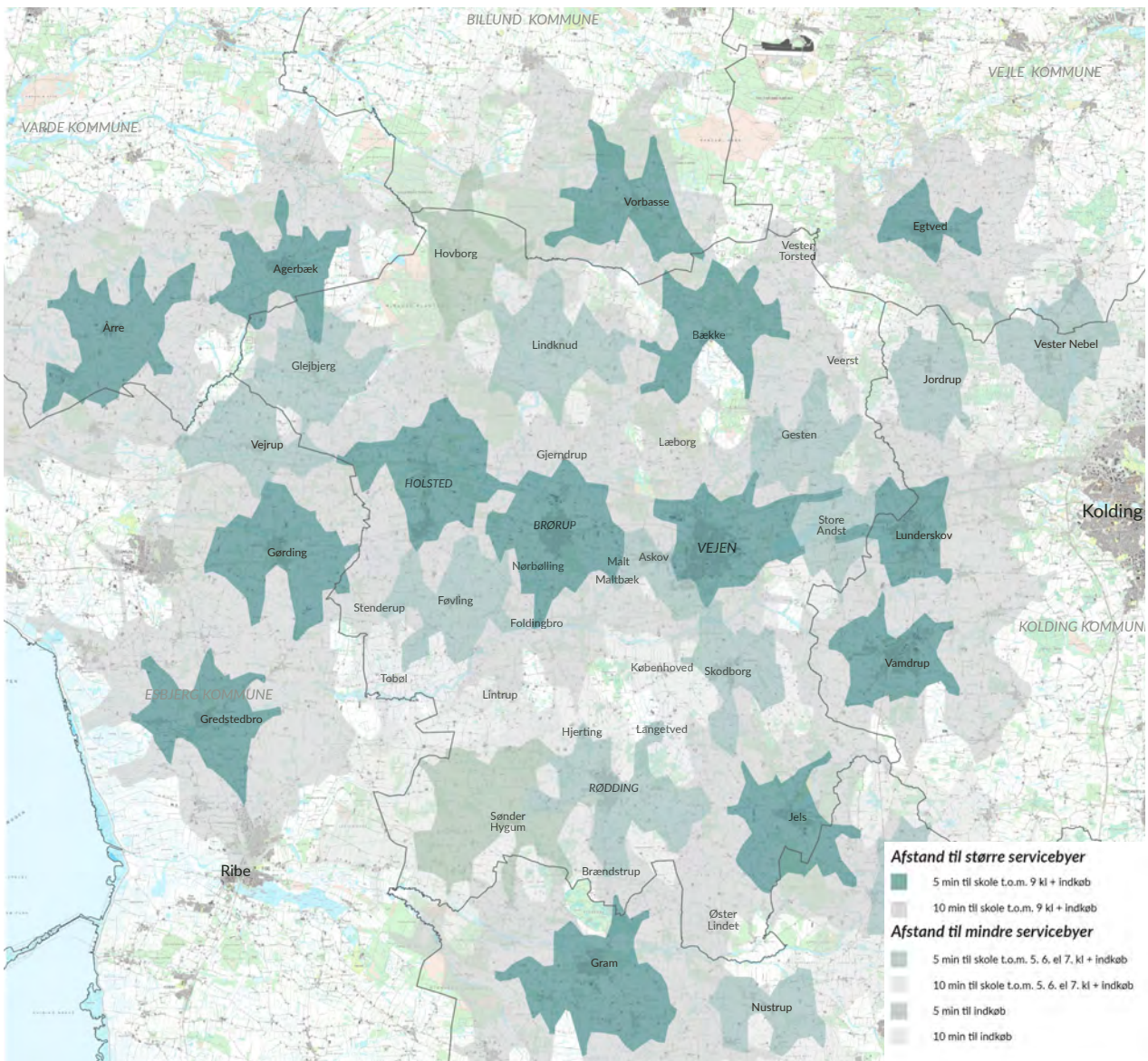
Kort 4. By- og landsbysamfund, som rummer både skole og dagligvareindkøb

Basisservice – afstande

Ved at kortlægge afstande til basisservice ses tilgængeligheden til basisservice.

Ud fra basisfunktionerne kan vi kortlægge den lokale tilgængelighed i forhold til hverdagsbehov. Kort 5 viser tilgængeligheden til skole og dagligvareindkøb, her målt som afstand i tid (5 og 10 minutters intervaller) til by- og landsbysamfund med basisservices. De hvide områder på kort 5 er de områder, der ligger længst fra basisservices, mens de mørke områder er bedst dækket.

Køretidene indikerer, at kommunens landområder og mindre landsbyer generelt er relativt godt dækket ind af et bredt net af basisservice. Der ses særligt en akse omkring Holsted, Brørup, Vejen med god dækning af basisservice. Der er dog også mindre, spredte områder i den nordlige del af kommunen samt i et bælte både nord og syd for Rødding, hvor der er relativt langt til indkøb af dagligvarer.

Kort 5. Afstand til skole og dagligvareindkøb

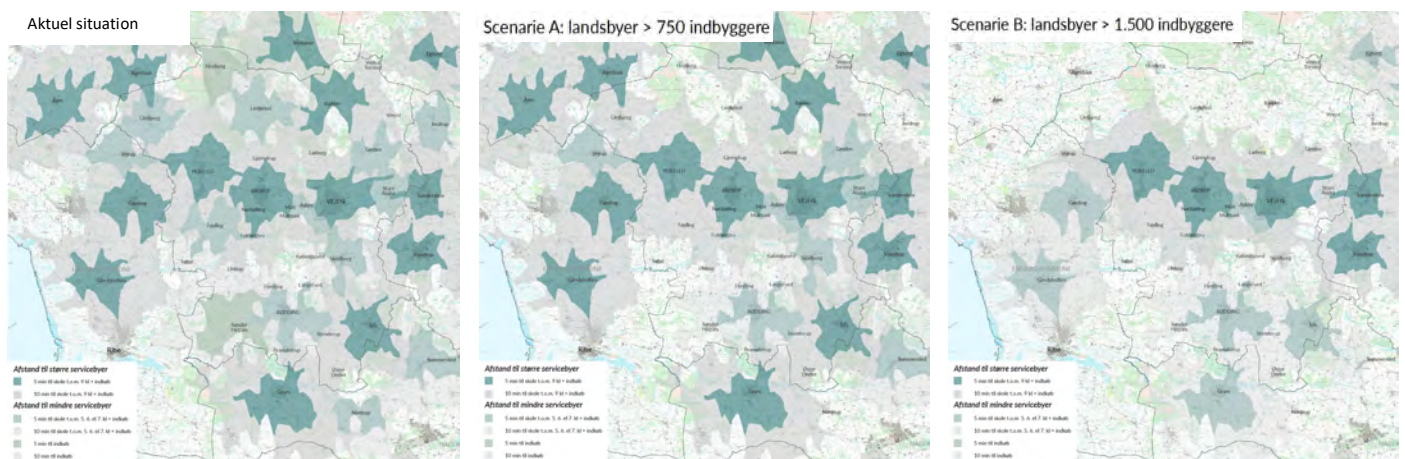
Tilgængelighed til basisservice i fremtiden

I et langsigtet strategiarbejde er det væsentligt at have en fornemmelse af kommunens by-, skole- og detailhandelsstruktur i et fremtidigt perspektiv.

Særligt udviklingen inden for detailhandel er afgørende. Hvor en skolestruktur i princippet kan dikteres gennem kommunens politik, er udvalget og antallet af dagligvarebutikker derimod primært afhængigt af de frie markedskræfter. Strukturudviklingen inden for detailhandel peger forsat mod stadig færre, men større enheder, også i forhold til dagligvarebutikker. På kortene er foretaget en forsigtig fremskrivning, der tager udgangspunkt i denne antagelse. Kort 6a (nedenfor) viser situationen i dag, på næste kort (6b) er kun kortlagt servicepunkter for landsbyer med mere end 750 indbyggere og på sidste kort (6c) er kun servicepunkter for landsbyer med mere end 1500 indbyggere kortlagt.

Hvis scenarierne holder stik, vil Vejen Kommune i så fald få større landområder uden egentlig tilgængelighed til basisservice. Det gælder særligt i landområderne mod sydvest samt i de nordligt-centrale dele af kommunen.

Scenarierne tager ikke hensyn til, at antallet af indbyggere i de respektive landsbysamfund også kan ændre sig i de kommende år. Hvor antallet af indbyggere er stigende, må det antages at få positiv indvirkning på muligheden for at fastholde eller måske ligefrem styrke udbuddet af dagligvarer i landsbyen. Scenarierne tager heller ikke hensyn til muligheden for, at en by, eksempelvis gennem en civilsamfundsindsats, sørger for opretholdelsen af mindre dagligvarebutikker.

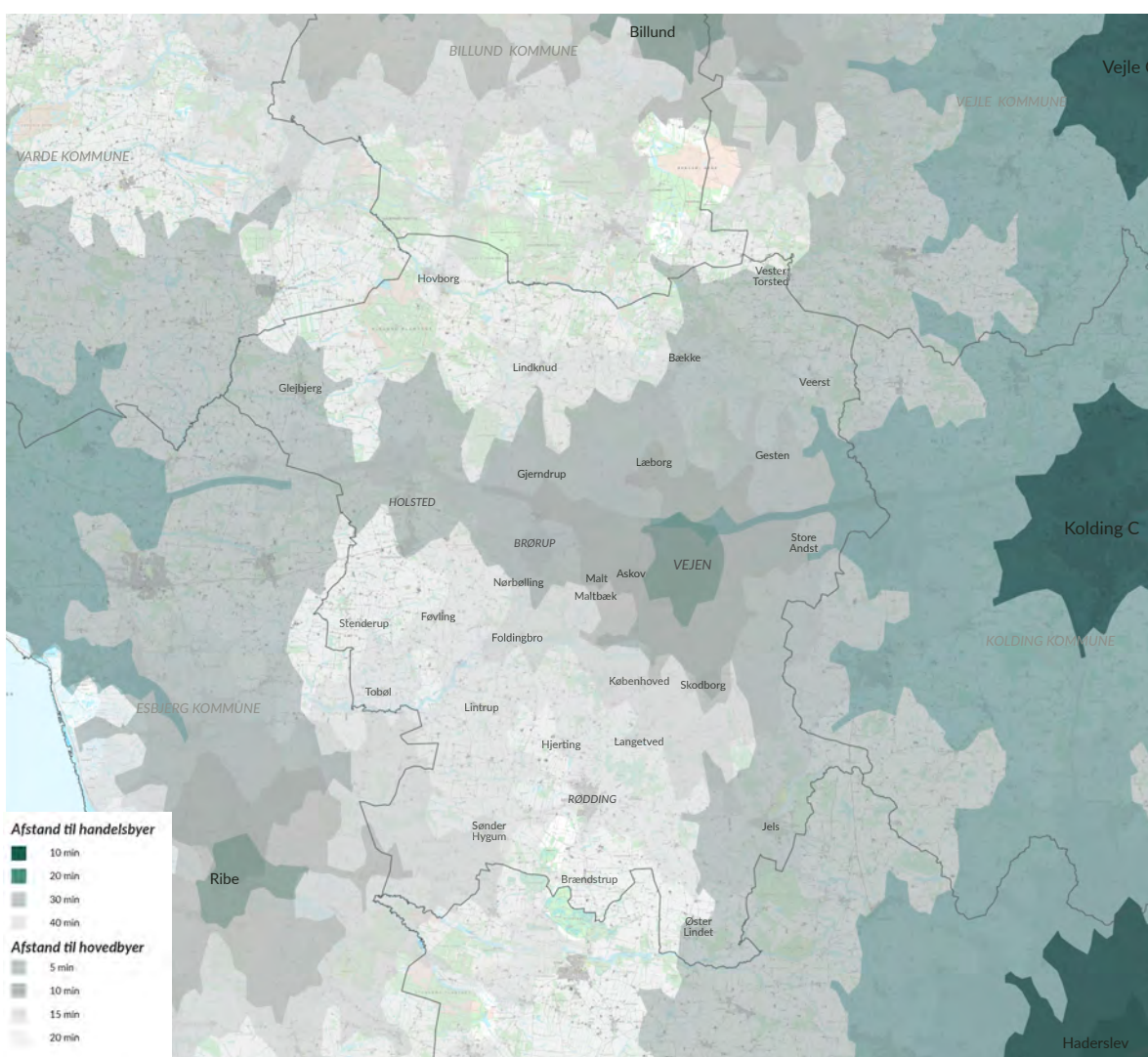
Kort 6a, b og c. Tilgængelighed til basisservice i fremtiden.

Tilgængelighed i forhold til større bysamfund og arbejdsmarked

Hvor den lokale basisservice har væsentlig betydning i hverdagen, har afstanden til de større bysamfund betydning for både tilknytning til arbejdsmarked og uddannelse samt til et bredere udbud af kultur- og fritidsmuligheder.

Kortlægningen viser køretiden fra større bysamfund (hovedbyer eller større) og ud i det omgivende opland. For mellemstore byer som Vejen, Ribe og Billund er vist køretider på 5, 10 og 15 minutter. For større byer som Vejle og Kolding er vist køretider på 10, 20 og 30 minutter.

Kortlægningen indikerer, at den nordøstlige del af kommunen ligger godt indenfor indflydelsesområdet til byerne i Trekantområdet, særligt Kolding. Også i den nordvestligste del af kommunen er der en vis forbindelse til den sydvestjyske byregion omkring Esbjerg. I den centralt-nordlige del af kommunen, og i et stort område henover den sydvestlige del af kommunen, er der, målt i køretid, langt til større bysamfund.

Kort 7. Tilgængelighed i forhold til større bysamfund og arbejdsmarked.

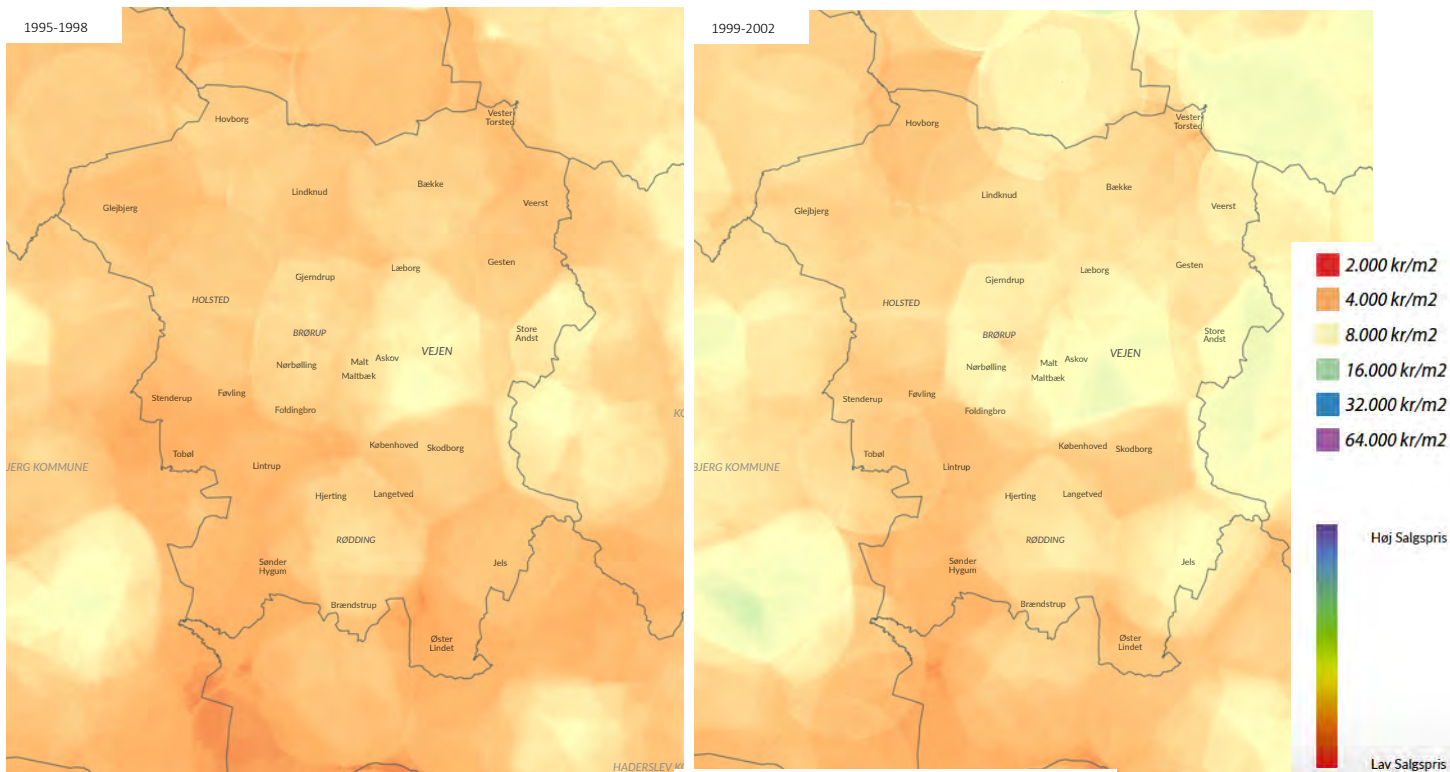
Udvikling i boligpriser

Boligpriser er en væsentlig indikator for et områdes evne til at tiltrække og fastholde beboere, og kan dermed være en tidlig indikator af områdets status ift. fremtidig bosætning. Større områder med boligpriser, som generelt ser ud til at falde, er med god sandsynlighed en tidlig indikator på affolkning.

Kortlægningen på de kommende sider viser gennemsnitlige boligpriser (kr. pr. m²), som de så ud i de seks perioder. De grønne og gule farvenuancer markerer områder med omtrent gennemsnitlige boligpriser, sammenholdt med landsniveau, svarende til et almindeligt, solidt marked fra 6-8.000 kr./m² op til 20-25.000 kr./m². De mørkeblå og lilla farvenuancer markerer boligpriser i den høje ende, fra 20-25.000 kr./m² og opad. Der er dog næsten ingen af disse indenfor dette kortudsnit. De orange og røde farvenuancer markerer boligpriserne i den lave ende, fra 6-8.000 kr./m² og mod nul.

I de følgende kortlægninger gennemgås boligprisernes historiske udvikling frem mod i dag.

Sammenlignes de to første kort nedenfor er boligpriserne generelt svagt stigende i disse år, dog ser nogle lokale landområder for eksempel omkring Sønder Hygum og Hovborg ud til at have svagere stigningerne end resten af kommunen.

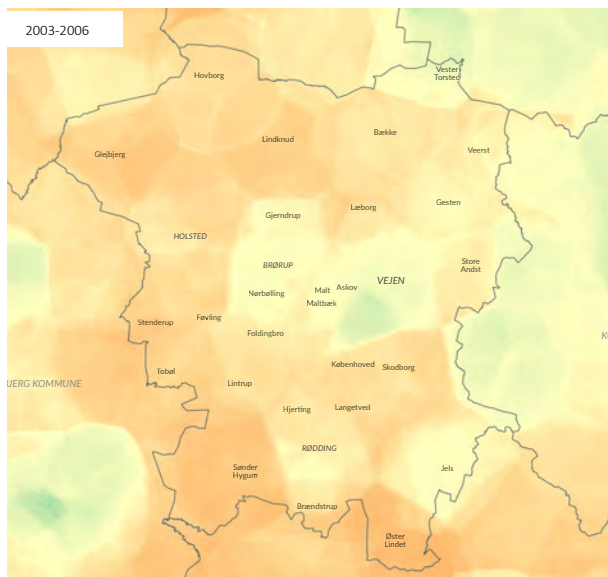

Kort 8. Udvikling i boligpriser 1995-1998

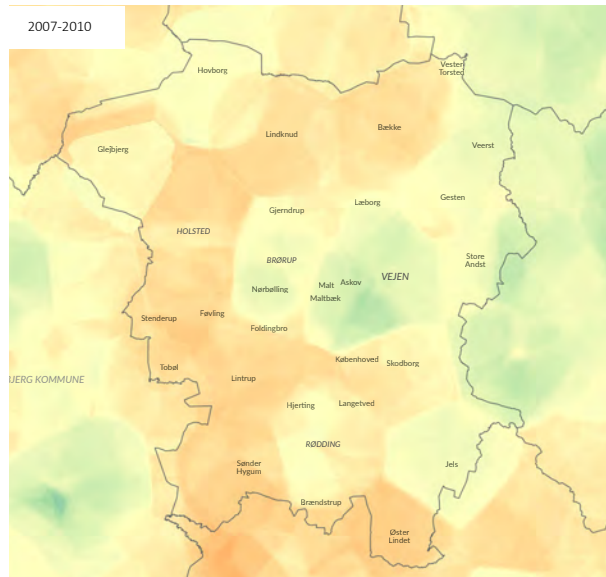
Kort 9. Udvikling i boligpriser 1999-2002

Boligpriserne i perioden 2003-2006 jf. kort 10 ser ud til at stige bredt over hele kommunen, dog nok lidt mere markant i og omkring Vejen by. I perioden 2007-2010 jf. kort 11 ses boligprisniveauet omtrent da boligmarkedet i Danmark var på sit højeste, lige omkring finanskrisen i 2008/2009. Vejen Kommune er, også selv om de ikke er prangende i forhold til landsniveauet, præget af markante prisstigninger på boligmarkedet.

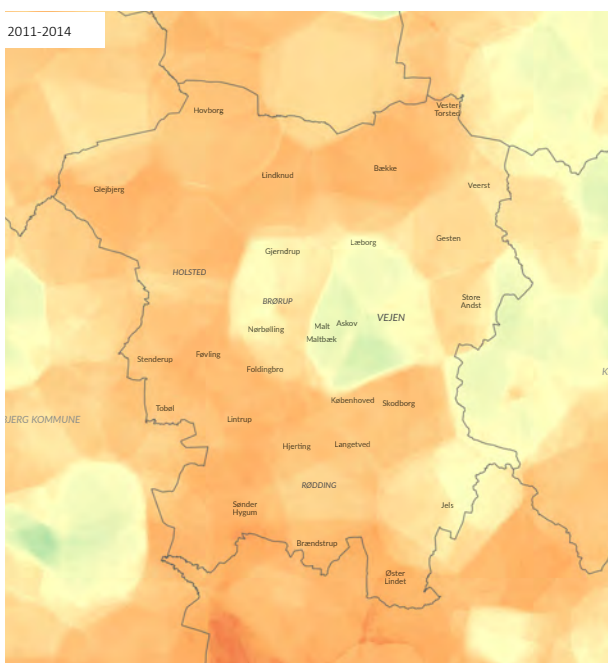
Kort 10. Udvikling i boligpriser 2003-2006

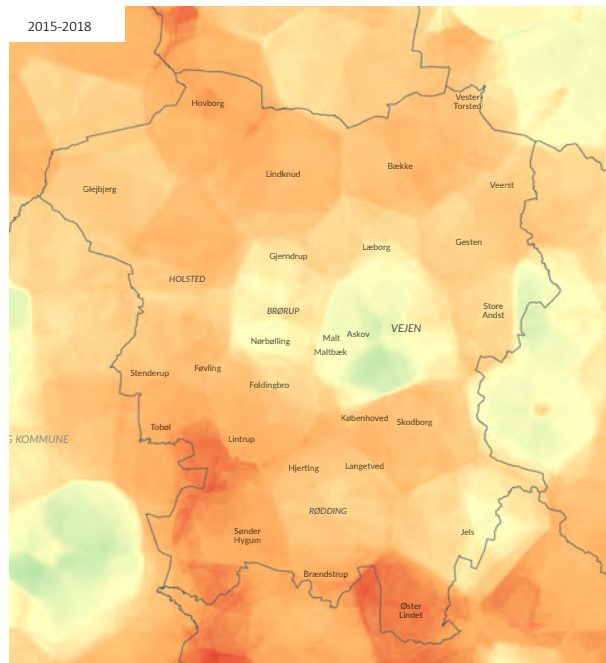
Kort 11. Udvikling i boligpriser 2007-2010

Omkring 3-4 år inde i finanskrisen (perioden 2011-2014) har boligmarkedet i kommunen ændret sig. Kommunen er nu præget af klart vigende boligpriser næsten alle andre steder end i Vejen by og til dels omkring Brørup og Jels. I perioden 2015-2018 ser boligmarkedet ikke ud til at være kommet sig fra finanskrisen. Dele af kommunen har oplevet yderligere prisfald på boliger.

Kort 12. Udvikling i boligpriser 2011-2014

Kort 13. Udvikling i boligpriser 2015-2018

Samlet set over en godt 20-årig periode forekommer en del af kommunen at være præget af et boligmarked, som bevæger sig op og ned med de generelle konjunkturer, men overordnet forekommer at være nogenlunde stabilt. Det ses også, at der generelt ser ud til at være sammenhæng mellem større bysamfund og højere boligpriser. Særligt i og omkring Vejen by forekommer boligmarkedet at være ganske sundt.

Der er dog også opmærksomhedspunkter. Rødding, Holsted og de omkringliggende landområder har boligmarkeder, som forekommer noget vigende sammenholdt med byer andre steder af samme størrelse. Særligt i den sydvestligste del af kommunen forekommer landsbyer og landområder at være præget af både lave og faldende boligpriser. Med niveauer nede omkring 2-4.000 kr./m² for den seneste kortlægning er der tale om de lavest registrerede boligpriser henover en 20-årig periode. Mindre lokalområder mod nord, op mod Billund Kommune, udviser et lignende mønster. Her forekommer boligpriserne meget lave sammenholdt med landsniveaet og som et udtryk for væsentlige strukturelle ubalancer for boligmarkedet i og omkring disse landsbyer og landområder.

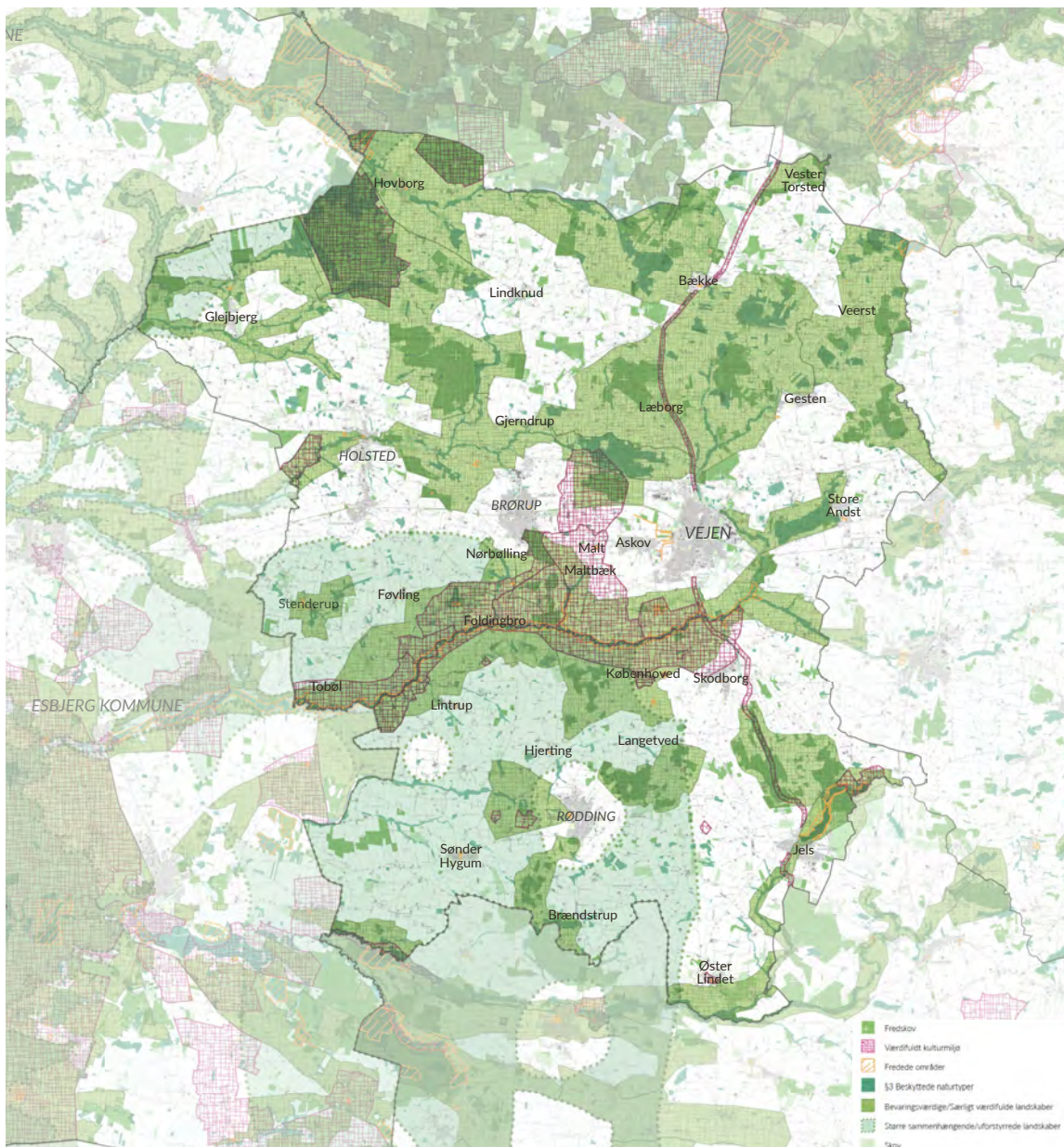
Man kan samlet set tale om en tendens til lave, og visse steder vigende, priser i det meste af kommunen særligt i den vestlige og sydvestlige del, dog med undtagelse af området omkring Vejen mod øst.

Natur- og kulturhistoriske ressourcer

Spredte skov- og plantageområder, åbent land og ådalssystemer er typiske gennemgående landskabstræk, som giver mange muligheder for attraktive og rekreative områder i og omkring landsbyer og bosætningsmiljøer.

Kortlægningen nedenfor af landskabs- og naturressourcer viser, hvordan disse er spredt ud over det meste af Vejen Kommune. Kommunens mest markante naturområde er Kongeåen. Derudover har kommunen ingen store, meget markante naturressourcer, som for eksempel Vadehavet mod vest eller fjordene mod øst.

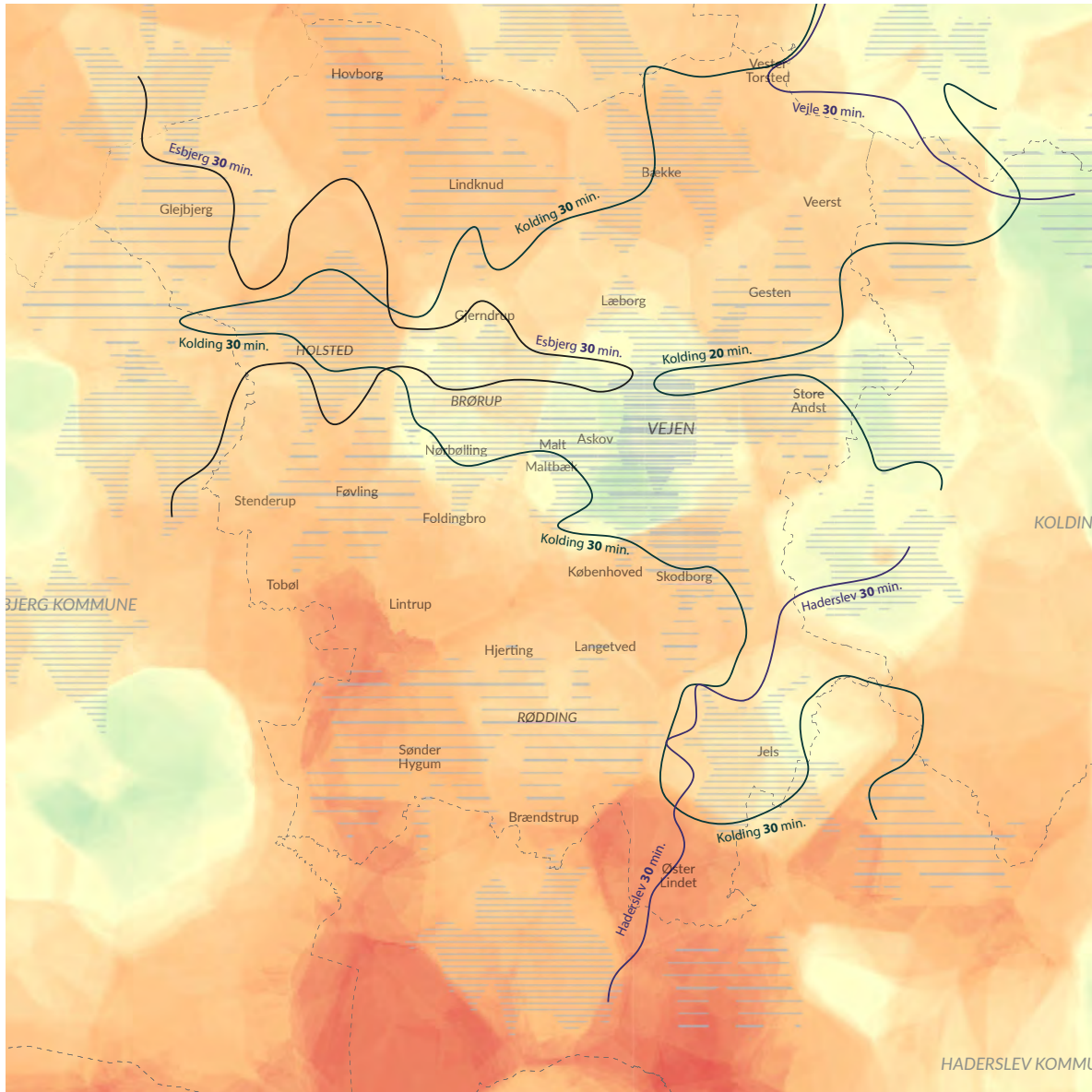
Kortlægningen herunder er baseret på GIS-data fra Vejen Kommuneplan 2017, retningslinjer for det åbne land samt kulturhistorie. En anden metode man kunne have benyttet, er den metode til screening af kulturmiljøer, SAK, som Arkitektskolen Aarhus har udviklet.

Kort 14. Natur- og kulturhistoriske ressourcer

Samlet overblik over tilgængelighed til basisservice og boligpriser

Kort 15 er en samling af tidligere kortlægninger af køretidsafstande og boligpriser, samlet i ét. Kortet giver en indikation af, hvilke områder, der opfylder en række kriterier, der har betydning for blandt andet bosætning (lokal service, afstand til større byer, stabilt boligmarked), og hvilke der ikke gør. Oversigten er anvendt som grundlag for en optegning af zoner i det følgende.

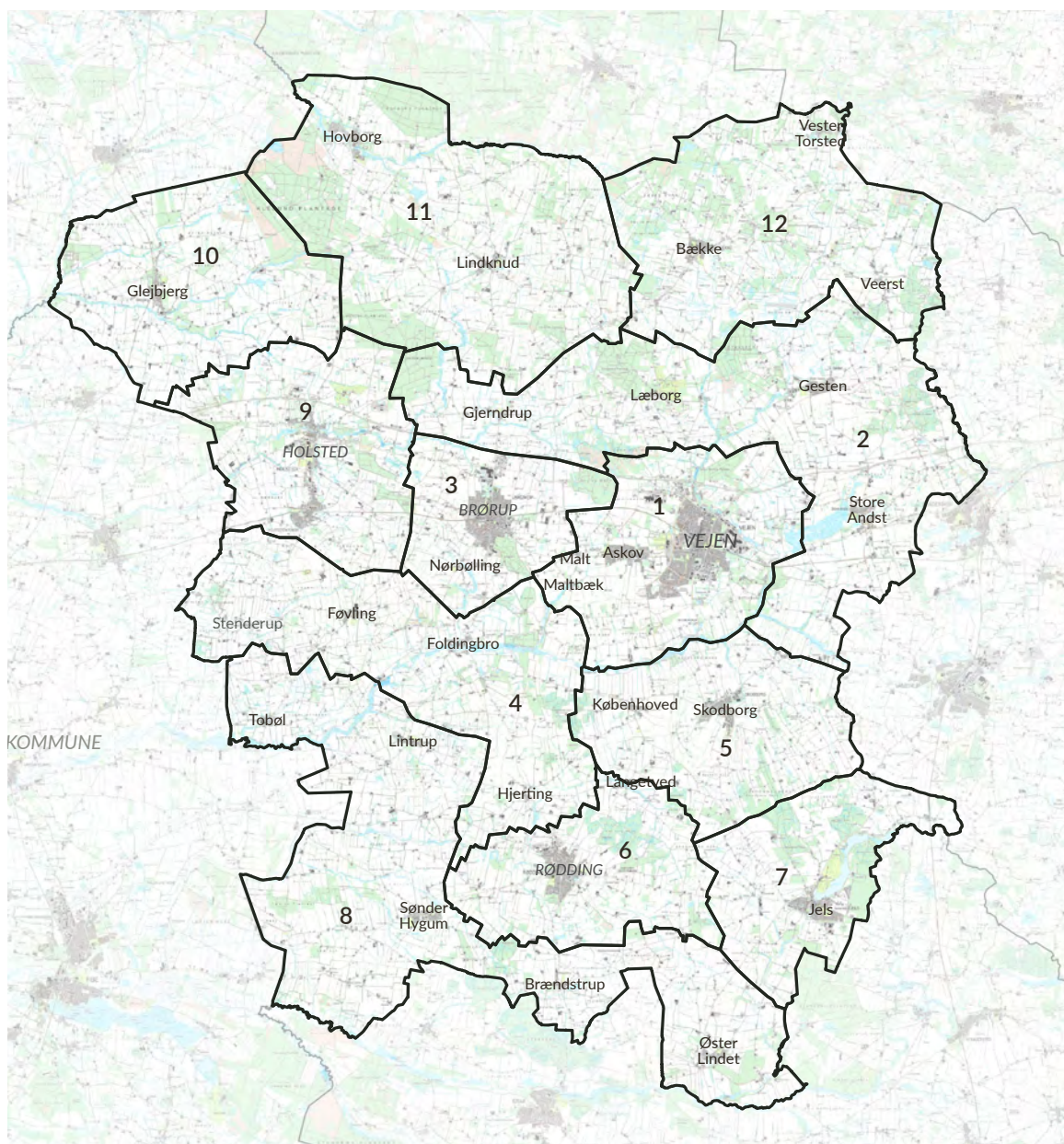
Kort 15. Opsamlingskort med tilgængelighed til basisservices og boligpriser

Demografiske data

Zoner

For de følgende kortlægninger af befolkningsudvikling og demografi er kommunen opdelt i en række zoner jf. kort 16. Det har været et formål med udpegningen af zoner, at de så vidt muligt viser de flyttemæssige og demografiske forskelle fra område til område, der måtte findes henover kommunes landsbyer og landområder. Zonerne er udpeget i en fælles diskussion mellem rådgivergruppen og Vejen Kommune og efterfølgende tegnet op som GIS-baserede arealer til brug for beregninger.

Baggrunden for opdelingen er dels at sikre en brugbar model for Vejen Kommune, som har leveret data, der ligger til grund for kortlægningerne; at sikre zoner med tilpas statistisk sikkerhed; at sikre at eksisterende administrative grænser som fx sogne ikke slører lokale demografiske forskelle.

Kort 16. Zoner optegnet på typografisk kort

Befolkningsudvikling

Ændringen i indbyggertallet er en god indikator for et områdes attraktivitet.

Kortlægningen viser de seneste års forandringer i indbyggertal henover kommunens forskellige delområder.

På kortlægningen står særligt Vejen by frem som kommunens klart mest markante tilflytningsområde. De nordligt-centrale landområder op mod Billund Kommune samt Brørupområdet, er modsat blandt de mest markante fraflytningsområder. Det er vigtigt at bemærke, at der i nogle områder med befolkningsnedgang også sker en tilflytning, den er dog ikke lige så stor som fraflytningen.

Små nuancer kan afgøre, om et område statistisk lander på den ene eller anden side af fx den 5% grænse, der er anvendt her. Derudover har der i denne kortlægning ikke været mulighed for at undersøge udviklingen over en længere periode, som for eksempel et 20-30 årigt perspektiv. Man bør derfor være påpasselig med at overtolke på resultaterne fra område til område.

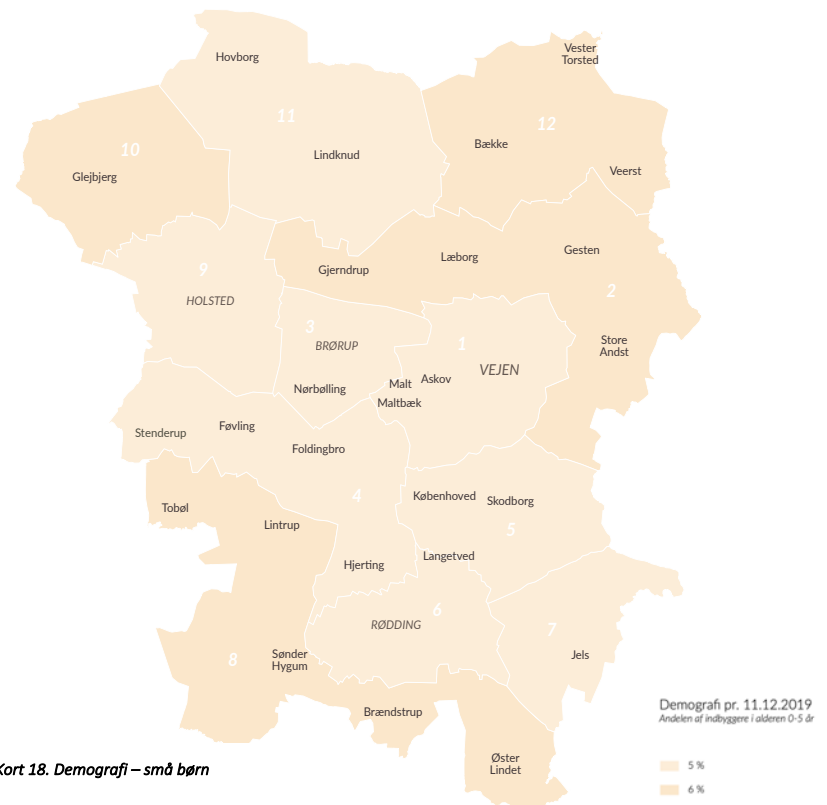

Kort 17. Befolkningsudvikling

Overordnet set er der dog en tydelig tendens, som viser, at der sker en tilflytning mod Vejen og mod landsbyer og landområder i nordøst, mens der sker en fraflytning fra resten af kommunen.

Demografi - små børn 0-5 år

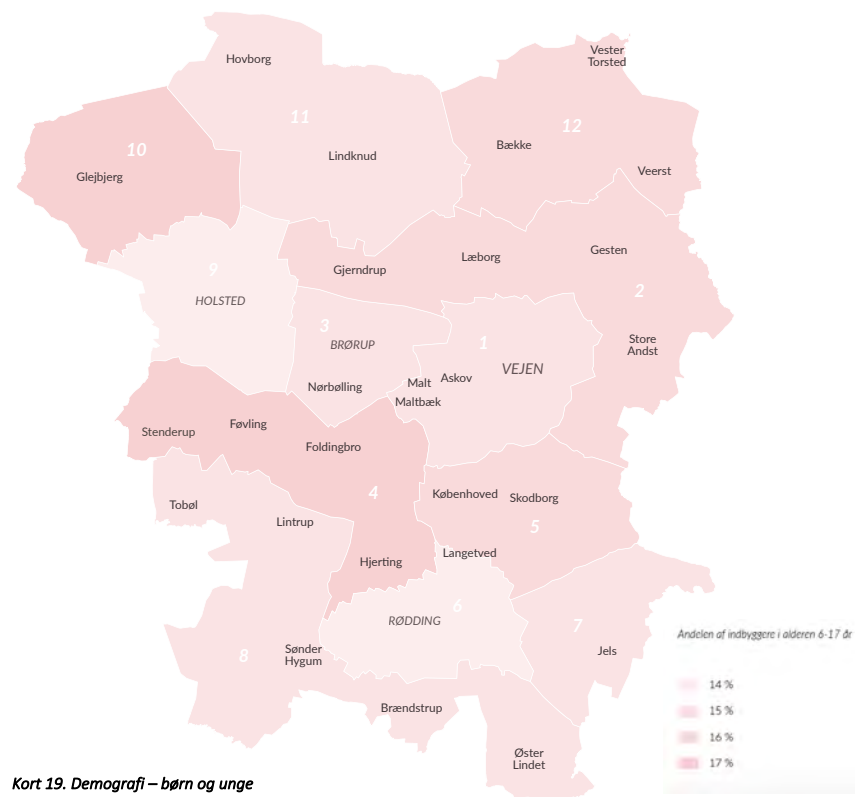
Generelt er antallet af små børn højere i landområderne end i byerne. For en del af kommunens landdistrikter er antallet af små børn endda lidt højere end landsgennemsnittet på 6,4 %. Det kan meget forsigtigt antages, at landsbyer og landområder i kommunen generelt har en tiltrækningskraft på unge børnefamilier, som er lidt højere end for byområderne. Omvendt er et højere antal småbørn ikke i sig selv nok til at opveje for fraflytning. Det ses særligt i landområderne mod sydvest.

Kort 18. Demografi – små børn

Demografi - børn og unge 6-17 år

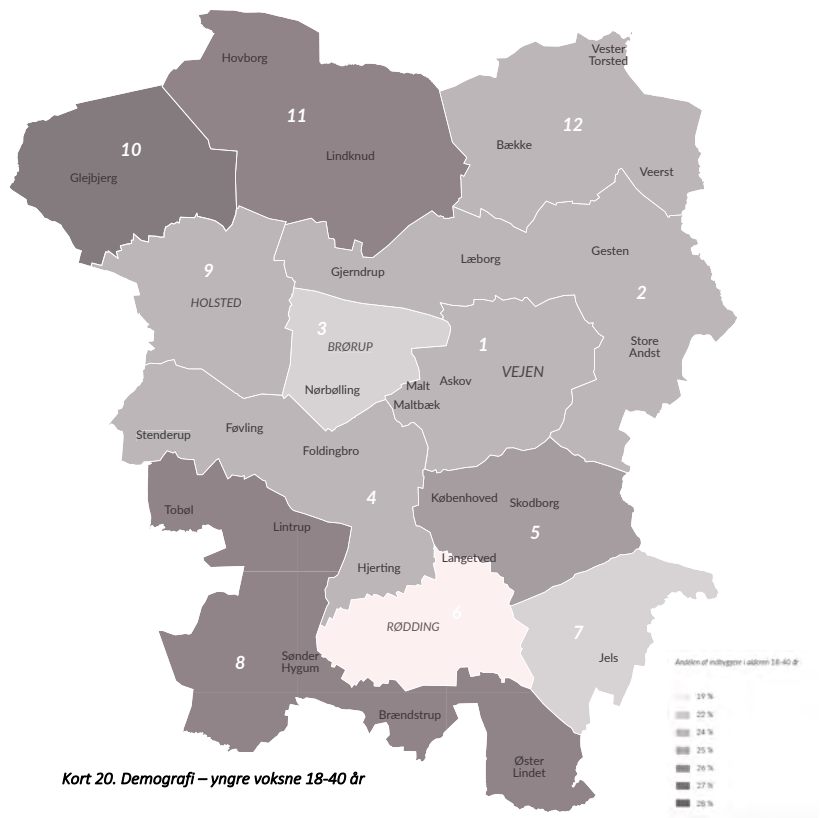
Ser man på andelen af børn og unge mellem 6-17 år, er billedet lidt mere broget. Landområderne syd for Brørup og Holsted, omkring Glejbjerg i nordvest samt omkring Bække i nordøst ser ud til at have den største andel af unge. Rødding og Holsted har derimod den mindste andel. Generelt er der relativt mange unge sammenholdt med landsgennemsnittet på 14,3 %. Det er dog ikke overraskende, at en landkommune som Vejen har en forholdsvis større andel af familier med børn, særligt når man sammenligner med tætte bykerner i de større byer.

Kort 19. Demografi – børn og unge

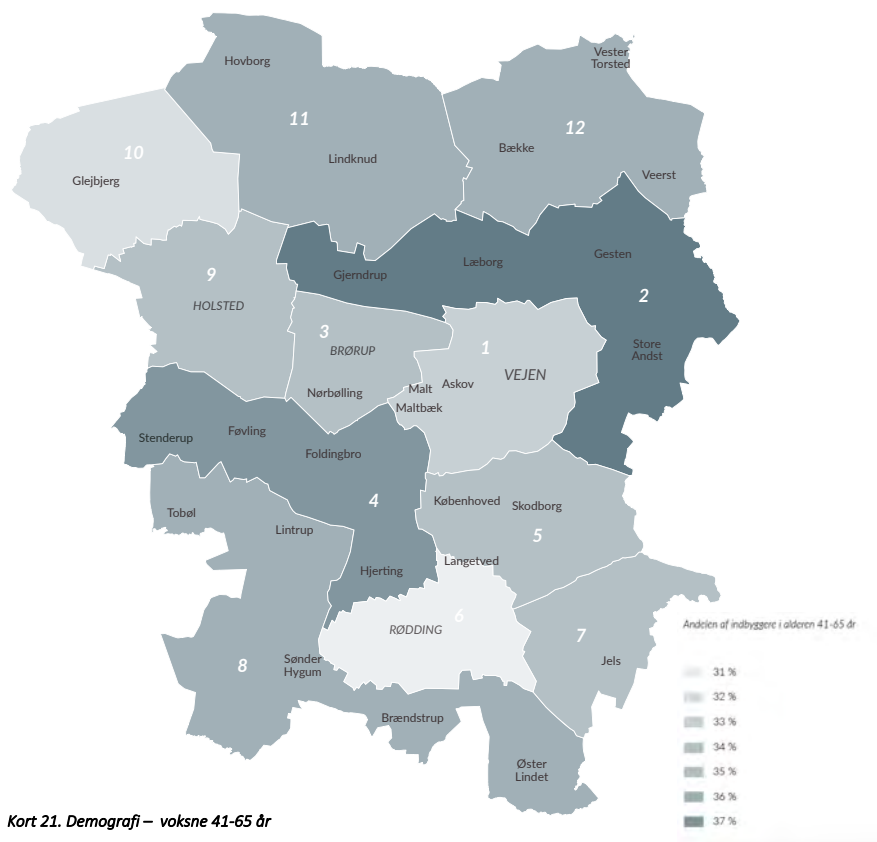
Demografi – yngre voksne 18-40 år

Generelt er andelen af yngre voksne mellem 18-40 år ganske lav i Vejen Kommune, sammenholdt med landsgennemsnittet på 28,7 %. Alle zoner i kommunen har en mindre andel end dette. Generelt er denne aldersgruppe svær at fastholde i en landkommune som Vejen, langt fra de store uddannelsesbyer og universiteter. De mellemstore byer, og særligt Rødding, stikker ud med meget lave andele af yngre voksne nede omkring 19-20%. Landområderne omkring Glejbjerg i nordvest har en bemærkelsesværdig høj andel af yngre beboere, landområdets lidt afsides karakter taget i betragtning.

Demografi – voksne 41-65 år

Andelen af modne voksne mellem 41-64 år tegner et broget og ikke videre entydigt mønster, udover at der generelt er mange, sammenholdt med landsgennemsnittet på 33,2 %. Stort set alle kommunens delområder har således en andel på niveau med, højere eller væsentligt højere end landsgennemsnittet. Som for andelen af børn og unge kan en landkommune som Vejen forventes at have en større andel af forældre med større børn, særligt når man sammenligner med tætte bykerner i de større byer.

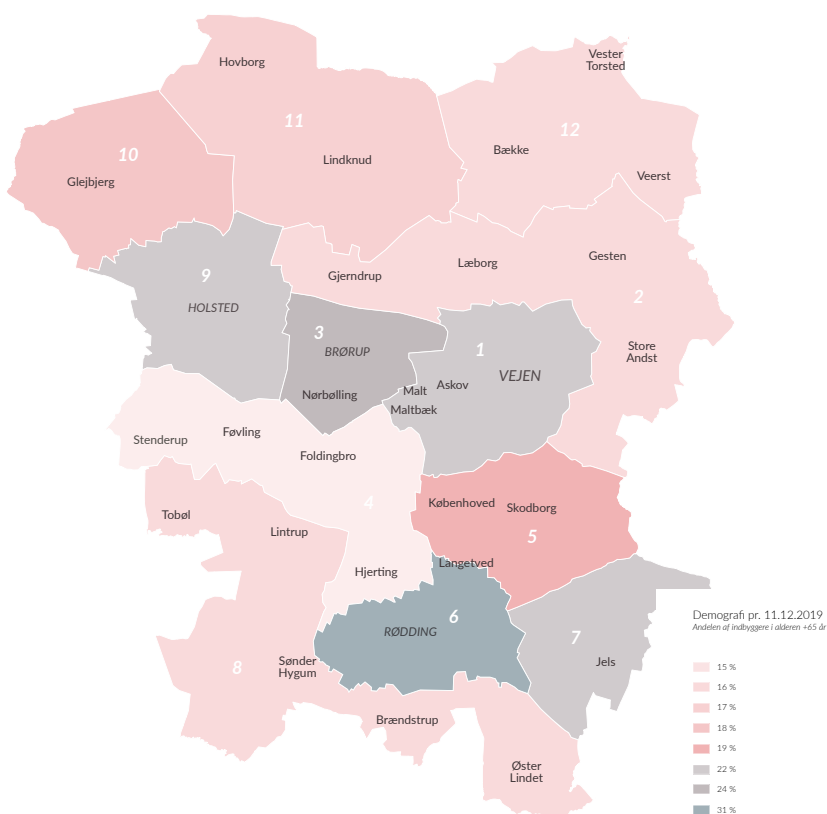

Demografi – ældre over 65 år

Andelen af ældre over 65 år viser meget store forskelle rundt i kommunen, både med zoner, der ligger et stykke under landsgennemsnittet på 17,4 % og andre godt over. Tallene indikerer en relativt markant andel af ældre i en nordvest-sydøst gående akse, og der forekommer at være stort sammenfald mellem et højt antal ældre og de største bysamfund. Særligt Rødding skiller sig markant ud, med en meget stor andel af ældre på 28 %, hvilket er klart højere end noget andet sted i kommunen.

Tallene kan være tegn på en væsentlig intern flytning i kommunen, hvor man, efterhånden som man bliver ældre, flytter fra de mindre landsbysamfund og ind mod de større byer i Vejen, Brørup, Rødding, Holsted og Jels, hvor ældrecentrene er placeret. Jels stikker lidt ud, som en lidt mere populær by målt på boligpriser og samtidig et relativt højt antal ældre.

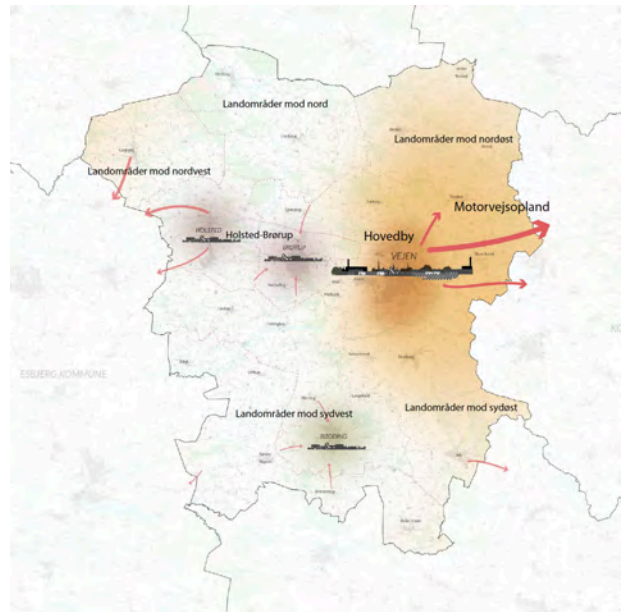

Kort 22. Demografi – ældre over 65 år

Sammenfatning af geografiske og demografiske data på tværs af kommunen

Vejen by står frem som en stærk hovedby og kommunens stærkeste drivkraft for tilflytning. I Vejen Kommune er der lidt over 20.000 arbejdspladser, hvilket svarer til gennemsnittet for Region Syddanmark. Arbejdspladserne er primært centreret omkring de større byer i kommunen, Vejen, Brørup, Holsted og Rødding. Fra Vejen by kan man inden for en times kørsel i bil nå ca. 350.300 arbejdspladser, og mange pendler ind og ud af kommunen i forbindelse med arbejde.

Landsbyerne i umiddelbar nærhed af Vejen nyder godt af nærheden til en attraktiv hovedby med de muligheder og services, dette indebærer. Kombineret med nærheden til Kolding og Trekantområdet ad motorvej E20 er man i god kontakt med et stort arbejdsmarked og de større byers service- og kulturtilbud.

Kort 23. Sammenfatning af geografiske og demografiske data

Tal for til- og fraflytning indikerer en markant forskel på områderne i den nordøstlige del af kommunen, hvor der er tilflytning, kontra resten af kommunen. Sammenholdt med køretidsafstande til større bysamfund må det antages, at det særligt er nærheden til de større bysamfund i Trekantområdet og langs de østjyske motorveje i det hele taget, som driver denne udvikling.

Områderne mod sydøst, nede omkring Jels, forekommer ligeledes at have et relativt stabilt boligprisniveau og befolkningsudvikling. Det skyldes måske byens relativt store størrelse (i landsbysammenhæng) kombineret med den geografiske placering i nærheden af Kolding-Haderslev.

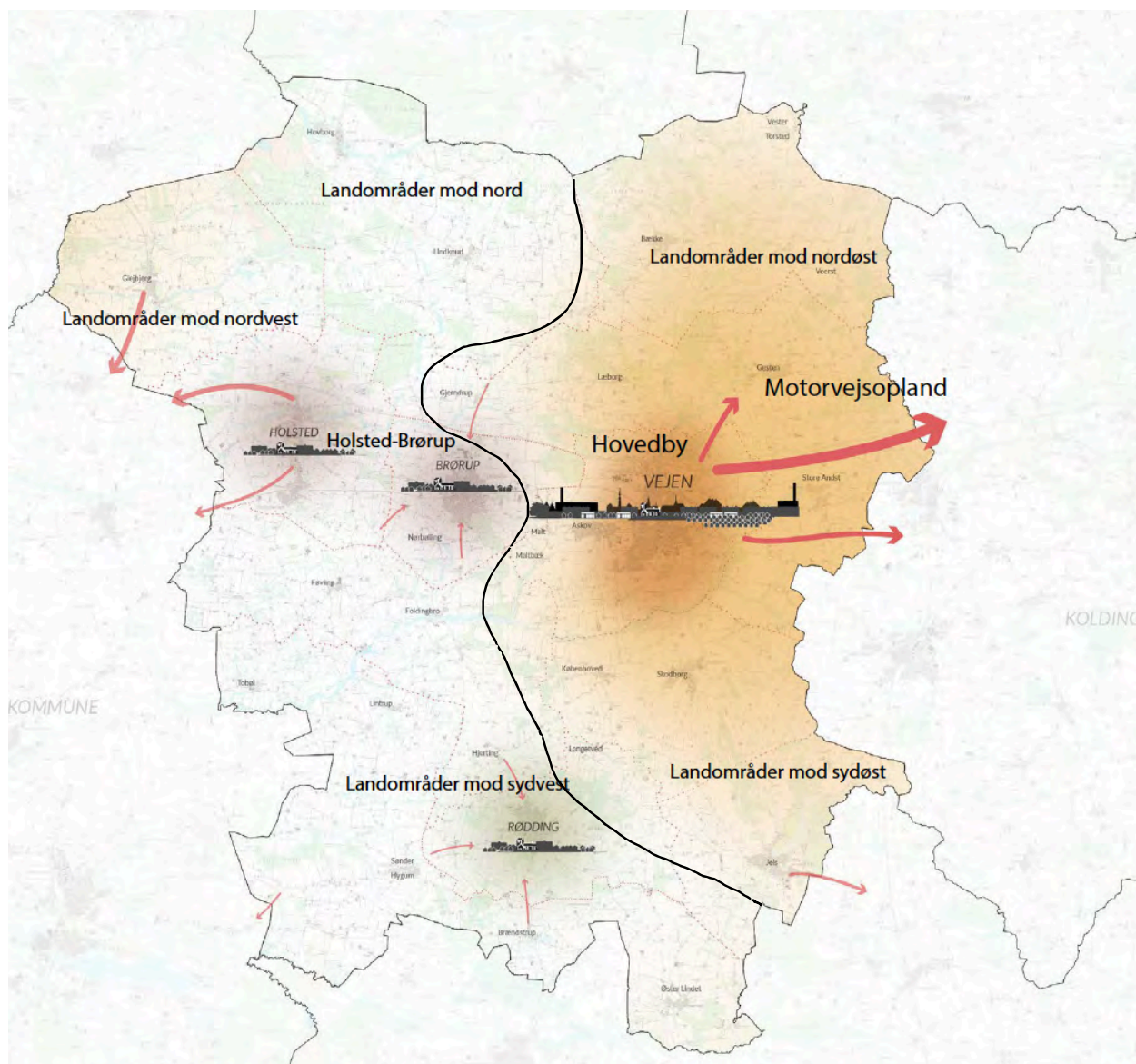
Den tværgående akse langs Motorvej E20 Esbjerg-Kolding (Vejen, Brørup, Holsted) ser derimod ud til at være mindre stærk, når man ser på boligpriser og fraflytning. Brørup og Holsted forekommer vigende i evnen til fortsat at kunne fastholde og tiltrække borgere. Det kan både på kort og lang sigt få betydning for landsbyerne og oplandet nord og syd for disse, da de fortrinsvis orienterer sig mod Holsted og/eller Brørup som den nærmeste større serviceby.

Rødding ligger som en lokal oplandsby for landsbyer og landområder i kommunens sydlige og sydvestlige områder. Med fraflytning, kommunens ældste borgere og noget vigende boligpriser forekommer byen meget skrøbelig som et fremtidigt stærkt bysamfund og servicecentrum for det relativt store opland, der omgiver den. Landområderne syd og vest for Rødding ligger geografisk isoleret fra større bysamfund og meget lave og faldende boligpriser indikerer, at det er områder, som generelt har svært ved at tiltrække nye beboere.

De nordligt-centrale landområder op mod Billund Kommune udviser et lignende, men dog foreløbigt noget mindre tydeligt, mønster med fraflytning og vigende boligpriser. De vestligste dele af kommunen, særligt nord for Holsted op mod Glejbjerg, skiller sig lidt ud, da de ligger nærmere indflydelsessfæren fra den sydvestjyske byregion omkring Esbjerg og fortrinsvis orienterer sig denne vej.

Opdeling i en vest/sydvestlig og en nordøstlig del

På baggrund af ovenstående kan man helt overordnet opdele Vejen Kommune i en vest/sydvestlig og en nordøstlig del. Den vest/sydvestlige del er i grove træk kendetegnet ved befolknings tilbagegang, stigende boligpriser og visse steder en aldrende befolkning. Derudover er der større afstande til dagligvareindkøb, skoler og regionalt jobmarked. I den nordøstlige del af kommunen er der til gengæld generelt tilflytning og stabile boligpriser. I den nordøstlige del er Gjerndrup og området omkring Jels primært taget med på grund af de relativt stabile boligpriser i området.

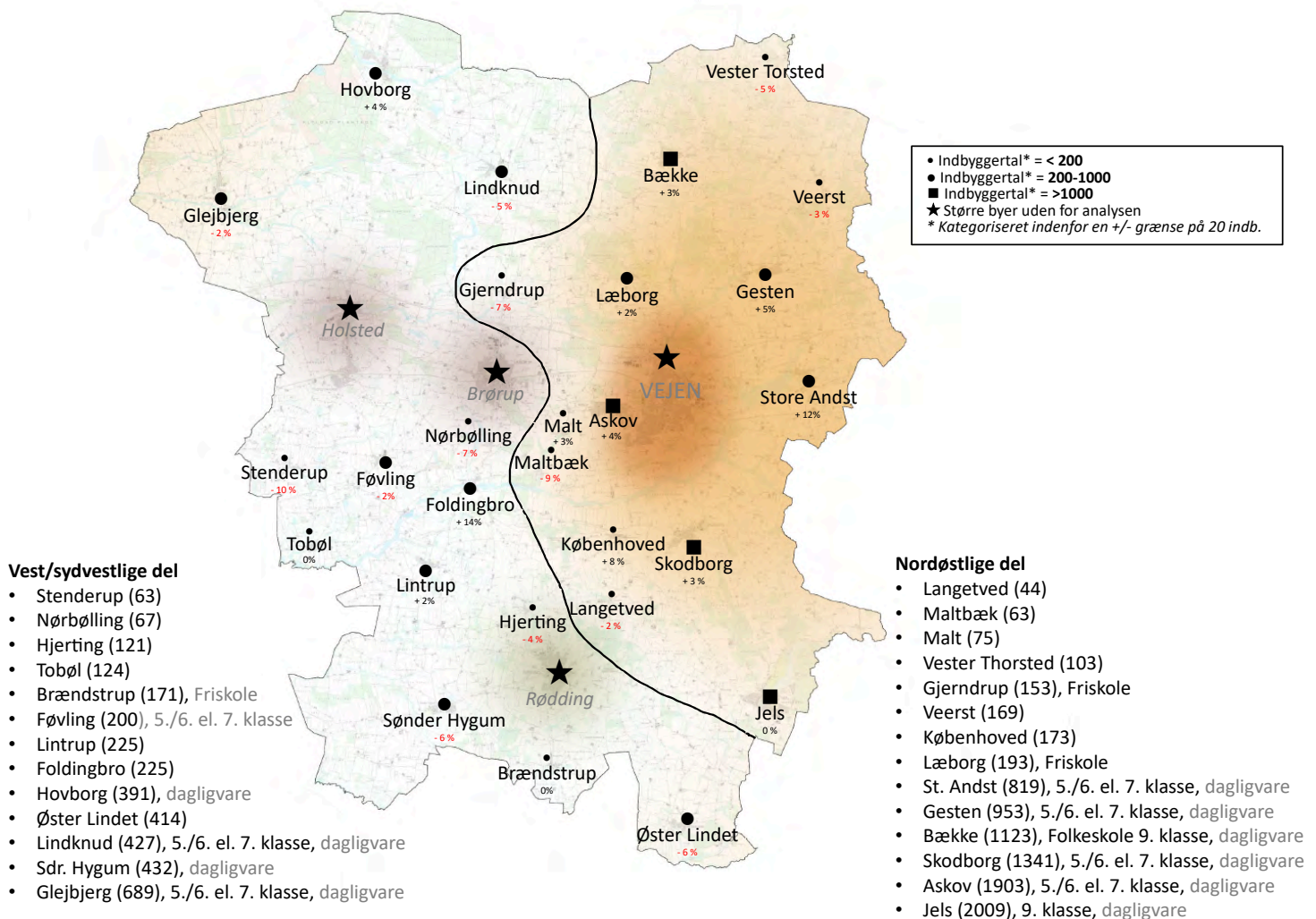

Kort 24. Opdeling i vest/sydvestlig og nordøstlig del

Vest/sydvestlig og en nordøstlig del med landsbyer og landsbyinfo

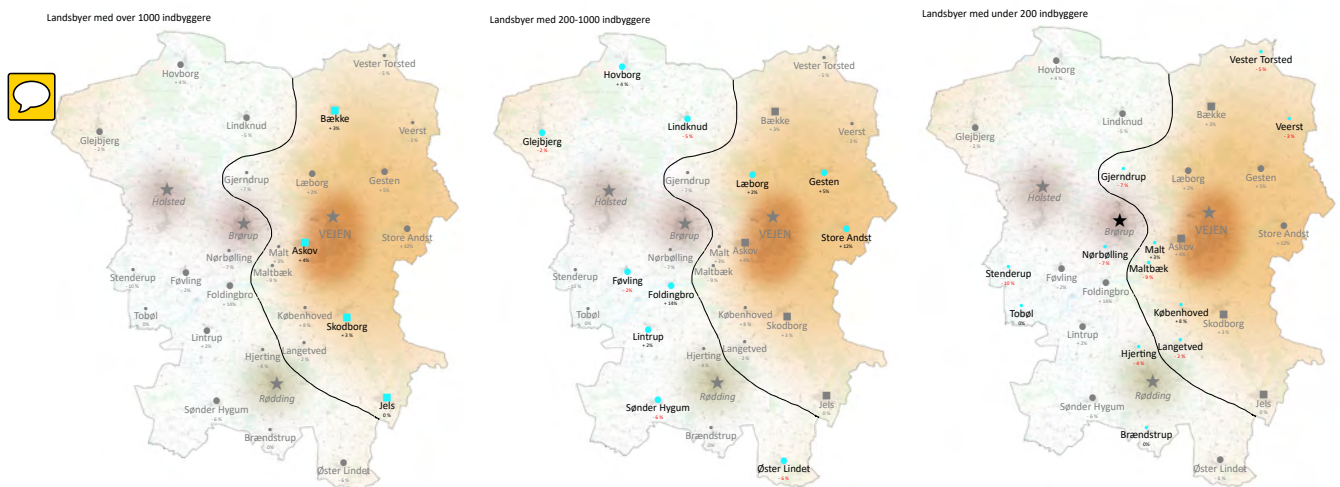
Da denne analyse har fokus på landsbyerne, er det væsentligt også at se på data for den enkelte landsby, og ikke blot på data for zonerne. På kort 25 ses de 27 landsbyer, der er med i analysen.

Landsbyerne er angivet med befolkningsstørrelse og befolkningsændringen fra 2015-2019. Tallene for befolkningsændringen skal tolkes med forbehold for, at der er tale om en meget lille population over en kort årrække. Dette gælder særligt for de mindre landsbyer, idet ganske få til- og fraflytninger kan forskyde balancen markant.

Kort 25. Vest/sydvestlig og nordøstlig del. Landsbyer fordelt på størrelse inkl. ændring i indbyggertal. Angivelse af skole og dagligvare

På kort 26 nedenfor ses fordelingen af store og små landsbyer i kommunen.

Kort 26. Fordelingen af landsbyer efter størrelse

I den vest/sydvestlige del ligger 13 af landsbyerne:

- **Størrelse og befolkningsudvikling.** Ingen af landsbyerne med over 1000 indbyggere ligger i den vest/sydvestlige del af kommunen. Fem landsbyer har under 200 indbyggere. Af de 13 landsbyer er det kun Hovborg og Lintrup, der har befolkningsfremgang, samt Foldingbro der ligger relativt tæt på Vejen.
- **Skole og indkøb.** Glejbjerg, Lindknud og Føvling har folkeskole (til 7. klasse), Brændstrup og Gjerndrup har friskoler. Der er senest (i 2010) lukket folkeskoler i den vest/sydvestlige del (Hovborg, Sdr. Hygum og Øster Lindet). Glejbjerg, Lindknud, Hovborg og Sdr. Hygum har indkøbsmulighed i landsbyen.
- **Byggemodning.** Der er ikke planlagt byggemodning i de vest/sydvestlige landsbyer, hvilket skyldes, at der er byggegrunde, som ikke er solgt.

I den nordøstlige del ligger 14 af landsbyerne

(kun 12 i den senere analyse, hvor Københoved/Langetved og Malt/Maltbæk betragtes som to landsbyer)

- **Størrelse og befolkningsudvikling.** Der er fire landsbyer med over 1000 indbyggere: Jels, Askov, Skodborg og Bække. Der er kun to landsbyer på mellem 200-1000 indbyggere, begge er meget tæt på 1000 indbyggere (Gesten og St. Andst), derudover har Læborg kun næsten 200 indbyggere (193). Syv af landsbyerne har under 200 indbyggere (Læborg med 193 undtaget). Fem landsbyer har befolkningstilbagegang, og de har alle under 200 indbyggere.
- **Skole og indkøb.** Der er folkeskole i Bække, St. Andst, Skodborg, Jels, Askov og Gesten og friskole i Læborg. Skolernes beliggenhed matcher stort set med dagligvareindkøbene, dog er der ikke dagligvareindkøb i Læborg.
- **Byggemodning.** Der blev i 2019 byggemodnet grunde i St. Andst og lokalplanlægning for Læborg mhp. byggemodning færdiggøres i 2020. Planlægning for nyt boligområde i Gesten bliver en del af Kommuneplanen 2021.

Sammenlignes ovenstående med data for zonerne, er der overensstemmelse mellem det billede, der tegnes for henholdsvis zoner og landsbyer. Landsbyerne i den vest/sydvestlige del er udfordret ift. udviklingen i befolkningstallet, skolelukninger, ingen skoler til 9. klasse, og det er også her, hvor der er færrest dagligvarebutikker i landsbyerne. Det kan skyldes, at de store byer Rødding, Holsted og Brørup, som

landsbyerne omkring benytter i forhold til offentlige service, indkøb mv. ligger i vest. Men disse formår ikke at trække udviklingen i denne del af kommunen op.

Der er forskel på størrelsen af de landsbyer, der analyseres individuelt i henholdsvis øst og vest. I vest er således ikke medtaget kommunes tre største byer efter Vejen: Holsted, Brørup og Rødding, der alle har over 2000 indbyggere. I øst er medtaget de store landsbyer på mellem 1000-2000 indbyggere. Til gengæld er der i øst kun to landsbyer mellem 200-1000 indbyggere.

De små landsbyer, med under 200 indbyggere, har umiddelbart det største procentvise fald i befolkningstal (med forbehold for de meget små tal). De små landsbyer har befolkningsnedgang selv i nærheden af Vejen (fx Maltbæk og Nørbølling) og tæt på trekantområdet (Veerst og Vester Torsted) dvs. i zoner, der ellers har en positiv befolkningsudvikling.

3. Civilsamfundskortlægning i Vejen Kommune

For at vurdere landsbyernes levedygtighed kortlægges, udover den geografiske og demografiske kortlægning, styrken af civilsamfundene. Som nævnt indledningsvist i rapporten kan civilsamfund have stor indflydelse på en landsbys udviklingsmuligheder.

Dette understreges blandt andet af Udvalget for levedygtige landsbyer, der i deres rapport fra 2018 refererer til den svenske Landsbygdskommittées (nedsat i 2015) fokus på civilsamfundenes betydning for udviklingen af landdistrikterne:

”Civilsamfundet er gennem årene blevet en vigtig aktør i forhold til at sikre kommerciel og offentlig service og kultur i landdistrikterne, men at den frivillige sektor behøver at arbejde mere sammen med offentlige og private, hvis der skal sikres langsigtede løsninger på områderne.” (Landsbygdskommitté, Sverige, 2015)

I det følgende skitseres kort, hvad der i indeværende rapport forstås ved begrebet civilsamfund, hvorfor en kortlægning er vigtig, og hvordan arbejdet med civilsamfundstypologier kan være en metode til at integrere civilsamfundsaspektet i arbejdet med strategisk landsbyplanlægning.

Hvad er et civilsamfund?

Civilsamfundet betragtes overordnet som en af samfundets tre sektorer, hvor de to øvrige er staten/det offentlige og markedet/det private erhvervsliv. De fleste borgere er på en eller anden måde en del af landsbyens civilsamfund gennem deres engagement i foreninger, borgerforeninger, sports-, fritids- og kulturforeninger, uformelle projekter og/eller lokale virksomheder, som alle på hver sin måde spiller en særlig rolle for landsbyens udvikling.

I denne kortlægning vurderes civilsamfundene ud fra fem parametrene; Fællesskab og frivillighed, foreninger og formelle organiseringer, lokalsamfundsorienterede virksomheder, samarbejdskultur samt faciliteter i landsbyen. Ud fra disse fem parametre inddeles landsbyerne i fire typologier: Meget aktive, aktive, mindre aktive og stille civilsamfund.

Et meget aktivt civilsamfund er således kendetegnet ved at være stærkt på alle parametre og formår særligt at organisere og engagere sig omkring landsbyens udvikling, mens mindre aktive civilsamfund er mindre stærke på de forskellige parametre.

Hvorfor er en civilsamfundskortlægning vigtig?

Civilsamfundene er en vigtig ressource, når der tales landsbyudvikling, men der er selvsagt stor forskel på civilsamfund; nogen er meget aktive, mens andre oplever store udfordringer med at skaffe kræfter til de lokale foreninger.

Om et civilsamfund er aktivt eller stille har betydning for, hvilke virkemidler en kommune skal tage i brug i forhold til en strategisk stillingtagen til landsbyens udvikling. Lidt firkantet sagt vil kommunens rolle i landsbyer med meget aktive civilsamfund ofte have en understøttende karakter, mens stille civilsamfund ofte ikke selv vil kunne løfte en udvikling, hvorfor mere direkte fysiske tiltag skal initieres af kommunen.

I tilfælde hvor en landsby ligger geografisk udfordret kan civilsamfundets styrke have stor betydning for landsbyens udviklingspotentiale (og levedygtighed). Et meget aktivt civilsamfund kan være med til at løfte væsentlige forskønnelsesopgaver, sikre den lokale brugsforening eller noget helt tredje. I nogle tilfælde betyder det, at landsbyerne på trods af eventuelle geografiske udfordringer oplever vækst. Havde samme by

ikke haft et (meget) aktivt civilsamfund ville landsbyen med stor sandsynlighed blive påvirket af fx en negativ flyttebalance (som mange landsbyer i Danmark påvirkes af i dag) på grund af den generelle urbanisering.

Civilsamfundets styrke - og dermed den måde civilsamfundet agerer på lokalt - har endvidere betydning for, hvordan det skal og kan involveres. Det vil sige, at viden om civilsamfundene er en forudsætning for en strategisk tilgang til involvering og/eller samskabelse. Kortlægningen af civilsamfundene skal derfor også betragtes som et centralt element i en løbende borgerinvolvering.

Fire civilsamfundstypologier

I det følgende beskrives fire civilsamfundstypologier. Typologierne er udarbejdet på baggrund af både teoretiske og praktiske betragtninger.

Civilsamfundets styrke spænder som nævnt fra stille til meget aktive civilsamfund. Hvorvidt en landsbys civilsamfund placeres i den ene eller anden ende af stille/aktiv-spektret afhænger af dets evne til at handle i forhold til selve landsbyens udvikling. At der er tale om et stille civilsamfund betyder ikke, at der ikke kan eksistere et godt naboskab, eller mindre fællesskaber i landsbyen. Det betyder blot, at der ikke bliver taget initiativer til at udvikle landsbyen, og der vil i et stille civilsamfund ofte heller ikke være ressourcer til at bakke op om initiativer taget fra kommunens side.

I den anden ende af spektret - i de meget aktive civilsamfund - eksisterer en klar virketrang eller kultur for handling, som har en positiv effekt på landsbyens udvikling. Her sættes initiativer, der rækker ud over foreningernes formålsparagraffer i søen - uagtet om kommunen er med eller ej.

De fem parametre, som typologibeskrivelserne indfanger (grundlag for screenings opbygning), kan kort foldes ud således:

- **Fællesskaber og engagement** siger noget om, hvor stor en andel af borgerne, der tager del i landsbyernes udvikling og om der løbende kommer nye kræfter til.
- **Samarbejdskultur** forholder sig til, hvorvidt landsbyen samarbejder lokalt og med kommunen.
- **Foreninger og uformelle organiseringer** giver et billede af, hvilke typer af foreninger og/eller uformelle organiseringer, der eksisterer i byen, herunder om de udfører aktiviteter, som spiller en særlig rolle for landsbyernes udvikling.
- **Lokalsamfundsorienterede virksomheder** siger noget om i hvilken grad der i landsbyen er borgerdrevne organiseringer og lokale virksomheder, der spiller en særlig rolle lokalt.
- **Faciliteterne** i landsbyerne er interessante fordi de kan være en forudsætning for, at borgere mødes på kryds og tværs og danner fællesskaber, der har potentiale for at igangsætte aktiviteter, som spiller en særlig rolle for landsbyernes udvikling.

De fire typologier bygger ovenpå hinanden således at et stille civilsamfund plus en øget grad af fx engagement kategoriseres som et mindre aktivt civilsamfund. Typologierne kan kort opsummeres således:

- Et stille civilsamfund kan, som nævnt, have forskellige fællesskabsbaserede aktiviteter, som fx juletræstænding, høstfest og fællesspisning. Arrangementerne har en positiv betydning for oplevelsen af at høre til i et fællesskab, men de har ikke betydning for byens udvikling. Dertil kommer, at arrangementerne ofte planlægges af en lille gruppe engagerede borgere.
- De mindre aktive civilsamfund har også arrangementer af samme karakter, som i de stille civilsamfund. Her ses dog en øget grad af aktivitet i form af borgerforeningernes rolle, der forholder sig til den lokale udvikling. Der bliver sørgt for snerydning, græsslåning osv., men antallet af ildsjæle/frivillige er stadig begrænset og det er derfor også begrænset, hvor omfattende initiativer, der tages.

- De aktive civilsamfund har et solidt foreningsliv, som understøtter og binder fællesskaber sammen. Der er et rimeligt udbud af idræts- og kulturaktiviteter, og der eksisterer også mere uformelle klubber og/eller organiseringer, som gør noget ekstra for landsbyen. I det aktive civilsamfund ses også til tider, at lokale virksomheder bidrager til landsbyens udvikling.
- De meget aktive civilsamfund tager aktiviteterne et skridt videre og bruger det solide aktivitetsniveau og fællesskab, som netop karakteriserer det aktive civilsamfund, til at skabe organiseringer, som tager et ekstraordinært ansvar i forhold til den lokale udvikling. Fx gennem borgerinvesteringer mv. Der ses derudover flere eksempler på virksomheder, der spiller en rolle for den lokale udvikling.

De stille civilsamfund

Karakteristik: Stille lokalt engagement, ofte ringe kontakt til kommunen, få aktive lokale foreninger, få årlige fællesskabsskabende arrangementer, ingen aktive lokale virksomheder, ofte ingen eller dårlige faciliteter.

Det stille civilsamfund har gennem en længere årrække kun igangsat enkelte projekter, og det lokale engagement er enten svagt eller ikke eksisterende. Gennem en længere periode uden fællesskabsdannende aktiviteter er engagementskulturen langsomt blevet svagere, og selv borgerforeningen kører på lavt blus.

Generelt er de stille civilsamfund kendetegnet ved ingen eller kun få foreninger, der afholdes måske enkelte begivenheder såsom juletræstænding, men projekter, der har en reel betydning for landsbyens udvikling igangsættes kun sjældent eller slet ikke.

Der kan i de stille landsbyer godt være en fin opbakning til/deltagelse i forskellige typer af fællesskabsskabende arrangementer som høstfest, byfest eller lign. Det, der afgør om landsbyens civilsamfund kan betragtes som stille, er antallet af hænder, der løfter, igangsætter, planlægger, gennemfører arrangementerne, og om det, der igangsættes rækker ud over det fællesskabsskabende - dvs. spiller en afgørende rolle for byens udvikling. Dette er ofte ikke er tilfældet i de stille civilsamfund.

I landsbyen er der ingen eller kun ringe kontakt med kommunen og byens faciliteter udgøres mere eller mindre af et forsamlingshus, der kun sjældent er i anvendelse. Ligeledes er der ikke det store grundlag for at samarbejde internt i landsbyen, da projekter og arrangementerne er få.

At en landsby har et stille civilsamfund, betyder ikke, at de ikke kan være gode byer at bo og leve i. Nogle steder er det netop roen eller særlige naturkvaliteter i sig selv, der er afgørende for oplevelsen af at bo i en god landsby.

De mindre aktive civilsamfund

Karakteristik: Lavt lokalt engagement og svag samarbejdskultur, landsbyens udvikling er ofte afhængig af borgerforeningen (eller lign.), få lokale virksomheder, få faciliteter.

Det mindre aktive civilsamfund har få enkeltpersoner eller ildsjæle, som bidrager aktivt i civilsamfundet på fx projektbasis, men der er udfordringer med at skaffe frivillige kræfter til planlægning og gennemførelse af arrangementer, og det er derfor et fåtal af ildsjæle, som, ofte i regi af borgerforeningen (eller lign.), sørger for aktiviteterne i landsbyen. Netop borgerforeningernes aktiviteter er det, der ofte adskiller de mindre aktive civilsamfund fra de stille civilsamfund. De mindre aktive civilsamfund kan derfor også opleve udsving i aktivitetsniveauet, da borgerforeningernes virke er meget personafhængigt.

Et andet generelt kendetegn ved landsbyer med et mindre aktivt civilsamfund er, at de ofte har få eller ingen faciliteter til idræts-, kultur- eller andre fælles aktiviteter. Hvilket afspejles i at mere traditionelle foreningsaktiviteter såsom sport- og fritidsaktiviteter oftest dyrkes i en anden, nærliggende by. Til gengæld benyttes andre typer af faciliteter ofte på kryds af offentlige/private ejerforhold - et generelt potentiale, som mange landsbyer med få faciliteter formår at udnytte.

Der kan være en enkelt virksomhed, som gør noget for landsbyen såsom opkøb af faldfærdige bygninger, men reelt har virksomheden ikke den store effekt på byens udvikling.

De aktive civilsamfund

Karakteristik: Få ildsjæle, godt samarbejde på tværs af civilsamfundsaktørerne, dog spiller de klassiske foreninger ofte den største rolle som drivkraft for landsbyens udvikling, faciliteterne er ofte af middel kvalitet.

Engagementet i de aktive civilsamfund er præget af, at en mindre gruppe meget aktive ildsjæle/frivillige udgør de afgørende drivkræfter for landsbyen. Der er et godt samarbejde mellem landsbyens aktører, og de aktive civilsamfund arbejder ofte tæt sammen med kommunen blandt andet om at skaffe godkendelser og finansiering til nye tiltag.

Et aktivt civilsamfund er kendetegnet ved, at de klassiske idræts-, kultur- og borgerforeninger ofte spiller en stor rolle i landsbyerne. Generelt eksisterer der i de aktive samfund et bredt udbud af aktiviteter for alle aldre, ligesom årlige begivenheder som jul, påske mv. fejres eller markeres.

At civilsamfundene betragtes som aktive skyldes blandet andet, at foreningerne, på trods af rekrutteringsudfordringer, ofte tager et ansvar, som ligger ud over deres umiddelbare 'kerneopgave'. Det betyder, at de aktive civilsamfund adskiller sig fra de stille og mindre aktive civilsamfund ved i nogen grad at sætte projekter og aktiviteter i gang som har en vigtig betydning for byen. Det kan fx være forskellige typer af forskønnelsesprojekter eller sikring af landsbyens brugsforening enten gennem frivillighed eller direkte økonomiske indskud/lån.

Nogle aktive civilsamfund har enkelte lokale virksomheder, der fx opkøber og udlejer tomme huse og dermed opretholder den fysiske stand af landsbyen.

Landsbyen har de klassiske faciliteter som forsamlingshus, idrætshal og udendørs sportsfaciliteter.

I visse tilfælde kan landsbyen organisere sig i landsbyfællesskaber eller klynger, som sikrer landsbyen adgang til flere faciliteter eller foreningstilbud.

De meget aktive civilsamfund

Karakteristik: Stærk engagementskultur, nogen tilgang af nye frivillige kræfter og stærkt lokalt samarbejde. Initiativer, der spiller en særlig rolle for landsbyens udvikling, initieres både gennem foreninger, uformelle organiseringer eller lokalt forankrede virksomheder. De meget aktive civilsamfund har ofte gode og brugbare faciliteter, som ofte vedligeholdes af borgerne selv.

De meget aktive civilsamfund har ofte en stærk fællesskabskultur, der er fundament for større initiativer, udviklingstiltag og afvikling af arrangementer, som kan tiltrække besøgende udefra. I forhold til de øvrige civilsamfundstyper spiller en del af de aktiviteter, som gennemføres i de meget aktive civilsamfund en særlig rolle for udviklingen af landsbyerne. De meget aktive civilsamfund formår, i højere grad end de øvrige civilsamfundstyper, at opretholde vigtige funktioner, der ellers ville forsvinde fra landsbyerne.

Selvom der på tværs af alle typer af civilsamfund er en generel udfordring med at rekruttere frivillige, så har de meget aktive civilsamfund ofte en lidt større tilgang af frivillige kræfter end de øvrige typer af civilsamfund.

Et meget aktivt civilsamfund kan ofte have en stærk 'vi gør det selv'-kultur, som betyder, at der ikke nødvendigvis er det store behov for at arbejde tæt sammen med kommunen.

Det meget aktive civilsamfund har gode og brugbare faciliteter, som bruges flittigt af borgerne, der også løbende sørger for istandsættelse. Faciliteterne understøtter den stærke engagementskultur i landsbyen og er oplagte mødesteder.

I de meget aktive civilsamfund er en del af de aktiviteter, som iværksættes meget ambitiøse i forhold til at opretholde eller udvikle nuværende funktioner i byen. Borgerne tager et ekstraordinært ansvar, hvad enten det er i form af køb af andele eller om det er som virksomhed, der opkøber ejendomme.

Fire civilsamfundstyper i Vejen Kommune

I det følgende præsenteres både unikke, men også mere generelle karaktertræk ved landsbyerne i Vejen Kommune. Analysen skal læses som et første blik på landsbyernes civilsamfund. Det er vigtigt, at der foretages en yderligere kvalificering gennem en direkte dialog med borgerne i kommunens landsbyer, før resultaterne kan anvendes i den videre strategiske planlægningsproces.

Kortlægningen bygger på screeninger foretaget af repræsentanter fra lokalrådene i hver landsby på baggrund af et spørgeskema, suppleret med Vejen Kommunes viden om landsbyerne. I screeningerne er der også indsamlet kvalitativ data, som giver et konkret indblik i landsbyernes lokale aktiviteter (se uddybende metodedokumentation i bilag 3). Malt/Maltbæk og Langetved/Københoved har besvaret samlet, hvorfor de fire landsbyer figurerer som to i analysen.

De meget aktive civilsamfund

Hovborg (391), Sdr. Hygum (432), Glejbjerg (689), St. Andst (819), Bække (1123), Skodborg (1341), Askov (1903) og Jels (2009)

De meget aktive civilsamfund har ofte en stærk fællesskabskultur, der er fundament for større initiativer, udviklingstiltag og afvikling af arrangementer, som kan tiltrække besøgende udefra. I forhold til de øvrige civilsamfundstyper spiller en del af de aktiviteter, som gennemføres i de meget aktive civilsamfund en særlig rolle for udviklingen af landsbyerne. De meget aktive civilsamfund formår i højere grad end de øvrige civilsamfundstyper at opretholde vigtige funktioner, der ellers ville forsvinde fra landsbyerne.

Meget aktive civilsamfund ses i Glejbjerg (689), Sdr. Hygum (432) og Hovborg (391) samt i de store landsbyer med indbyggertal, der ligger over 1000.

En type af aktiviteter som understreger karakteren af at være et meget aktivt civilsamfund, er den særlige investeringskultur, som eksempelvis findes i Glejbjerg.

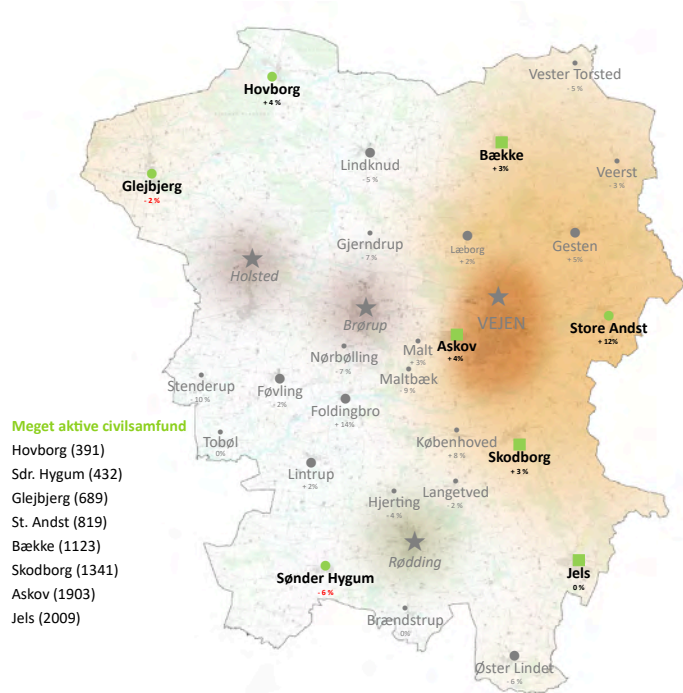
"Glejbjerg Brugsforening arbejder aktivt for at fastholde og ikke mindst udvikle en dagligvarebutik i byen. Mange af byens borgere har indskudt lånekapital i foreningen. Glejbjerg Medborgerhus og Kulturelt samråd arbejder aktivt for, at der stadig skal være et hotel i centrum af byen. Mange af byens borgere har købt anparter for at understøtte økonomien." (Fra screening).

Den lokale forening Kulturelt Samråd skaber ydermere opmærksomhed omkring, og genererer økonomi til hotellet gennem afvikling af koncerter på stedet.

Et andet eksempel på, at de meget aktive civilsamfund har en afgørende betydning for landsbyernes udvikling er, at lokale virksomheder spiller en rolle i forhold til opkøb, renovering og/eller nedrivning af gamle bygninger. Dette ses eksempelvis i Jels og Skodborg. Dette er dog ikke et karaktertræk, der kun forekommer i de meget aktive civilsamfund.

De meget aktive civilsamfund kan også i visse tilfælde basere sig på, at landsbyen har et 'fyrtårns'-projekt, en seværdighed eller unik placering fx i et naturskønt område, som civilsamfundet formår at udnytte. Her er Bække og Askov eksempler på byer, der har et meget aktivt civilsamfund, og som ifølge screeningsbesvarelsene har fokus på byernes naturmæssige potentiale i forhold til fx turisme. Et fokus som også gør sig gældende i landsbyen Hovborg:

"Hovborg har en meget stærk selvstændighedskultur og en utrolig stolthed af byens aktiviteter, faciliteter og historie med københavnerplantagerne... Hovborg har årligt ca. 30.000 turistovernatninger på kroen, campingpladsen, i hyttebyen og i sommerhusområdet." (Fra screening).

Kort 27. De meget aktive civilsamfund

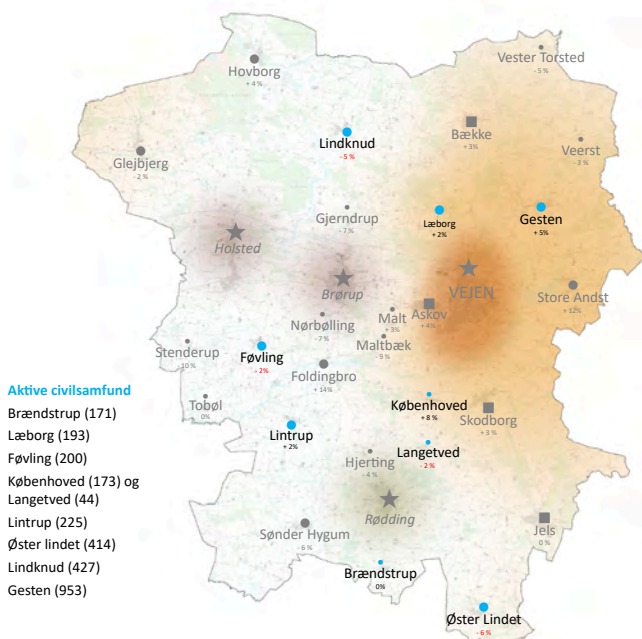
Endelig formår nogle landsbyer at skabe aktiviteter, der tiltrækker besøgende udefra. Et eksempel er aktiviteten Power Pull (traktortræk) i Sdr. Hygum. Her er der ydermere en særlig flagtradition, hvor der hejses flag med en stork på, når der fødes et barn i sognet. Aktiviteter som Power Pull kan være med til at genere lidt økonomi i landsbyen, mens den særlige flagtradition betyder meget for den sociale sammenhængskraft i landsbyen. Et godt udgangspunkt for at tage yderligere ansvar for landsbyens udvikling.

De aktive civilsamfund

Brændstrup (171), Læborg (193), Føvling (200), Københoved (173)/Langetved (44), Lintrup (225), Lindknud (427), Øster Lindet (414) og Gesten (953)

Et aktivt civilsamfund er kendetegnet ved, at de klassiske idræts-, kultur- og borgerforeninger ofte spiller en stor rolle i landsbyerne. Samtidig er der også virksomheder, som engagerer sig i landsbyens udvikling. Engagementet i de aktive civilsamfund er præget af, at få ildsjæle udgør de afgørende drivkræfter for landsbyen, og der vil ofte være brug for et tæt samarbejde med kommunen i forhold til eksempelvis at skaffe finansiering til nye tiltag.

De aktive civilsamfund varierer meget i størrelse. Således er fx de små landsbyer Brændstrup, Langetved/Københoved og Læborg aktive civilsamfund, mens Øster Lindet og Gesten er noget større landsbyer i samme typologi.

Kort 28. Aktive civilsamfund

De aktive civilsamfund vil ofte have en særlig styrke i/gennem deres traditionelle foreninger.

Foreningerne tager ofte et ansvar, som ligger ud over deres umiddelbare 'kerneopgave'. Et eksempel på dette er Lintrups Ungdoms- og gymnastikforeninger, der sætter nye idrætsaktiviteter i gang og som samtidig støtter andre foreninger:

"Foreningen er en pengetank, som støtter aktiviteter i andre foreninger, f.eks. Borgerforeningen, Støtteforeningen og det lokalhistoriske arkiv." (Fra screening).

Borgerforeningerne i de aktive civilsamfund er ofte initiativtagere i forhold til etablering af fælles forskønnelsesprojekter. Fx i Brændstrup, hvor:

"... forskønnelsesudvalget står for snerydning på fortove i hele hovedgaden, græsslåning af byens grønne områder og buskrydning." (Fra screening).

I de aktive civilsamfund tages der således, ligesom i de meget aktive civilsamfund, også initiativer, som har en betydning for landsbyens udvikling. Det har en betydning, at landsbyen ser ordentlig ud, hvorfor en del af de aktiviteter som varetages, netop handler om forskønnelse og pasning af fællesarealer.

Derudover er der i landsbyerne Brændstrup og Føvling, på trods af deres størrelse, etableret initiativer som velkomstpakker eller informationsbreve til tilflyttere.

De aktive civilsamfund har i øvrigt et solidt foreningsliv, som understøtter og binder fællesskaber sammen, og der er et rimeligt udbud af idræts- og kulturaktiviteter. Der eksisterer også mere uformelle klubber og/eller organiseringer, som gør noget ekstra for landsbyen, dog ikke i samme grad som i de meget aktive civilsamfund.

De mindre aktive civilsamfund

Tobøl (124), Gjerndrup (153), Veerst (169) og Foldingbro (225)

De mindre aktive civilsamfund har forskellige fællesskabsskabende aktiviteter i byen. Dog er udfordringen med at skaffe frivillige kræfter til planlægning og gennemførelse af arrangementer forholdsvis stor, og det er ofte et få antal ildsjæle, som sørger for aktiviteterne i landsbyen.

Vejen Kommune har kun fire landsbyer, der kan betegnes som mindre aktive civilsamfund. For Gjerndrup (153), Veerst (169) og Tobøl (124) gælder det, ligesom med landsbyerne med stille civilsamfund, at de er små, mens Foldingbro (225) ligger lige over grænsen på 200 indbyggere.

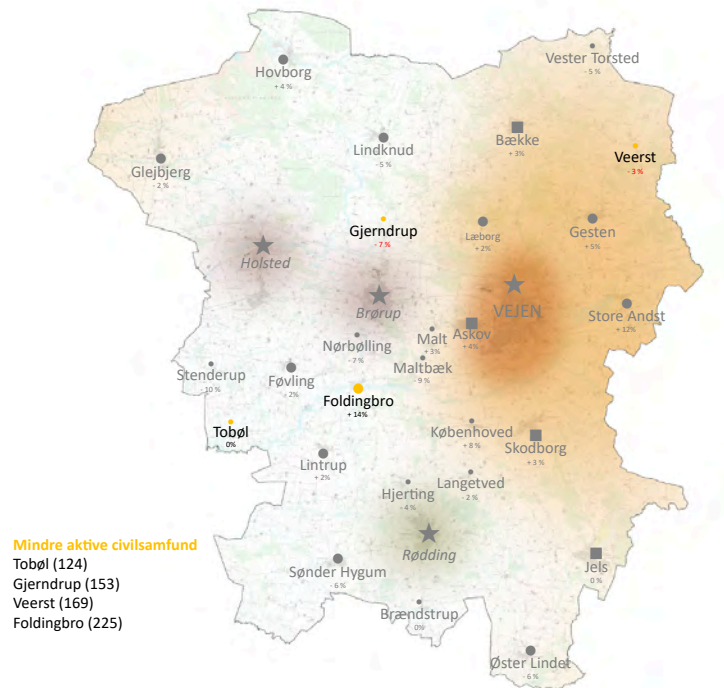
Generelt gælder det for disse civilsamfund, at de kun har få foreninger, som spiller en særlig rolle for landsbyens udvikling og det vil ofte være lokalrådene, borgerforeningerne eller lignende, som er aktive. Dette er fx tilfældet i Veerst, hvor det særligt er lokalrådet/bylauget, der tager initiativ til aktiviteter.

I Gjerndrup spiller Fællesrådet ligeledes en aktiv rolle i udviklingen af byen, men derudover har byen også mindre private initiativer såsom Gjerndrup Friskole, der inviterer til 'by-kaffe' eller Enghave Dyre- og Naturpark, som står for at arrangere Skt. Hans.

Et andet generelt kendetegn ved landsbyer med et mindre aktivt civilsamfund er, at de ofte har få eller ingen faciliteter til idræts-, kultur- eller andre fælles aktiviteter. Dette er tilfældet i både Gjerndrup og Foldingbro. I sidstnævnte bruges til gengæld mindehøjen som et uformelt mødested, ellers afholdes arrangementer i private faciliteter som Kongekroen eller Dover Efterskole.

At landsbyerne benytter faciliteter på kryds af offentlige/private ejerforhold er generelt et potentiale, som mange landsbyer med få faciliteter formår at udnytte. I Gjerndrup afholdes den årlige Høstfest eksempelvis i en lokal virksomhed. Her er det altså sammenspillet mellem de lokale virksomheder og det øvrige civilsamfund, som blandt andet adskiller mindre aktive civilsamfund fra de stille.

Ikke alle mindre aktive civilsamfund oplever knaphed omkring deres faciliteter. Dette er fx ikke tilfældet i Tobøl, hvor faciliteterne opleves som rigtig gode, her nævnes forsamlingshuset, aktivitetshuset og rideklubben som eksempler på centrale faciliteter for byen.

Kort 29. Mindre aktive civilsamfund

At være et mindre aktivt civilsamfund betyder ikke, at beboerne i landsbyen ikke er glade for at bo i landsbyen, det er de som regel.

De stille civilsamfund

Malt (75)/Maltbæk (63), Stenderup (63), Hjerting (121), Nørbølling (67) og Vester Thorsted (103)

Generelt er de stille civilsamfund kendetegnet ved ingen eller kun meget få foreninger. Der afholdes muligvis enkelte begivenheder såsom juletræstænding, men projekter, der har en reel betydning for landsbyens udvikling igangsættes ikke. Dette betyder dog ikke, at landsbyerne med stille civilsamfund ikke kan være gode byer at bo og leve i. Nogle steder er netop roen, eller eksempelvis særlige naturkvaliteter i sig selv afgørende for oplevelsen af at bo i en god landsby.

I Vejen Kommune er alle landsbyer, der er karakteriseret som stille civilsamfund også små for så vidt angår befolkningsstørrelse. Det vil sige, at de har mindre end 200 indbyggere.

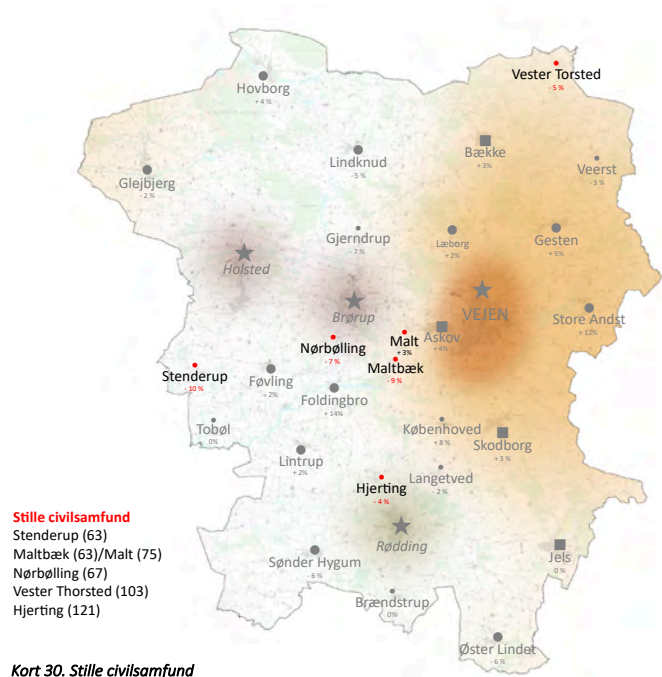
At landsbyer som eksempelvis Malt og Maltbæk ikke har mange foreninger har sin åbenlyse forklaring i kraft af landsbyernes størrelse på hhv. 75 og 63 indbyggere. Samtidig ligger de tæt på Vejen og dermed på de aktiviteter, som tilbydes her. I Malt og Maltbæk er der derfor heller ikke en oplevelse af mangel på foreningstilbud. De to landsbyer er ifølge screeningsbesvarelserne kendetegnet ved:

".. et stort fællesskab på tværs af alle i byen - ung som gamle og uden skelen til sociale forskelle. Vores motto er 'Verdens herligste kollektiv'" (Fra screening).

Byerne er på den måde gode eksempler på, at en landsby godt kan have et stille civilsamfund, men stadig være et godt sted at bo. I en strategisk udviklingssammenhæng er det væsentlige dog, at der ikke nødvendigvis i denne type landsby er nok kræfter til, at landsbyen på egen hånd kan håndtere (større) udviklingsmæssige opgaver eller de negative effekter ved fraflytning.

I nogle stille civilsamfund har der tidligere været gennemført ad hoc projekter, som fx i Hjerting hvor legetårnet ved legepladsen blev opført af frivillige, med Hjerting Landsbyforening som primus motor. Og på samme måde som i de mindre aktive civilsamfund, er de stille civilsamfund typisk også kendetegnet ved, at de forholdsvis få aktiviteter, der afholdes initieres af de formelle borgersammenslutninger. I Stenderup er det eksempelvis borgerforeningen, der sørger for fælles snerydning, juletræ, hjertestarter og mere specifikke opgaver som etablering af fibernet i byen. Ligesom det i Nørbølling også er foreningen omkring forsamlingshuset, der skaber aktiviteter såsom 'Spis på tværs' og høstfesten.

Selvom der i de stille civilsamfund kun er få frivillige, som er med til at arrangere sociale aktiviteter, og der ikke igangsættes større projekter, som spiller en afgørende rolle for landsbyernes udvikling nævnes sammenholdet i fx Nørbølling som et stort potentiale for landsbyen, ligesom det også er tilfældet for Malt/

Maltbæk. Dette understreger igen, at der i de stille civilsamfund godt kan være forskellige typer af fællesskabsskabende arrangementer, men det, der afgør om landsbyens civilsamfund kan betragtes som stille, er hvor stor en del af landsbyens borgere, der løfter, igangsætter, planlægger, gennemfører arrangementerne, og om det, der igangsættes, går skridtet ud over det fællesskabsskabende - dvs. spiller en afgørende rolle for byens udvikling.

Tværgående pointer fra civilsamfundskortlægningen

Sammenfattende fordeler landsbyerne sig som vist nedenfor.

Figur 4. Landsbyerne fordelt i de fire civilsamfundstypologier

De meget aktive civilsamfund Jels (2009), Hovborg (391), Askov (1903), Glejbjerg (689), St. Andst (819), Bække (1123), Sdr. Hygum (432), Skodborg (1341)	De mindre aktive civilsamfund Gjerndrup (153), Foldingbro (225), Tobøl (124), Veerst (169)
De aktive civilsamfund Føvling (200), Øster lindet (414), Gesten (953), Lintrup (225), Lindknud (427), Københoved (173)/Langetved (44), Læborg (193), Brændstrup (171)	De stille civilsamfund Malt (75)/Maltbæk (63), Stenderup (63), Hjerting (121), Nørbølling (67), Vester Thorsted (103)

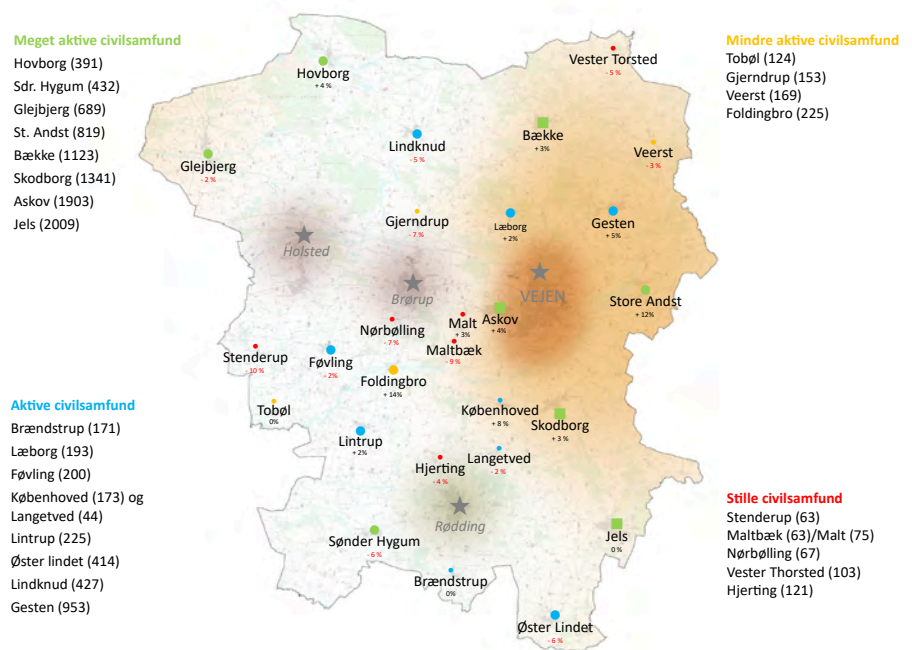
I civilsamfundskortlægningen er 25 landsbyer vurderet og analyseret (fire landsbyer er lagt sammen til to: Københoved/Langetved samt Malt/ Maltbæk).

Af de 12 landsbyer med 200-1000 indbyggere har:

- Fire landsbyer med *meget* aktive civilsamfund
- Syv landsbyer med aktive civilsamfund
- En landsby *mindre* aktivt civilsamfund
- Ingen *stille* civilsamfund.

Når landsbyer med op til 2000 og ned til 50 medtages i analysen ændres billedet til 25 landsbyer:

- Otte landsbyer med *meget* aktive civilsamfund
- Otte landsbyer med aktive civilsamfund
- Fire landsbyer med *mindre* aktive civilsamfund
- Fem landsbyer med *stille* civilsamfund.

Kort 31. Alle landsbyer med civilsamfund

- Mindre aktive og stille civilsamfund er meget ofte små landsbyer med under 200 indbyggere. Men små landsbyer kan godt have aktive eller meget aktive civilsamfund.
- Landsbyer der har en skole og mulighed for dagligvareindkøb i landsbyen har ofte aktive eller meget aktive civilsamfund. Men derudover er der også landsbyer uden disse funktioner, der kan have aktive eller meget civilsamfund. Omvendt ses det ikke, at landsbyer med skole og dagligvareindkøb er stille eller mindre aktive civilsamfund.

- Civilsamfundene i Vejen Kommune er generelt forholdsvist aktive. Lovgivningen er, som tidligere nævnt, rettet mod samlede bebyggelser på mellem 200 og 1000 indbyggere. Hvis der her kun var medtaget landsbyer på mellem 200-1000 indbyggere, havde konklusionen været, at Vejen Kommune kun har ét enkelt mindre aktivt og ingen stille civilsamfund ud af deres 12 landsbyer på mellem 200-1000 indbyggere (inkl. Læborg på 193 og Københoved/Langetved som analyseres sammen og derved kommer over 200 indbyggere).
- Når kun de 12 landsbyer på mellem 200-1000 indbyggere tages i betragtning ses, at indbyggertallet ikke i sig selv er af afgørende for om en landsby er aktiv eller meget aktiv. Fx har både Hovborg og Sdr. Hygum, som har under 500 indbyggere, meget aktive civilsamfund.
- Borgerinitierede og/eller fællesejede virksomheder kan have betydning for landsbyernes udvikling, men er generelt (ikke kun gældende for Vejen Kommune) ikke udbredt. Følgende typer af initiativer nævnes dog:
  - De fleste meget aktive civilsamfund nævner selv deres brugsforeninger som foreninger, der spiller en særlig rolle for deres landsbys udvikling (Glejbjerg, Bække, Sdr. Hygum, Askov).
  - Det er et gennemgående træk, at virksomheder, der spiller en særlig rolle for landsbyerne, ofte tager ansvar i forhold til opkøb, istandsættelse eller nedrivning af gamle bygninger (Føvling, Lintrup, Skodborg, Hovborg, Jels).
  - Flere byer nævner deres vandværk som eksempel på borgerinitierede selskaber, der dog har et meget specifikt formål (fx Sdr Hygum, Gjerndrup, Bække, Skodborg, St. Andst, Askov, Brændstrup, Gesten, Øster Lindet). Traditionen omkring vandværkernes organisering kan fungere som inspiration for borgerne i forhold til at skabe borgerinitierede organisationer med andre formål.
- Mere eller mindre alle landsbyer (fra meget aktive civilsamfund til stille civilsamfund) har årlige fællesskabsdannende aktiviteter såsom byfester, høstfester og/eller fællesspisninger.
- Rekruttering af nye kræfter er en generel udfordring for mange af landsbyerne. I Hovborg arbejder man meget aktivt med hele tiden at have 'nye ildsjæle klar' og her opleves det, at man gennem mere end 100 år har etableret en decideret foreningskultur.
- En række byer nævner naturen som et potentiale eller som et vigtigt karaktertræk ved landsbyen (Jels, Lintrup, Gjerndrup, Bække, Askov, Foldingbro, Veerst, Skodborg, Læborg).
- Private lokaler og lokaler i høj- og efterskoler betragtes som aktiver for landsbyerne (Askov, Læborg, Gjerndrup, Lintrup, Foldingbro).

4. Samlet analyse af kortlægningerne

I de forrige kapitler er der kortlagt forhold vedrørende geografi, demografi og civilsamfund i Vejen Kommune. Kortlægningen forholder sig til zoner, en opdeling af kommunen i en nordøstlig og vest/sydvestlig del og til specifikke forhold som gælder for de 25/27 landsbyer, som Vejen Kommune har udvalgt til projektet. I det følgende opsummeres de væsentligste pointer fra de tre kortlægninger, hvilket leder frem til en gruppering af landsbyerne.

Otte landsbygrupper

På baggrund af kortlægningen af geografi og demografi tegner der sig et billede af, at Vejen Kommunes vest/sydvestlige del er mere udfordret end kommunens nordøstlige del, der kan betragtes som værende rimelig stærk og stabil. Karakteristika for de to dele af kommunen er i grove træk:

Den vest/sydvestlige del af kommunen

Den udfordrede del af Vejen Kommune har tendens til en lille befolkningsnedgang, stigende boligpriser og visse steder en aldrende befolkning samt en vis afstand til dagligvareindkøb, skoler og regionalt jobmarked. Det er primært i den vest/sydvestlige del af kommunen, at der er sket skolelukninger. Det er derudover også i landsbyerne i vest, at der er færrest dagligvarebutikker.

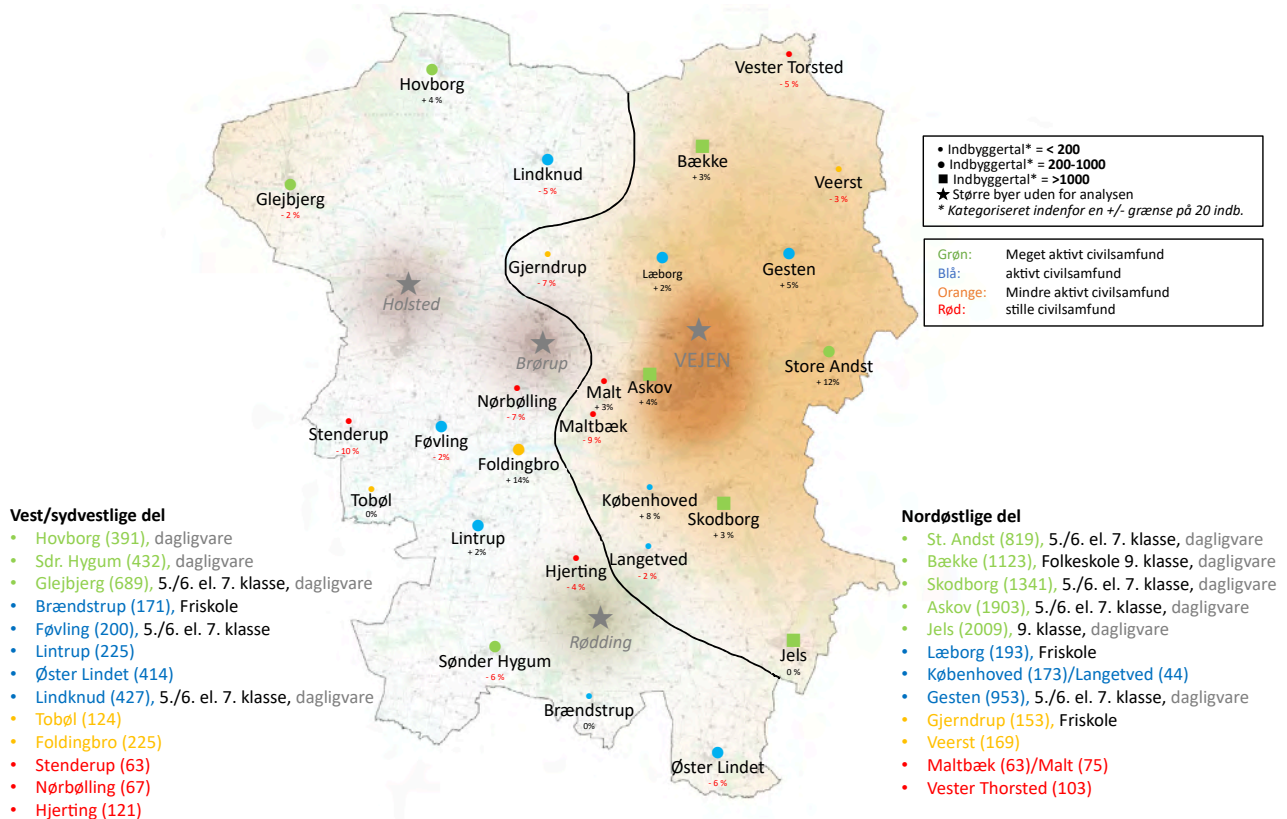
Den nordøstlige del af kommunen

Den stærke del af Vejen Kommune er præget af befolkningsfremgang og stabile boligpriser samt nærhed til større bysamfund og regionalt arbejdsmarked. Der er folkeskole og dagligvareindkøb i de fleste af landsbyerne (skyldes det lidt særlige forhold, at store landsbyer med over 1000 indbyggere er medtaget i analysen). Det er også i nogle af disse landsbyer, hvor der planlægges for nye byggemodninger, da der her er efterspørgsel på nye grunde.

Ved at kombinere opdelingen af kommunen i de to dele (defineret på baggrund af geografiske og demografiske faktorer) med kortlægningen af civilsamfund fordeler kommunens landsbyer sig i otte grupper, der giver et helhedsorienteret billede af muligheder og udfordringer. Der er eksempelvis en gruppe af meget stærke landsbyer, idet de ligger i den nordøstlige del af Vejen Kommune og har meget aktive civilsamfund. Ser man på kort 31 fremgår disse som landsbyer markeret med grønt placeret til højre for skillelinjen. Der er tale om St. Andst, Bække, Skodborg, Askov og Jels.

Landsbyerne fordelt i otte landsbygrupper

<p><i>Vest/sydvestlig del kombineret med meget aktive civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Glejbjerg, Hovborg, Sdr. Hygum <p><i>Vest/sydvestlig del kombineret med aktive civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lindknud, Føvling, Lintrup, Øster Lindet, Brændstrup <p><i>Vest/sydvestlig del kombineret med mindre aktive civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tobøl, Foldingbro <p><i>Vest/sydvestlig del kombineret med stille civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hjerting, Nørboilling og Stenderup 	<p><i>Nordøstlig del kombineret med meget aktivt civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • St. Andst, Bække, Skodborg, Askov og Jels <p><i>Nordøstlig del kombineret med aktivt civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gesten, Læborg og Københoved/Langetved <p><i>Nordøstlig del kombineret med mindre aktive civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Veerst, Gjerndrup <p><i>Nordøstlig del kombineret med stille civilsamfund:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vester Thorsted, Malt/Maltbæk
---	---

Kort 32. Vejle Kommunes landsbyer angivet i vestlig og østlig del med landsbystørrelse, ændring i indbyggertal, skoler og dagligvareindkøb samt civilsamfundsstyrke

Det har været et af analysens hovedformål at nå frem til en landsbygruppering. Det gør det muligt at tage differentieret stilling til landsbyerne på baggrund af en række fælles karakteristika.

Således kan det for eksempel overvejes om Hærvejsklyngen giver anledning til justeringer. I den vest/sydvestlige del af kommunen er landsbyerne Hovborg (meget aktivt civilsamfund) og Lindknud (aktivt civilsamfund), en del af Hærvejsklyngen. I den nordøstlige del drejer det sig om Bække (meget aktivt civilsamfund), Gesten (aktivt civilsamfund) og Gjerndrup (stille civilsamfund). Men selvom de fem landsbyer placeres i forskellige grupper med henblik på en samlet strategisk landsbyplanlægning, kan de godt arbejde sammen mod de fælles mål, der er opstillet i klyngen.

Af matrixen nedenfor ses en *generel* beskrivelse af hver landsbygruppes karakteristika. Formålet er, på en forenklet måde, at illustrere hvordan landsbygrupper kan skabe et overblik over muligheder og udfordringer og dermed danne grundlag for differentierede målsætninger og virkemidler. Dele af beskrivelserne er de samme fra landsbygruppe til landsbygruppe. Detaljerne for hver landsby indgår først i kommunens senere konkrete planlægning for de enkelte landsbyer.

Figur 5. Generaliserede karakteristika for landsbygrupper – med Vejle Kommunes landsbyer fordelt i de forskellige grupper

Generelt om civilsamfundstypologien	Vest/ sydvest	Nordøst
Meget aktivt civilsamfund De meget aktive civilsamfund formår både at opretholde et stærkt fællesskab og tage initiativer, der betyder noget for landsbyens udvikling. Der er ofte et	Glejbjerg, Hovborg og Sdr. Hygum Der er i nogle af landsbyerne skoler og dagligvarebutikker, men der kan være usikkerhed om, hvorvidt disse funktioner bevares. Der er ofte i denne del af kommunen at der senest er lukket skoler eller dagligvarebutikker. Der er ofte befolkningstilbagegang, men fremgang ses også i enkelte tilfælde.	St. Andst, Bække, Skodborg, Askov og Jels Der er skoler og dagligvarebutikker, og ikke usikkerhed om, hvorvidt disse funktioner bevares. Der er ofte befolkningsfremgang. I flere byer er der byggemodnede grunde eller der planlægges byggemodning.

<p><i>bredt engagement fra byens borgere.</i></p>	<p><i>Civilsamfundet formår at holde landsbyen attraktiv ved et højt udviklings- og aktivitetsniveau gennem fx særlige oplevelser i landsbyen, opretholdelse af skoler og dagligvarebutikker samt ved at sikre nedrivning af tomme huse, vedligehold af fællesarealer mv.</i></p> <p>Se eksempel på delmål og virkemidler i næste kapitel</p>	<p><i>Civilsamfundet spiller ikke den samme rolle ift. opretholdelse af offentlige og private services, som det gør i en udfordret del af kommunen.</i></p> <p><i>Civilsamfundet understøtter en fortsat udvikling af og tilflytning til landsbyen ved at skabe attraktioner.</i></p>
<p>Aktivt civilsamfund <i>De aktive civilsamfund opretholder et godt foreningsliv, der spiller en stor rolle for fællesskabet i landsbyen. Der kan være et par af landbyens virksomheder, som engagerer sig i landsbyens udvikling. Landsbyengagementet varetages ofte af få ildsjæle og det er svært at rekruttere nye til foreninger, aktivitet mv.</i></p>	<p>Lindknud, Føvling, Lintrup, Øster Lindet og Brændstrup <i>Der er ofte ikke skoler eller dagligvarebutikker i landsbyerne. Hvis der fortsat er skoler og dagligvarebutikker kan der være usikkerhed om, hvorvidt disse funktioner bevares. Der er ofte befolkningstilbagegang.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sikrer et godt fælleskab og et stærk foreningsliv og formår, ofte i samarbejde med kommunen, at holde landsbyen attraktiv ved at sikre nedrivning af tomme huse, vedligehold af fællesarealer mv.</i></p> <p>Se eksempel på delmål og virkemidler i næste kapitel</p>	<p>Gesten, Læborg og Københoved/Langetved <i>Der kan være skoler og dagligvarebutikker i landsbyerne, det afhænger ofte af størrelsen. Hvis der fortsat er disse funktioner, er der ofte usikkerhed om, hvorvidt de bevares i fremtiden.</i></p> <p><i>Der er ofte befolkningsfremgang, men kan også være tilbagegang.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sikrer et godt fælleskab og et stærk foreningsliv og formår ofte at skabe en stærk stedidentitet.</i></p>
<p>Mindre aktivt civilsamfund <i>De mindre aktive civilsamfund har forskellige fællesskabsskabende aktiviteter i byen. Dog er udfordringen med at skaffe frivillige kræfter til planlægning og gennemførelse af arrangementer forholdsvist stor, og det er ofte et få antal ildsjæle, som sørger for aktiviteterne i landsbyen.</i></p>	<p>Tobøl og Foldingbro <i>Der er tale om små landsbyer uden skoler eller dagligvarebutikker i landsbyen. Nærheden til naturen betyder ofte meget.</i></p> <p><i>Landsbyen kan være præget af befolkningstilbagegang bl.a. på grund af beliggenheden langt fra et større regionalt arbejdsmarked, hvilket kan betyde, at der er tomme og/eller faldefærdige huse i landsbyen.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sørger for et godt fælleskab og eventuelt opretholdelse af enkelte foreninger, men har sjældent mulighed for at løfte opgaven med at tilpasse landsbyen til de negative effekter af fraflytningen fra området.</i></p>	<p>Veerst og Gjerndrup <i>Der er tale om små landsbyer uden skoler eller dagligvarebutikker i landsbyen. Nærheden til naturen betyder ofte meget.</i></p> <p><i>Landsbyen kan være præget af befolkningstilbagegang på trods af gode pendlingsmuligheder til jobmuligheder, hvilket kan skyldes størrelsen og dermed udbuddet af services. Det kan betyde, at der er tomme og/eller faldefærdige huse i landsbyen.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sørger for et godt fælleskab og eventuelt opretholdelse af enkelte foreninger, men har sjældent mulighed for at løfte opgaven med at tilpasse landsbyen til de negative effekter af fraflytningen fra området.</i></p> <p>Se eksempel på delmål og virkemidler i næste kapitel</p>
<p>Stille civilsamfund <i>Generelt er de stille civilsamfund kendetegnet ved ingen eller kun få foreninger, der afholdes måske enkelte begivenheder såsom juletræstænding, og også projekter der har betydning for at der opretholdes et godt liv i landsbyen, men projekter, der har en reel betydning for landsbyens udvikling igangsættes ikke.</i></p>	<p>Hjerting, Nørbølling og Stenderup <i>Der er tale om små landsbyer uden skoler eller dagligvarebutikker i landsbyen. Nærheden til naturen betyder ofte meget.</i></p> <p><i>Landsbyen kan være præget af befolkningstilbagegang bl.a. på grund af beliggenheden langt fra et større regionalt arbejdsmarked, hvilket kan betyde, at der er tomme og/eller faldefærdige huse i landsbyen.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sørger i nogle tilfælde for et godt fællesskab, men har ikke mulighed for at løfte opgaven med at tilpasse landsbyen til de negative effekter af fraflytningen fra området.</i></p>	<p>Vester Thorsted, Malt/Maltbæk <i>Der er tale om små landsbyer uden skoler eller dagligvarebutikker i landsbyen. Nærheden til naturen betyder ofte meget.</i></p> <p><i>Landsbyen kan være præget af befolkningstilbagegang på trods af gode pendlingsmuligheder til jobmuligheder, hvilket kan skyldes størrelsen og dermed udbuddet af services. Det kan betyde, at der er tomme og/eller faldefærdige huse i landsbyen.</i></p> <p><i>Civilsamfundet sørger i nogle tilfælde for et godt fællesskab, men har ikke mulighed for at løfte opgaven med at tilpasse landsbyen til de negative effekter af fraflytningen fra området.</i></p> <p>Se eksempel på delmål og virkemidler i næste kapitel</p>

5. Scenarier for målsætninger, delmål og virkemidler

I kapitlet ovenfor er beskrevet en meget overordnet karakteristik af otte grupper af landsbyer. Næste skridt er at opstille målsætninger, delmål og virkemidler. Det er ikke en del af opdraget for denne rapport at foreslå **målsætninger og delmål, men for at kunne vise, hvordan landsbygrupperne** kan operationaliseres, gives i dette afsnit *inspirationseksempler* til det videre arbejde.

På baggrund af kortlægningen foreslås to helt overordnede målsætninger for den fremtidige udvikling i den vest/sydvestlige og den nordøstlige del af kommunen:

- **Modvirke negative effekter ved tilbagegang i den vest/sydvestlige del af kommunen**
- **Understøtte en positiv befolkningsudvikling i den nordøstlige del af kommunen**

Udfordringerne i den vest/sydvestlige del vil sandsynligvis fortsætte, men effekten af befolkningsnedgangen kan håndteres og muligvis i enkelte tilfælde modgås. I den nordøstlige del, hvor der er positiv befolkningsudvikling, er det oplagt at formulere en målsætning, der understøtter denne udvikling.

Opdelingen af kommunen i vest/sydvestlig og nordøstlig er en opdeling, der giver mulighed for at angive overordnede retninger for de to dele af kommunen. Der vil være enkelte landsbyer, der skiller sig ud i forhold til den del af kommunen, som de ligger i. Der skal derfor også ses på den helt lokale kontekst i fastlæggelsen af delmål og virkemidler.

Man kan for henholdsvis den nordøstlige og vest/sydvestlige del formulere delmål og angive overordnede virkemidler for de forskellige grupperinger. Formålet er netop her at:

- *Planlægge strategisk*, det vil sige følge en overordnet målsætning
- *Tage stilling til alle landsbyer*, så der både angives en overordnet retning og eventuelt også udarbejdes konkrete lokale udviklingsplaner
- *Understøtte en differentieret udvikling* på baggrund af potentialer og udfordringer.

Nedenfor er der formuleret eksempler på delmål og virkemidler for fire af de otte landsbygrupper (to af dem delvist lagt sammen i eksempel 1. Eksemplerne er ment som inspiration for Vejen Kommunes videre arbejde).

1. eksempel: Vest/sydvestlig del kombineret med meget aktivt og aktivt civilsamfund

Meget aktive civilsamfund: Glejbjerg, Hovborg og Sdr. Hygum

Aktive civilsamfund: Lindknud, Føvling, Lintrup, Øster Lindet og Brændstrup

Overordnet målsætning for den vest/sydvestlige del: Modvirke negative effekter ved tilbagegang

Eksempler på delmål og virkemidler for den vest/sydvestlige del kombineret med meget aktivt og aktivt civilsamfund:

- *Det attraktive nærmiljø i landsbyernes skal bibeholdes*
Virkemiddel: Strategisk nedrivning og omdannelse af tomme og forfaldne boliger og ejendomme.
- *Tilgængeligheden til naturen fra og omkring landsbyerne skal øges*
Virkemiddel: Etablering af stiforbindelser/ Undersøge mulighed for *omdannelseslandsbyer*.
- *Der skal sættes fokus på alternative transportmuligheder*
Virkemiddel: Gentænkning af den kollektive trafik fx gennem samkørselsordninger og delebilsordninger.
- *Faciliteter og funktioner skal i højere grad deles mellem flere landsbyer*
Virkemiddel: Samlokalisering af faciliteter og aktiviteter (eksempelvis klynger).

- *Der skal være langsigtet forudsigelighed omkring placering af skoler og børnehuse/daginstitutioner*
Virkemiddel: Tydelig kommunikation om fremtidig skolestruktur.
- *De meget aktive civilsamfund skal indgå i udviklingssamarbejder både internt og med Vejen Kommune (med henblik på, at de kan tage vare på dele af ovenstående)*
Virkemidler: Erhvervsfremme gennem rådgivning af civilsamfundet om fx fællesejede virksomheder, herunder dagligvarebutikker/ Etablering af samarbejder om opgaver så fx nedrivning/ Udvikling af Lokale Udviklingsplaner, der matcher kommunens strategiske målsætninger med fokus på stedsspecifikke potentialer og lokale aktiviteter.
- *De aktive civilsamfund skal styrkes (med henblik på at kunne tage aktivt del i løsningen af ovenstående)*
Virkemidler: Igangsætte konkrete mobiliserende (gerne tidsafgrænsede) projekter/ Lokale Udviklingsplaner der matcher kommunens strategiske målsætninger med fokus på stedsspecifikke potentialer og lokale aktiviteter/ Evt. samarbejde om mindre opgaver i forbindelse med opretholdelse af landsbyens fysiske stand.

2. eksempel: Nordøstlig del kombineret med aktivt civilsamfund

Aktive civilsamfund: Gesten, Læborg og Københoved/Langetved

Overordnet målsætning for den nordøstlige del: Understøtte en positiv befolkningsudvikling

Eksempler på delmål for nordøstlige del kombineret med meget aktivt og aktivt civilsamfund:

- *Der skal være nye attraktive boliger tilgængelige (hvor det giver mening ift. både vækst og en bæredygtig udvikling)*
Virkemiddel: Byggemodning.
- *Der skal være et bredt udbud af forskellige boligformer*
Virkemiddel: Udvikling af alternative boligformer.
- *Der skal oprettes flere landsbydrevne virksomheder, der varetager vigtige udviklingsområder i landsbyen*
Virkemiddel: Erhvervsfremme i landsbyskala – fx gennem en kommunikations-/rådgivningsindsats, der sætter fokus på fællesejede virksomheder.
- *Civilsamfundet skal spille en endnu større rolle i udviklingen af landsbyen*
Virkemiddel: Styrke kapaciteten hos borgerne gennem 'læringsforløb' / Tydeliggørelse af puljer til understøttelse af frivillige tiltag/ Udvikling af stedsidentitet og -fortælling.

3. eksempel: Nordøstlig del kombineret med mindre aktive og stille civilsamfund i små landsbyer

Vester Thorsted, Malt/Maltbæk, Veerst og Gjerndrup

Overordnet målsætning for den nordøstlige del: Understøtte en positiv befolkningsudvikling

Eksempler på delmål for nordøstlige del kombineret med stille og mindre aktivt civilsamfund:

- *Det attraktive nærmiljø i landsbyernes skal bibeholdes*
Virkemiddel: Strategisk nedrivning og omdannelse af tomme og forfaldne boliger og ejendomme.
- *Der skal være et bredt udbud af forskellige boligformer*
Virkemiddel: Udvikling af alternative boligformer.
- *Rammevilkårene for civilsamfundsinvolveringen skal være tydelige*
Virkemiddel: Bedre udnyttelse af offentlige fysiske rammer, som forudsætning for igangsættelse af eventuelle initiativer (fx flerfunktionel brug af kirkelokaler og lign.) / Synliggørelse og påskønnelse af mindre initiativer, som eventuelt kan smitte af på det øvrige civilsamfund.

Pointen er her, at landsbyerne har forskellige grundvilkår, idet de er placeret i henholdsvis den nordøstlige og vest/sydvestlige del af Vejen Kommune, hvilket har betydning for den retning, de kan/skal udvikle sig i og for de virkemidler, som anvendes.

For de små landsbyer i øst, anbefales et virkemiddel, der understøtter befolkningsfremgang nemlig udvikling af *alternative boformer*, men også virkemidlet *strategisk nedrivning*, der ellers primært anbefales i en udfordret zone. Dette skyldes, at der - på trods af, at landsbyerne ligger i den nordøstlige zone - er tale om små landsbyer, der ofte oplever befolkningsnedgang, hvorfor der kan være tomme og forfaldne bygninger. På den anden side ligger landsbyerne godt og der kan derfor muligvis med den rette indsats tiltrækkes nye borgere. Men da der er tale om stille eller mindre aktive civilsamfund, kan det ikke forventes, at landsbyen selv udvikler en bosætningsstrategi.

Overordnet kan man sige, at samarbejdet med landsbyernes civilsamfund kan tilrettelægges ens indenfor typologierne. Det er derimod forskelligt, hvilken dagsorden der arbejdes med, da denne afhænger af de geografiske og demografiske forhold. Således kan den vigtigste opgave for at aktivt civilsamfund i en udfordret zone måske være at understøtte den lokale dagligvarebutik eller sørge for forskønnelse af byen, mens det i en mindre udfordret zone er at udvikle alternative boligformer.

6. Uddybning af virkemidler

Som inspiration til hvilke virkemidler kommunerne kan benytte for at støtte op om målsætninger og delmål er nedenfor oplyst nogle af de oftest benyttede virkemidler og mulige handlinger.

Der er blandt andet hentet inspiration i de af Udvalget for levedygtige landsbyers 17 anbefalinger, der er direkte rettet til kommunerne og landsbyerne. Der er desuden hentet inspiration fra flere kommuners arbejde med landsbyudvikling.

I det følgende gives eksempler på virkemidler, der har forskellig konkretiseringsgrad: 1. Politikker og strategier, 2. Konkrete virkemidler, 3. Organisering af kommune og civilsamfund og 4. Mobilisering af forskellige typer af civilsamfund. Der gives eksempler på mulige strategiske aspekter i hvert virkemiddel, men da strategi handler om, hvilket mål man søger at opnå og hvilke ressourcer, der er tilgængelige, kan det strategiske naturligt variere.

Derudover er det afgørende at pointere, at sammenhængen mellem en landsbys geografi, demografi og civilsamfundstype er afgørende for hvilket virkemiddel, der vil have strategisk effekt. Nogle virkemidler vil kunne anvendes til forskellige typer af målsætninger, mens andre virkemidler primært vil kunne understøtte en målsætning om fx at undgå negative effekter ved en befolkningstilbagegang.

Politikker og strategier

1. Landdistriktpolitik og landdistriktsudvalg

Et virkemiddel kan være at have en selvstændig politik eller et specifikt udvalg for landsbyer og landdistrikt. Landdistriktpolitikken har i nogle kommuner sit eget udvalg, det kan være et landdistriktsudvalg eller et lokalpolitikudvalg. I andre kommuner er landdistriktpolitikken del af Erhvervs- og turismeudvalg eller Kultur- og fritidsudvalget. På samme måde gælder det for politikker og strategier. I nogle kommuner er landdistriktpolitikken en del af kommuneplanen, mens andre kommuner har udarbejdet en selvstændig landdistriktpolitik. Med loven om strategisk planlægning for landsbyer skal alle kommuner tage stilling til deres landsbyer. Med en selvstændig landdistriktpolitik og/eller strategisk landsbyplanlægning er udgangspunktet og målet landsbyernes udvikling.

Hvis en kommune skal arbejde strategisk med landsbyplanlægning, skal den også tage aktivt stilling til, hvordan den vil skabe sammenhæng mellem på den ene side landdistriktpolitikken og de øvrige politikker i kommunen og på den anden side mellem landdistriktpolitikken og lokale forhold og udviklingsplaner i landsbyerne.

2. Selvstændige politikker

Kommunerne har ofte en række målrettede politikker på delområder, der har særlig betydning for landsbyernes udvikling. Det kan fx være en frivillighedsstrategi eller civilsamlingsstrategi, hvor målet kan være at understøtte de mindst aktive civilsamfund i landsbyerne eller at understøtte alle civilsamfund, men ikke nødvendigvis i samme retning (jf. uddybning nedenfor).

Kultur- og fritidspolitikken er et andet delområde, som har stor betydning for udviklingen af foreningslivet i landsbyerne. For eksempel har foreningsstøtte betydning for landsbyernes faciliteter og kan differentieres afhængig af, hvor man ønsker at understøtte udviklingen af landsbyen.

I en bosætningsstrategi kan fokus rettes mod udvalgte landsbyer i stærke zoner og med et stærkt civilsamfund. Eller det kan være en nedrivningsstrategi, hvor retningslinjen er at nedrive bygninger i de landsbyer, hvor der er størst bosætningspotentiale for at understøtte tilflytning eller at nedrive i landsbyer med størst befolkningstilbagegang.

I arbejdet med delpolitikker er det vigtigt, at de følger målsætningerne i de overordnede politikker. Har man således et delmål, der siger, at der i nogle områder kommer til at ske en nedskallering af de offentlige services, kan en civilsamlingsstrategi have fokus på indsatser, der kan styrke civilsamlingslivet til selv at kunne understøtte nogle services. Det er netop i samspelet mellem overordnede politikker og delstrategier, at man som kommune sikrer det helhedsorienterede perspektiv.

Strategisk brug af konkrete virkemidler

1. Byggemodning

Byggemodning er et middel til at understøtte tilflytning og befolkningsvækst i landsbyer, som har et potentiale for bosætning.

Der er stor forskel fra kommune til kommune på i hvor stort et omfang, man udlægger byggegrunde og byggemodner. De fleste kommuner byggemodner på baggrund af markedsmæssig efterspørgsel i kombination med begrænsninger, der hvor man ønsker at bevare den eksisterende landsbyafgrænsning. Nogle kommuner byggemodner ikke på grund af manglende ressourcer og/eller tvivl om markedsudviklingen.

Når kommunerne foretager en strategisk byggemodning, kan kommunen dels vurdere hvor efterspørgslen er størst, men også om der er tale om en stærk eller udfordret zone, samt om der er boliger til salg eller i forfald i landsbyen. Herved prioriteres en tilpasning af den eksisterende boligmasse, før en eventuel udvidelse muliggøres. De fleste kommuner har taget meget tydelige valg om, hvor de vil byggemodne og hvor de ikke vil, vurderingen kan dog i højere grad ske på baggrund af, hvilken zone en landsby ligger i.

2. Udvikling af alternative boligformer

Nogle landsbyer har potentiale for øget bosætning gennem etablering af boliger, der varierer fra det eksisterende i forhold til ejerforhold og selve boligformen. Alternative boligformer kan være lejeboliger, målgruppespecifikke bofællesskaber (fx for seniorer eller børnefamilier) eller andelsboliger.

I et strategisk arbejde med etablering af alternative boligformer er det vigtigt at overveje hvilket civilsamfund, der kendetegner landsbyen og betydningen af det i forhold til, hvem man vil tiltrække til landsbyen. Landsbyens beliggenhed har også stor betydning - ligger den i en udfordret zone, men er attraktiv pga. nærhed til natur eller ligger den i pendlingsafstand til et regionalt jobmarked? Det har stor betydning, at civilsamfundet og private investorer selv har taget initiativet eller er interesseret i at drive projektet.

3. Tilflytterboliger

Nogle kommuner benytter sig, som en del af deres bosætningsstrategi af såkaldte tilflytterboliger. Målgruppen er familier eller par, der ikke er bosiddende i den pågældende kommune, men som overvejer at flytte af pga. job, fordi de ønsker at komme tættere på naturen eller gerne vil være del af et landsbyfællesskab. Tilflytterboligen giver mulighed for at afprøve tanken om at flytte til en mindre landsby.

Tilflytterboligen er ofte en én-familiebolig beliggende i en landsby eller mindre by. Boligen er typisk møbleret og kan lejes for en periode på cirka 4 eller 12 måneder.

Tilflytterboliger kan også være drevet af civilsamfundet gennem for eksempel etablering af et anpartsselskab. Ejerkredsen kan bestå af lokale borgere, virksomheder og foreninger med tilknytning til det pågældende område. Ejerkredsen og/eller bestyrelsen finder en egnet bolig og står for de praktiske opgaver, som kan omfatte godkendelse af lejer, ind-/udflytningstilsyn og generelt vedligehold i forbindelse af boligen.

Hvis kommunen vil gøre brug af muligheden for tilflytterboliger, skal der tages hensyn til om landsbyen har en beliggenhed og et civilsamfund, der sandsynliggør, at tilflytterboligen bliver attraktiv. Kommunen kan overveje at involvere meget aktive civilsamfund i muligheden for tilflytterboliger, så landsbyerne selv påtager sig ansvaret for tilflytterboligen. Det kan også have den positive effekt, at civilsamfundet engagerer sig særligt i at hjælpe de potentielle tilflyttere til et godt ophold.

4. Flexboligordningen

Flexboligordningen giver mulighed for, at tiloversblevne helårsboliger kan benyttes til fritidsformål, og dermed mindske antallet af tomme helårsboliger. Ordningen giver mulighed for, at borgere kan ansøge kommunen om at bruge en helårsbolig som en såkaldt flexbolig. Det vil sige, at kommunen godkender, at en helårsbolig bliver brugt til fritidsformål og senere igen kan anvendes til helårsbeboelse, uden at ejeren behøver at få en godkendelse af det.

Overvejelserne om flexboliger kan sættes ind i et strategisk perspektiv i forbindelse med kommunens overvejelser om, hvilken rolle/funktioner forskellige områder skal have.

5. Erhvervsfremme i landsbyskala – fællesejede virksomheder?

I nogle landsbyer er der potentiale for etablering af mikrovirksomheder. Et virkemiddel, der kan understøtte disse potentialer, er at fremme viden om 'fællesejede' virksomheder.

Betegnelsen 'fællesejet virksomhed' er en samlet betegnelse for virksomheder, som bygger på og ejes af et fællesskab. Virksomhederne drives ud fra demokratiske principper. Fællesejede virksomheder kan have mange forskellige formål og juridiske selskabsformer. Fælles for de selskaber, der kan have relevans ift. landsbyudvikling, er dog, at de udspringer af særligt stærkt lokalt forankret fællesskab.

Gennem de seneste år er der i flere landsbyer oprettet fællesejede virksomheder, som blandt andet har til formål at drive dagligvarebutikker, fødevarerfællesskaber, kunsthåndværkerfællesskaber, byfornyelsesselskaber eller produktionsvirksomheder.

Benyttede selskabsformer er for eksempel anpartsselskaber (ApS), andelsselskab med begrænset ansvar (a.m.b.a), erhvervsdrivende fond og foreninger med begrænset ansvar.

Kommunen kan rådgive og sparre med civilsamfund og borgergrupper om mulighederne for at etablere fællesejede virksomheder i udvalgte landsbyer. Det største potentiale vurderes umiddelbart at ligge i stærke civilsamfund uanset beliggenhed, men det kan have størst værdi i udfordrede zoner.

6. Offentlig service – forudsigelig omkring placering af skoler og børnehuse/daginstitutioner

Forudsigelig om offentlige services giver en tryghed til borgerne og skaber gennemskuelighed for potentielle tilflyttere.

For de fleste familier har det stor betydning, hvor den lokale skole er placeret geografisk, dvs. om børnene kan gå/cykle i skole, om de skal køres eller om de kan tage en skolebus. I de fleste landsbyer, primært mindre der ligger langt fra større byer og vækstzoner, er der derfor ofte bekymring om (hvor længe), de kan bibeholde deres lokale skole. Det gælder også for landsbyer, som benytter skoler i nærheden af deres egen. Uklarhed om kommende skolestruktur påvirker også landsbyer, hvor der måske ikke forventes skolelukning, idet fx potentielle tilflyttere kan have brug for vished om, hvorvidt deres børn får mulighed for at gå i den lokale skole.

I mange landsbyer er der lukket skoler og meget tyder på, at det er en proces, der endnu ikke er slut. Derfor er det vigtigt med en langsigtet planlægning, så borgerne i god tid kan tilpasse sig eventuelle skolelukninger.

Det strategiske perspektiv her er dels at vurdere, hvor der forventes tilflytning og affolkning, men det kan også være at beslutte hvor stort et 'børnegrundlag', der skal til for at opretholde en skole, og hvordan friskoler (ofte i landsbyer med aktive civilsamfund) kan medvirke positivt til at sikre, at landsbyer i udfordrede zoner fortsat er levedygtige.

7. Nedrivnings- og renoveringsmidler

Nedrivning og renovering er et af de oftest benyttede virkemidler i kommunerne til at understøtte, at landsbyer fortsat er gode steder at leve, når boliger står tomme og forfalder på grund af fraflytning og befolkningstilbagegang.

Nogle kommuner arbejder allerede i dag meget systematisk med både nedrivning af tomme boliger og kondemnerede ejendomme og med renovering. Det sker med afsæt i viden om, hvor der er tomme boliger og boliger i dårlig stand, hvorefter kommunerne foretager en fokuseret indsats med at opkøbe og derefter ofte nedrive boligerne.

De fleste kommuner benytter "Pulje til Landsbyfornyelse" som finansieringskilde til at rydde op, nedrive, opkøbe ejendomme, ombygge og istandsætte huse i mindre byer i landdistrikterne.

En undersøgelse foretaget af SBI med udgangspunkt i tre kommuner viser, at de lokale borgere oplever store forbedringer med nedrivningsindsatsen, hvilket er med til at øge optimismen hos naboer, lokale ejendomsmæglere mv. Kommunerne ser bl.a. værdi i, at nedrivningerne mindsker risikoen for spekulativ udlejning. Men undersøgelsen har ikke kunnet vise kvantitativt målbare effekter af nedrivningsindsatsen, fx i form af højere salgspriser og kortere liggetider på naboejendommene. Undersøgelsen viser desuden, at de kommuner der indgår i undersøgelsen, prioriterer at fjerne de ringeste bygninger uanset placering, og i mindre grad prioriterer at fjerne tomme bygninger, der generer nabobygninger og lokalmiljøer.

Indsatsen afhænger både af kommunens ressourcer og omfanget af nedslidt og tom boligmasse. Hvis den overskydende bygningsmasse er begrænset, kan der, som Udvalget for levedygtige landsbyer anbefaler, arbejdes med øget fokus på alternative anvendelsesmuligheder og opgradering af bygningers standard for at øge attraktiviteten.

En strategisk indsats fra kommunens side bør gå længere end at fjerne de ringeste bygninger. Det er væsentligt at starte med at etablere et overblik og så derefter tilpasse indsatsen. Således kan kommunen foretage et strategisk valg ift. om nedrivninger primært skal ske i udfordrede eller stærke zone, og om der skal en fokuseret indsats til i få udvalgte udfordrede landsbyer, som har sammenhæng med andre planer fx som led i en strategisk indsats, hvor udfordrede landsbyer omdannes til naturbyer. Kommunen skal også overveje, om civilsamfundet selv kan forventes at håndtere en tilpasning af boligmassen, eller om kommunen skal være primus motor.

8. Omdannelseslandsby

Kommunerne fik i forbindelse med ændringen af planloven i juni 2017 mulighed for at udpege to omdannelsesbyer i kommuneplanen hvert fjerde år, hvor der gives mulighed for en ny og udvidet afgrænsning af landsbyer i landzone.

Med muligheden for at udpege omdannelseslandsbyer får kommunerne friere rammer til at skabe en helhedsorienteret og langsigtet plan inden for afgrænsningen af omdannelsesbyen.

Omdannelseslandsbyer er et planlægningsværktøj, der særligt er tiltænkt landsbyer, som har omkringliggende stedsbundne kvaliteter. Det kan eksempelvis være adgang til skov, ådal eller andre naturområder (nærre kreativ natur). Udpegningen kan imødekomme ønsket om at tilbyde enkelte, attraktive byggemuligheder. I omdannelseslandsbyer er det muligt at trække en videre afgrænsning af landsbyen, end det er muligt efter gældende praksis om landsbyafgrænsninger.

En omdannelseslandsby skal omfatte en landsby i landzone i områder med befolkningsmæssig tilbagegang.

Kriterierne for omdannelseslandsbyer betyder, at kommunen kun kan udpege områder med befolkningsmæssig tilbagegang. Det strategiske her ligger i, at kommunen kan tage i betragtning om landsbyen har et særligt aktivt civilsamfund eller har en god beliggenhed.

9. Adgang til natur

I nogle landsbyer er der et uudnyttet potentiale i naturen, idet adgangen til de omkringliggende naturmæssige- og landskabelige værdier ikke er tilstrækkelig.

I mange landsbyer er det nærheden til landskabelige og naturmæssige værdier, der har betydning for, hvor attraktiv byen er for både beboere, besøgende og eventuelle tilflyttere.

Kommunen kan fx udvælge landsbyer, hvor man vil understøtte dialogen med lodsejerne – herunder de lokale landmænd – om for eksempel etablering af nye stier. Man kan også overveje muligheden for, at arealer ændrer anvendelse gennem såkaldt multifunktionel jordfordeling.

Øget adgang til natur er dels noget kommunen ud fra en strategisk overvejelse kan prioritere at gennemføre, hvis det vurderes, at det vil gøre landsbyen mere attraktiv ift. bosætning. Her handler det strategiske om, at kommunerne skal tage stilling til, om der er bestemte naturkvaliteter, som understøtter en generel kommuneprofil eller om et fokus på øget adgang til natur kan understøtte andre kommunale strategier om sundhed eller lign. Det kan også være noget som landbyens civilsamfund selv er tovholder på, mens kommunens opgave mere er af understøttende karakter.

10. Kollektiv trafik

Kollektiv trafik til og fra landsbyer i særligt de tyndest befolkede områder er ofte sparsom, og der er sjældent tilfredsstillende dækning med offentlige transportløsninger. Et virkemiddel kan være at understøtte andre kollektive transportløsninger end offentlige. For eksempel samkørselsordninger og delebilsordninger.

De fleste kommuner benytter i dag forskellige former for flextrafik, hvor der er mulighed for at bestille en taxa enten til et specifikt sted eller til nærmeste offentlige transportmiddel. Det er vigtigt, at der er tydelig kommunikation om mulighederne med flextrafik, og om der er landsbyer eller lokalområder, hvor ordningen ikke bliver benyttet.

En anden mulighed er at fokusere på samkørselsordninger, delebilsordninger mv. (mobility as a service), som er "kendetegnet ved at være en fleksibel, billig, have lave transaktionsomkostninger og give mulighed for sjælden brug" (Udvalget for levedygtige landsbyer). Det kan kommunen for eksempel gøre ved at samarbejde med landsbyernes civilsamfund og eventuelt også de lokale trafikaktører om mulighederne.

En strategisk tilgang kan være at udvælge landsbyer med et stærkt civilsamfund i udfordrede zoner, hvor den kollektive trafik er mindst frekvent og siden udvide det til at omfatte landsbyer med mindre stærke civilsamfund i en geografisk nærhed, så de kan lægge sig op ad de høstede erfaringer og samtidig drage nytte af de etablerede ordninger.

11. Samlokalisering af faciliteter og aktiviteter

Ved at samlokalisere faciliteter og aktiviteter i eksempelvis et lokalt center kan man øge attraktiviteten og skabe et nye fælles mødesteder for borgere fra flere landsbyer og lokalsamfund.

Mange kommuner arbejder i deres landsbyudvikling med at samlokalisere både service- og fritidstilbud. Eksempelvis ved at knytte flere landsbyer til udvalgte idrætshaller mv. og samtidig indtænke multifunktionel udnyttelse af faciliteterne.

En strategisk tilgang til samlokalisering i kommunen vil være, at kommunen tager stilling til, hvor der er landsbyer, som på sigt ikke kan opretholde deres faciliteter, så der i god tid fokuseres på én facilitet af høj kvalitet med en høj anvendelsesfrekvens så et godt og bredt foreningsliv kan opretholdes.

12. Puljer i kommunerne

Kommunerne har en række forskellige puljer, nogle er øremærket til landsbyer og landdistrikter. Andre kan benyttes til udvikling i hele kommunen. Generelt er midlerne åbne at søge. Der ses ikke eksempler på puljer, som er målrettet specifikke geografiske områder eller lokale potentialer.

Hvis kommunerne beslutter forskellige målsætninger for deres landsbyer, kan der arbejdes mere strategisk med brugen af kommunernes egne puljemidler, så de fokuseres, der hvor indsatser og handlinger følger målsætninger og delmål.

13. Landdistriktspuljen

Kommuner og landsbyer kan bruge landdistriktspuljens forsøgsmidler både til at søge projektmidlerne, når temaerne er sammenfaldende med kommunens og/eller landsbyens målsætninger og konkrete ønsker. De projekter der får støtte kan også tjene som inspiration til kommende projekter.

Landdistriktspuljen støtter tre forskellige typer af projekter:

1. Forsøgsprojekter i landdistrikterne
2. Forsknings- og informationsprojekter
3. Projekter om de små øer.

Puljen har til formål at fremme beskæftigelse, erhvervsudvikling, service, levevilkår, bosætning samt lokale kultur- og fritidsaktiviteter i landdistrikterne. Både offentlige og private aktører kan søge om midler fra puljen. Puljen er på 23,8 mio. kr. i 2019 hvoraf 18,8 mio. kr. fordeles til projekter via åbne ansøgningsrunder.

Forsøgsprojekterne uddeles to gange årligt på baggrund af et fastlagt tema. Der var til 1. runde i 2019 afsat 6 mio. kr. til forsøgsprojekter inden for temaet "Faciliteter og aktiviteter, der samler landsbysamfundene". I anden runde var der afsat 4.8 mio. kr. under temaet "Udvikling af bæredygtige og grønne løsninger i landdistrikterne".

Strategisk organisering af kommuner og civilsamfund

1. Borgerforeninger, Lokalråd mv.

Der er mange forskellige landsbyorganiseringer: Alt lige fra en nærmest ikke eksisterende struktur til borgerforeninger eller lokalråd med specifikke formål, som fx forskønnelse, erhvervsudvikling eller tilgængelighed til natur. Udgangspunktet er, at arbejdet er frivilligt, og der lægges et meget stort stykke arbejde fra de frivilliges side, når de medvirker til at udvikle landsbyerne.

I langt de fleste kommuner har landsbyerne dog en borgerforening, en beboerforening, et bylaug, et borgerpanel og nogle gange er der også etableret et lokalråd. Disse foreninger fungerer ofte som en legitim repræsentant for landsbyen og dermed som den part, kommunen samarbejder med om emner, der bredt vedrører landsbyen.

Repræsentativiteten kan variere fra borgerforening til borgerforening. I mange landsbyer er det de samme ildsjæle, der har præget borgerforeningen gennem en lang årrække. Man kan derfor som kommune overveje, om man vil bede landsbyerne jævnlige gentænke om deres borgerforening er repræsentativ for landsbyen og undersøge, hvordan man kan tiltrække nye kræfter.

I nogle kommuner har alle landsbyer den samme type af organisering og benævnes ensartet, i nogle er det meget forskelligt og helt op til landsbyerne selv. Uanset hvilken model kommunen har, er det vigtigste at kommunen har taget stilling til at netop deres model bedst muligt passer til kommunen mål og visioner for landsbyerne.

Den måde landsbyerne er organiseret på, hvad de er optaget af og hvilke kompetencer de har, kan have betydning for i hvilken grad landsbyen selv kan sætte sig strategiske mål, der er i overensstemmelse med kommunens strategiske mål. Det er derfor også et strategisk valg fra kommunens side, hvilke krav man stiller til landsbyernes organisering, hvordan man rådgiver dem og hvilke midler man understøtter borgerforeningerne med.

2. Landdistriktsskulenten

Hvordan kommuner organiserer sig i forhold til at indgå i et konstruktivt samarbejde med civilsamfundene er afgørende for den langsigtede og strategiske udvikling af landsbyerne.

Samarbejdet mellem kommunen og landsbyerne er i nogle kommuner ikke formaliseret, dog har en del kommuner en landdistriktskonsulent eller landdistriktskoordinator, som er civilsamfundenes indgang for landsbyerne til kommunen. Landdistriktskonsulenter har ofte et solidt lokalkendskab blandt andet gennem løbende kontakt med borgerforeningen eller andre organiseringer i landsbyen om konkrete projekter. Landdistriktskonsulenter hjælper landsbyen med rådgivning eller kan henvise til de forvaltninger i kommunen, som kan bistå med juridiske, økonomiske eller planfaglige spørgsmål mv.

Landdistriktskonsulenten sikrer kommunens mulighed for at følge det strategiske arbejde i landsbyerne og understøtter både fremdrift med de konkrete handlinger.

3. Landsbypedelordningen

Lokalrådenes eller borgerforeningernes arbejde kan understøttes kommunalt gennem en landsbypedelordning, hvor fx teknik- og miljøforvaltningen afsætter driftsressourcer til såkaldte 'landsbypedeller'. Der kan fx etableres et direkte samarbejde mellem kontaktpersoner i landsbyerne og faste medarbejdere fra 'Vej og Park' i kommunen. De kommunale medarbejdere fungerer som bindeled mellem lokalsamfundene og kommunen. Landsbypedellernes opgaver er eksempelvis koordinering af daglige driftsopgaver, så de løses bedst muligt, samt at konkrete ønsker og problemstillinger videregives til rette kommunale sagsbehandlere.

Landsbypedeller kan dække hele kommunen bredt, men det er også en mulighed, hvis kommunen for eksempel har begrænsede ressourcer, at udvælge landsbyer, der kan gøre brug af landsbypedeller. Det kunne fx være landsbyer med et mindre aktivt eller stille civilsamfund, der har brug for en hjælpende hånd. Det kunne også være aktive civilsamfund, der ønsker at styrke deres egne kompetencer og blive bedre i stand til selv at forskønne og vedligeholde landsbyen, hvilket en landsbypedel kunne medvirke til.

4. Lokale udviklingsplaner (LUP)

De lokale udviklingsplaner kan bruges til at understøtte kommunens strategiske målsætninger. En del landsbyer har udarbejdet en lokal udviklingsplan, der redegør for borgernes visioner og ønsker for udviklingen af deres lokalområde og også i forskelligt konkretiseringsniveau angiver, hvordan målene skal nås. Den lokale udviklingsplan er landsbyens egen udviklingsplan.

De lokale udviklingsplaner har forskellige benævnelser, det kan være udviklingsplan, landsbyplan, helhedsplan, strategisk helhedsplan eller lokal udviklingsplan (LUP), nedenfor benævnt LUP.

Udviklingen og udarbejdelsen af LUPen kan ske med kommunen som mere eller mindre aktiv samarbejdspartner. Når kommunen deltager i udarbejdelsen af planen, er der mulighed for at sikre, at LUPen lægger sig op ad kommunens overordnede målsætninger for udviklingen af landsbyerne. Derudover er det forskelligt, om der er koblet eksterne konsulenter på planerne, eller om de primært udvikles og skrives af landsbyerne selv og eventuelt kommunen.

LUPen er som udgangspunkt et frivilligt og uformelt værktøj, men afhængigt af kommunernes involvering kan den også antage form af en mere bindende aftale, og kommunen kan vælge at optage hele eller dele af en lokal udviklingsplan i fx planstrategien eller i lokalplaner.

Nogle LUPer er meget konkrete med for eksempel konkrete forslag til fysisk planlægning (herunder udlæg af byggegrunde, nye funktioner i landsbyen eller øget adgang til naturen). Andre vedrører konkrete ønsker til kulturelle arrangementer, udvikling af festivaler eller lignende. Og nogle holdes på et overordnet niveau, hvor det kræver en grundigere projektbeskrivelse for de projekter, der stilles forslag om.

Der er dermed stor forskel fra landsby til landsby og fra kommune til kommune på, hvordan LUPen knytter sig til kommunens overordnede strategier og målsætninger, og på hvor konkrete og bindende planerne er. LUPerne kan være et strategisk virkemiddel, hvis kommunens overordnede målsætninger afspejles i LUPerne. Derudover kan kommunen have for øje, at de mål og handlinger som besluttes i LUPerne understøttes gennem for eksempel tildeling af puljemidler, fysisk planlægning, nedrivning mv.

Det betyder ikke, at landsbyerne ikke selv kan udvikle og gennemføre LUPerne, men hvis de skal have en strategisk effekt skal kommunen aktivt tage stilling til eller guide processen, så indholdet i planerne kommer til at hænge sammen med kommunens overordnede politikker og/eller målsætninger.

5. LAG (Lokale Aktionsgrupper)

LAG'er kan på samme måde som LUP'erne bruges som strategiske virkemidler, hvis kommunen sikrer, at de projekter, som gennemføres i LAG-regi understøtter kommunens generelle politikker og eller målsætninger.

En lokal aktionsgruppe er et partnerskab mellem lokale aktører, der ønsker at udvikle landdistrikterne fx gennem fokus på at skabe attraktive levevilkår og arbejdspladser. En aktionsgruppe tegnes i det daglige af en bestyrelse, som står for udarbejdelsen af en udviklingsstrategi, indstilling af projekter og desuden har til opgave, at hjælpe projektholdere på vej med projekter, der skaber økonomisk udvikling og bedre levevilkår i det pågældende område.

Hver lokal aktionsgruppe får stillet midler til rådighed fra Erhvervsstyrelsen og EU. Med pengene følger muligheden for, at borgere, virksomheder og foreninger i de udpegede landdistrikter kan engagere sig og få indflydelse på den lokale udvikling. De lokale aktionsgrupper bestemmer nemlig, hvad pengene skal bruges til lokalt, og hvilke projekter der skal have tilskud. Det sker indenfor de rammer, som Erhvervsstyrelsen udstikker.

Hver LAG har besluttet en lokal udviklingsstrategi med udvalgte fokusområder, som der uddeles midler på baggrund af. Ofte har to kommuner slået sig sammen om én LAG med en fælles udviklingsstrategi. Udviklingsstrategien skal naturligvis følge den strategiske linje i begge kommuners landdistriktspolitik (og strategiske planlægning). Når der uddeles midler, skal det ske med den strategiske landsbyplanlægning for øje.

6. Klynger

DGI, Lokale og Anlægsfonden samt Realdania igangsatte i 2015 initiativet Landsbyklynger. I en landsbyklynge samles flere landsbyer om for eksempel institutioner, foreninger, haller og rekreative tilbud. Kommunens rolle i landsbyklynger er primært af understøttende karakter. Ønsket om klynge-etableringen skal komme fra landsbyerne selv og være forankret hos en bred vifte af lokale aktører. Der skal også være lokal opbakning eller et netværk/en forening, som kan sikre den lokale forankring.

Landsbyklynger etableres typisk i områder, som står over for landdistriktsrelaterede udfordringer og som samtidig har stedsspecifikke muligheder, der kan danne udgangspunkt for en ny, positiv udvikling.

En klynge kan godt gå på tværs af kommunen og både dække områder med større og mindre udfordringer. Der kan dog være et strategisk greb i at understøtte klyngeetablering i landsbyer, som står overfor nogle af de samme udfordringer, som kommunen har målsætninger for.

Strategisk mobilisering af forskellige civilsamfundstyper

En langsigtet og differentieret civilsamlingsinvolvering er et vigtigt værktøj, der skal sikre, at civilsamlingsressourcer involveres bedst muligt og understøtter kommunens strategiske mål for landsbyen.

Det handler ikke om 'at udnytte' borgernes ressourcer, men derimod om at sikre, at de rette rammebetingelser for at tage del i udviklingen af landsbyerne er til rådighed for dem, der ønsker det. Hvilke betingelser der er behov for, varierer fra civilsamfund til civilsamfund.

Virkemidlerne her forholder sig til *hvordan* en strategisk udvikling kan foregå i praksis. *Hvad* der udvikles (om der er tale om forskønnelse, bedre adgang til grønne områder, erhvervsfremme eller lign.) beskrives ikke her, da alle tiltag i princippet kan være genstand for de forskellige typer af civilsamlingsinteresse. Det vigtige er, hvilke samarbejdsvirkemidler der anvendes i forhold til styrken af civilsamlingsressourcerne. Civilsamlingsstypologierne danner grundlag for differentierede samarbejdsrelationer mellem kommune og civilsamlingsressourcerne.

Hvis kommunen evt. i samarbejde med landsbyerne, har et ønske om, at landsbyerne i stigende grad får større strategisk kapacitet, kan det fx understøttes med øget rådgivning til landsbyerne om, hvordan de organiserer sig og fx tager vare på flere områder af landsbyens udvikling eller kommunen kan direkte understøtte opbygningen af større strategisk kapacitet i landsbyerne.

1. Meget aktive civilsamfund

De meget aktive civilsamfund tager ofte selv initiativ til igangsættelse af både store og små projekter. Kommunernes vigtigste opgave er at understøtte projekternes strategiske retning (med blik for kommunens mål for et givent lokalområde) og hele tiden at kvalificere og rådgive i forhold til faglige spørgsmål/problemstillinger.

Ud over løbende at tilbyde rådgivning og sparring kan kommunerne etablere midlertidige kommunale følge- og/eller feedbackgrupper med deltagere fra flere forvaltninger (yde rådgivning om godkendelser, sikre strategisk bæredygtighed i projektet mv.).

2. Aktive civilsamfund

Aktive civilsamfund har ofte et uforløst potentiale. En mobilisering kan ske gennem de allerede aktive lokale foreninger, hvis disse har god opbakning fra det øvrige civilsamfund. Kommunens rolle er at vurdere de lokale ressourcer og potentialer i forhold til, hvor civilsamfundet kan opleve succes med at tage ansvar for initiativer, der spiller en rolle for landsbyens udvikling (igen med øje for kommunens målsætninger for det givne område).

Konkret kan kommunerne understøtte etableringen af lokal netværksopbygning på tværs af civilsamfundsaktører (lokale virksomheder, foreninger og enkeltpersoner - både internt i landsbyerne, men også på tværs af landsbyer). En mulighed er også at arbejde mobiliserende med udvikling af (bindende) LUP'er (se afsnittet herom ovenfor), eller kommunerne kan arbejde strategisk med midlertidige 'test'-projektforløb (samskabelse). Det strategiske ligger her i det mobiliserende, men også i kraft af at test-projekterne i sidste ende kan kvalificere udviklingen af nye løsninger til landsbyernes udvikling.

3. Mindre aktive civilsamfund

Mindre aktive civilsamfund skal mobiliseres gennem mindre, overskuelige projekter, hvor kommunens rolle er at projektlede, dvs. sikre fremdrift. Nogle mindre aktive civilsamfund vil skulle starte med at understøtte udviklingen af en deltagelseskultur, hvorfor reelle udviklingsinitiativer skal planlægges i et længere perspektiv. Selve mobiliseringen af civilsamfundet er her kommunens første og primære fokus.

I denne sammenhæng kan kompetenceudvikling af både borgerforeningens og landsbyens evne til at udvikle landsbyen have betydning for landsbyens levedygtighed. Nogle kommuner arbejder derfor strategisk med kompetenceudviklingsforløb i landsbyerne, således at civilsamfundet selv bliver i stand til at tænke mere strategisk, fundraise og gennemføre projekter. Derudover kan det at understøtte begivenheder, der skaber fællesskab være en forudsætning for en videre mobilisering.

4. Stille civilsamfund

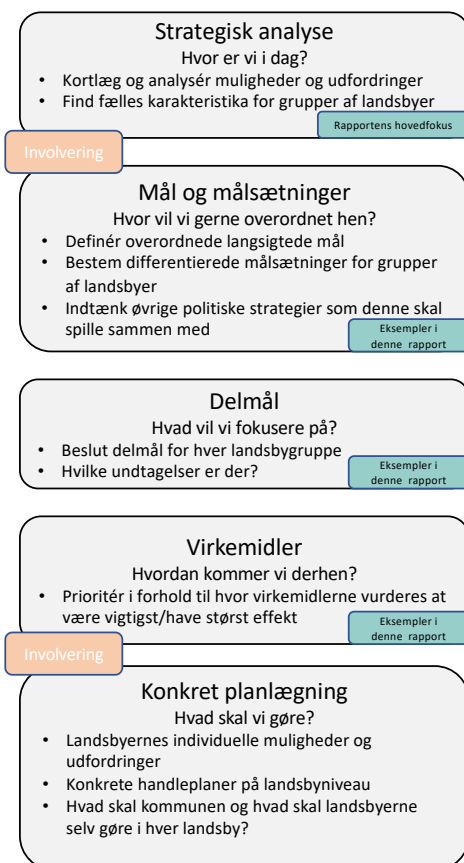
Stille civilsamfund kan være en udfordring i forhold til at etablere en direkte samarbejdsrelation. I disse tilfælde må kommunerne vurdere, om civilsamfundets karakter er et udtryk for et ønske om - og tilfredshed med - en ro i landsbyen. Ikke alle civilsamfund vil eller skal mobiliseres, dog er det ekstremt vigtigt at kommunen løbende **informere og** strategiske målsætninger for landsbyen.

7. Handleplan

Vejen Kommune er allerede i dag godt i gang med at sætte retningen for udviklingen af deres landsbyer med en landdistriktspolitik og -strategi. Næste skridt er strategisk landsbyplanlægning, hvilket også fremgår af Vejen Kommunes planstrategi 2019, hvor det pointeres, at "Kommunen vil anvende strategisk landsbyplanlægning".

Med den nye lovgivning står alle kommuner overfor at skulle beslutte, hvad grundlaget skal være for at formulere og anvende strategisk planlægning, og det er netop dét anbefalingerne i dette kapitel vedrører. Derudover anbefales både en konkret procesplan for borgerinvolvering i Vejen Kommune samt en mere generel model for strategisk involvering af landsbyerne.

Handleplanens omdrejningspunkt er den i kapitel 1 skitserede proces for strategisk arbejde.

Strategisk planlægning handler først og fremmest om at formulere og arbejde efter et fælles langsigtet mål. Kommunerne skal formulere et overordnet mål for en gruppe af landsbyer, og sikre en sammenhæng mellem det strategiske mål og de midler/ressourcer, som kommunerne har til rådighed. Samtidig skal strategien afspejle landsbyernes forskellige muligheder og udfordringer. Det betyder også, at strategien får forskellig betydning for de forskellige landsbyer.

Det strategiske mål fastlægges på baggrund af, hvad man som kommune ønsker sig af fremtiden for landsbyerne, men målet skal være realistisk, og skal tage afsæt i en helhedsorienteret tilgang, der beror på data og viden om muligheder og udfordringer, ressourcer og øvrige politikker og strategier. Strategisk planlægning for landsbyer vedrører dermed også politikker, der ikke tidligere nødvendigvis har været en del af kommuneplanen.

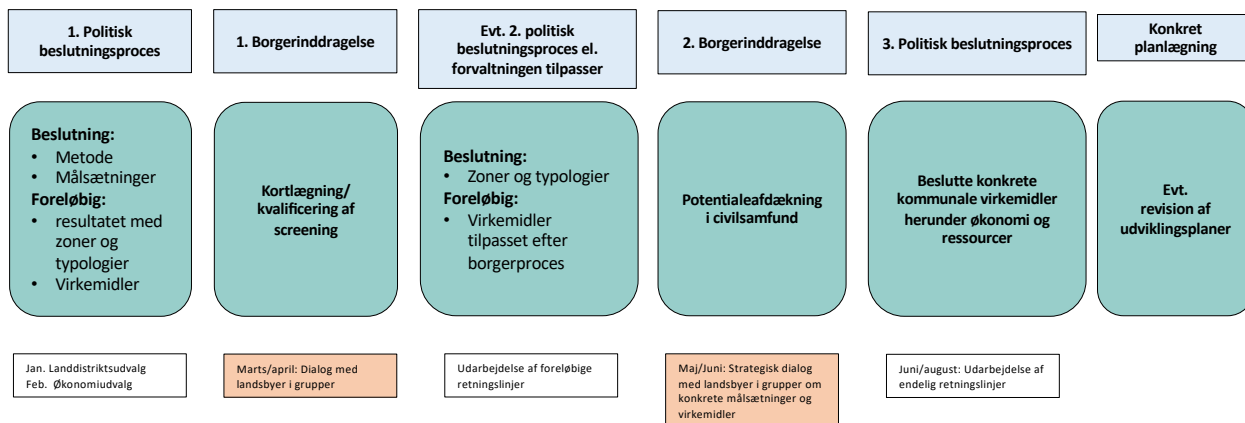
I den proces, som Vejen Kommune nu står overfor skal der tages stilling til:

1. 'Hvor er vi i dag?' - hvilket kortlægningen i denne rapport giver et bud på (jf. anbefaling 1 og 2)
2. 'Hvor vil vi gerne hen (herunder mål og delmål)?'. Her kan opdelingen af landsbyerne i områder og ift. deres civilsamfundsstyrke (jf. anbefaling 3) danne grundlag for fastlæggelsen af de endelige mål og delmål.
3. 'Hvordan kommer vi derhen, dvs. med hvilke virkemidler?'. Dette spørgsmål skal både afklares politisk og i samarbejde med civilsamfundene (jf. anbefaling 4).

Disse grundlæggende spørgsmål leder til det sidste spørgsmål, som omhandler realisering, dvs. 4. 'Hvad skal vi konkret gøre?'.

En overordnet handlingsplan med de forskellige proceselementer er skitseret i figur 6 nedenfor.

Figur 6. Handlingsplan – proceselementer

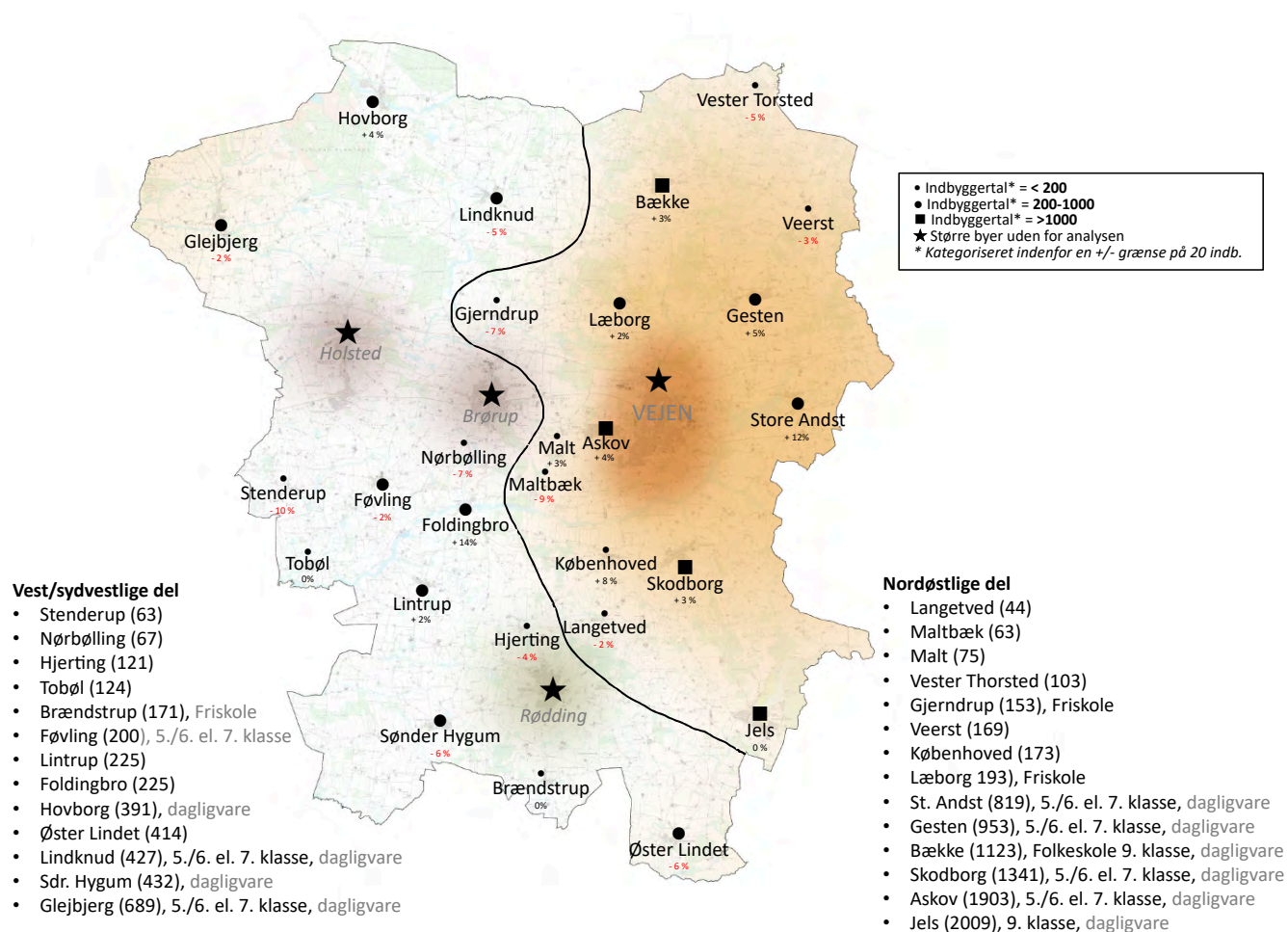
Anbefaling 1: Planlæg strategisk ud fra at Vejen kommune er opdelt i en vest/sydvestlig og en nordøstlig del

Det anbefales, at den strategiske planlægning i Vejen tager udgangspunkt i en opdeling i en vestlig og en østlig del, der baserer sig på en erkendelse af, at den vest/sydvestlige del af kommunen er mere udfordret ift. pendlingsafstande, boligpriser, befolkningsudvikling og adgang til offentlig og privat service end den nordøstlige er.

Det anbefales, at der som grundlag for den strategiske planlægning bruges en zonekortlægning som beror på følgende parametre: Afstand til jobmarkeder, skoler og dagligvareindkøb, boligpriser, demografi, udvikling i befolkningstal og naturudpegninger (jf. kap 2). Parametrene er udvalgt på baggrund af Udvalget for levedygtige landsbyers kriterier til en vurdering af landsbyers levedygtighed og udvalgets trappetrins-model (jf. kap. 1).

Vejen Kommune har tilbage i 2016 udarbejdet konkrete landsbyanalyser, som efter en eventuel opdatering kan benyttes som supplement til denne rapporters kortlægninger.

Beslutningen om at betragte Vejen Kommune som opdelt i en nordøstlig og vest/sydvestlig del får betydning for de strategiske målsætninger, der kan arbejdes med i de forskellige dele af kommune. Dette uddybes i anbefaling tre.

Kort 33. Vest/sydvestlig og nordøstlig del. Landsbyer fordelt på størrelse inkl. ændring i indbyggertal. Angivelse af skole og dagligvare

Anbefaling 2: Betragt civilsamfundenes styrke ud fra fire typologier

Det anbefales, at der udover den geografiske og demografiske kortlægning også inddrages en kortlægning af styrken af civilsamfundene i landsbyerne. Udvalget for levedygtige landsbyer vurderer, at landsbyernes engagement og aktivitetsniveau er helt central for, hvilken retning landsbyerne kan forventes at udvikles sig i, hvorfor det er nødvendig viden for kommunens strategiske planlægning.

Civilsamfundene i landsbyerne er ikke ens, hvilket betyder, at ikke alle civilsamfund har de samme ressourcer til at understøtte en eventuel udviklingsproces. For at Vejen Kommune kan tilpasse tiltag til de enkelte civilsamfunds styrkeniveau, er en kortlægning af civilsamfundene nødvendig.

Det anbefales, at alle landsbyernes civilsamfund grupperes på baggrund af civilsamfundets nuværende aktivitetsniveau (jf. forslag til gruppering) ud fra typologierne:

<p>De meget aktive civilsamfund Karakteristik: Stærk engagementskultur, nogen tilgang af nye frivillige kræfter og stærkt lokalt samarbejde. Initiativer, der spiller en særlig rolle for landsbyens udvikling, initieres både gennem foreninger, uformelle organiseringer eller lokalt forankrede virksomheder. De meget aktive civilsamfund har ofte gode og brugbare faciliteter, som ofte vedligeholdes af borgerne selv.</p>	<p>De mindre aktive civilsamfund Karakteristik: Lavt lokalt engagement og svag samarbejdskultur, landsbyens udvikling er ofte afhængig af borgerforeningen (eller lign.), få lokale virksomheder, få faciliteter.</p>
<p>De aktive civilsamfund Karakteristik: Få ildsjæle, godt samarbejde på tværs af civilsamfundsaktørerne, dog spiller de klassiske foreninger ofte den største rolle som drivkraft for landsbyens udvikling, faciliteterne er ofte af middel kvalitet.</p>	<p>De stille civilsamfund Karakteristik: Stille lokalt engagement, ofte ringe kontakt til kommunen, få aktive lokale foreninger, få årlige fællesskabsskabende arrangementer, ingen aktive lokale virksomheder, ofte ingen eller dårlige faciliteter.</p>

På baggrund af analysen af civilsamfundene i Vejen Kommunes landsbyer anbefales følgende kategorisering af civilsamfundene:

<p>De meget aktive civilsamfund Jels (2009), Hovborg (391), Askov (1903), Glejbjerg (689), St. Andst (819), Bække (1123), Sdr. Hygum (432), Skodborg (1341)</p>	<p>De mindre aktive civilsamfund Gjerndrup (153), Foldingbro (225), Tobøl (124), Veerst (169)</p>
<p>De aktive civilsamfund Føvling (200), Øster Lindet (414), Gesten (953), Lintrup (225), Lindknud (427), Københoved (173)/Langetved (44), Læborg (193), Brændstrup (171)</p>	<p>De stille civilsamfund Malt (75)/Maltbæk (63), Stenderup (63), Hjerting (121), Nørboilling (67), Vester Thorsted (103)</p>

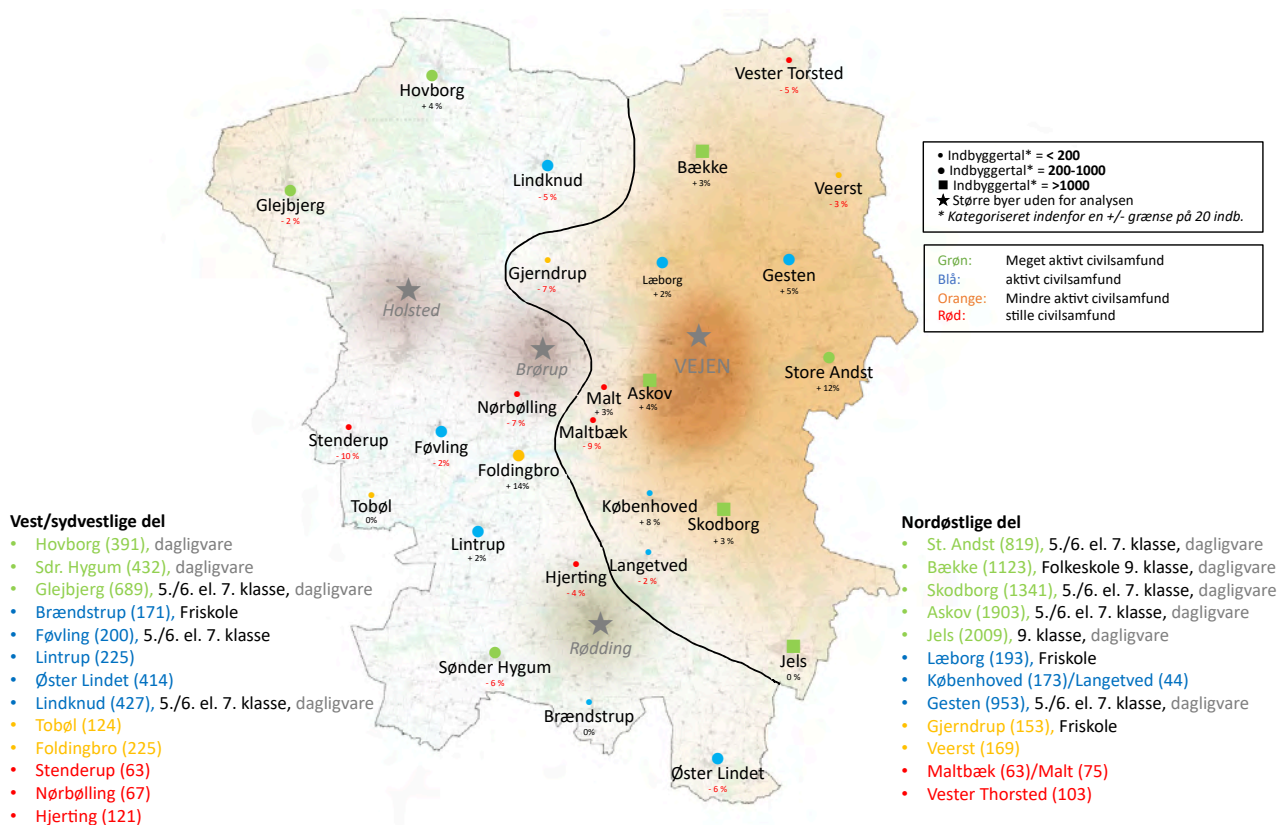
Anbefaling 3: Opdel kommunens landsbyer i otte landsbygrupper

Strategisk landsbyplanlægning handler blandt andet om at "...fremme en differentieret og målrettet udvikling af landsbyer..." (Lov om strategisk planlægning for landsbyer).

Opdelingen af kommunen i en vest/sydvestlig og nordøstlig del (geografiske og demografiske faktorer) kombineret med styrken af landsbyernes civilsamfund giver mulighed for at opdele kommunen i forskellige landsbygrupper. Landsbygrupperne giver et helhedsorienteret billede af muligheder og udfordringer, som det er muligt at opstille differentierede mål på baggrund af (forslag hertil er formuleret i kapitel 4).

Derfor anbefales det, at Vejen Kommune fordeler kommunens landsbyer i otte landsbygrupper jf. figuren nedenfor og kortet.

<p>Vest/Sydvestlig del kombineret med meget aktive civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glejbjerg, Hovborg, Sdr. Hygum <p>Vest/Sydvestlig del kombineret med aktive civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lindknud, Føvling, Lintrup, Øster Lindet, Brændstrup <p>Vest/Sydvestlig del kombineret med mindre aktive civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tobøl, Foldingbro <p>Vest/Sydvestlig del kombineret med stille civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hjerting, Nørnbølling, Stenderup 	<p>Nordøstlig del kombineret med meget aktivt civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • St. Andst, Bække, Skodborg, Askov, Jels <p>Nordøstlig del kombineret med aktivt civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gesten, Læborg og Københoved/Langetved <p>Nordøstlig del kombineret med mindre aktive civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veerst, Gjerndrup <p>Nordøstlig del kombineret med stille civilsamfund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vester Thorsted, Malt/Maltbæk
---	---

Kort 34. Vejen Kommunes landsbyer angivet i Vest/sydvestlig og Nordøstlig del med landsbystørrelse, ændring i indbyggertal, skoler og dagligvareindkøb samt civilsamfundsstyrke

Anbefaling 4: Gennemfør civilsamfundsinvolvering

A: Kvalificér kortlægninger og analyser gennem civilsamfundsinvolvering

At gennemføre en civilsamfundskortlægning kræver en tæt dialog med aktørerne i landsbyerne. Der ligger en stor kommunikativ opgave i at formidle formålet med kortlægningen. Det er afgørende, at civilsamfundene ikke oplever en kortlægning som en dom over, om landsbyerne er gode eller dårlige steder at leve. En tidlig involvering af civilsamfundene er derfor væsentlig.

Første skridt i Vejen Kommune var at sende screeningskemaerne ud til lokalrådene således, at deres blik og viden om landsbyerne har kunne danne afsæt for den første typologisering, som er anvendt i denne rapport. Det anbefales, at Vejen Kommune nu fortsætter dialogen med civilsamfundene: Først med fortsat fokus på *civilsamfundets styrke og landsbyernes generelle muligheder og potentialer* (marts/april). Derefter tages andet involveringsskridt, hvor civilsamfundene involveres i *hvilke mulige målsætninger og virkemidler, der kan tages i anvendelse i forhold til de specifikke landsbyers situationer* (maj/juni), (Jf. procesmodellen øverst i dette kapitel).

Nedenstående plan indeholder et mere konkret forslag til, hvordan civilsamfundet kan involveres i det videre arbejde allerede fra starten af 2020. Planen skal læses som en skabelon, der kan/skal tilpasses i takt med, at den overordnede procesplan fastlægges.

Som nævnt kræver en civilsamfundskortlægning klar og tydelig kommunikation om, hvorfor og hvordan kortlægningen finder sted. Involveringen har derfor 1) Et vigtigt kommunikativt sigte ligesom, at den har 2) Et mål om kvalificering af den foreløbige civilsamfundstypologisering.

Følgende skridt foreslås:

Tidsplan	Handlinger	Indhold
Februar	Invitationer udsendes	Indhold - Formalia - Kort baggrundsskriv, inkl. resumé af rapporten
Marts/april	Fællesmøde (med politisk deltagelse)	Velkomst og oplæg v. Vejen Kommune "Vejen i dag" - Baggrund for processen: Lovgivningen, info om projektsamarbejdet med Realdania, gennemgang af centrale resultater fra rapporten.
		Workshop (Landsbyerne fordeles tilfældigt i mindre grupper) - Del 1. Gennemgang af landsbygrupperingen i rapporten. Kan deltagerne genkende sig selv i kortlægningen? - Del 2. Evt. revidere screeningen eller mulighed for at tilføje nye informationer. (<i>Vejen Kommune vurderer efterfølgende om den nye viden giver anledning til en re-kategorisering af nogle landsbyer</i>)
		Fælles debat - Hvordan sikrer vi, at lovkraet om strategisk planlægning får en konstruktiv betydning for Vejen Kommunes landsbyudvikling?
		Afrunding og evt. nedsættelse af en civilsamfundsfølgegruppe (§17.stk.4 udvalg eller mere uformelt u. politisk deltagelse) - Afklaring af hvilken rolle civilsamfundene ønsker i den videre proces. Har lokalrådene brug for Vejen Kommune i forhold til at forankre det videre strategiske arbejde ude i landsbyerne?
April/maj	Digital opfølgning + invitationer til 'Gruppemøder'	Indhold - Kort ref. fra fællesmødet - Siden sidst (lidt om den politiske behandling) - Invitationer til næste møde (obs. ikke et fællesmøde)
Maj/juni	Møder i grupperinger (Jf. landsbygruppering i rapporten - evt. revideret efter fællesmødet i marts/april)	Velkomst og oplæg v. Vejen Kommune/repr. for civilsamfundgruppen - Hvad er vores fælles strukturelle, demografiske, geografiske vilkår? - Hvilke retningslinjer og virkemidler har vi mulighed for at tage i anvendelse?
		Debat - Hvad er landsbygruppens forslag til en prioriteret indsats inkl. hvilke virkemidler, der skal tages i brug? - Hvilke rolle er defineret for civilsamfund og Vejen Kommune?
		Beslutninger/opsamling - Kort opsummering på beslutninger - Næste skridt fastlægges

Juni	Digital opfølgning + information om næste skridt	
------	--	--

B: Lav en langsigtet, differentieret civilsamfundsinvolvering

Efter en kvalificering af kortlægningen og civilsamfundstypologiseringen anbefales det, at en mere langsigtet og differentieret involveringsplan udarbejdes.

Civilsamfundskortlægningen er ikke i sig selv et mål. Det er et middel til at vurdere hvilke ressourcer, der er brug for og til rådighed. Udgangspunktet er, at der ofte ligger en væsentlig ressource i civilsamfundet i forhold til at finde gode løsninger på nogle af de udfordringer, som landsbyer står overfor i dag.

Gennem de fire typologier nuanceres billedet af, hvilke ressourcer forskellige civilsamfund har til rådighed. Et billede, der er vigtigt når Vejen Kommune efterfølgende skal vurdere og tilrettelægge indsatser for de forskellige landsbyer, herunder hvilken rolle civilsamfundet og kommunen hver især skal/kan indtage *på lang sigt*.

Lidt firkantet sagt kan man sige, at de stille civilsamfund indtager en mere passiv 'modtager' rolle, hvor kommunen har en klassisk forvaltningsrolle og sikrer at nødvendige tiltag bliver initieret og gennemført. Når det kommer til de meget aktive civilsamfund, vil relationen mellem kommune og civilsamfund i højere grad være karakteriseret ved en samarbejdsrelation. Her søsætter civilsamfundet ofte selv nye initiativer og kommunens rolle er fx at sørge for rådgivning, økonomisk støtte og/eller hjælp i forhold til lovgivningsmæssige rammevilkår.

I alle tilfælde er det selvfølgelig kommunernes fornemmeste opgave at være tydelige omkring de generelle målsætninger, delmål og mulige virkemidler, således at civilsamfundenes initiativer, i det omfang det er muligt, samtænkes med de kommunale strategiske målsætninger.

Det anbefales derfor, at Vejen ommune formulerer en langsigtet, differentieret involveringsstrategi, som forholder sig til de fire civilsamfundstyper, herunder definerer de ønskede civilsamfunds- og kommuneroller.

Model for strategisk involvering

Modellen skitserer de forskellige roller, som henholdsvis kommune og civilsamfund kan indtage. Formålet er at tydeliggøre, hvilke former for involvering, der er de mest oplagte i forhold til de forskellige civilsamfundstyper.

Civilsamfundstype	Stille civilsamfund	Mindre aktive civilsamfund	Aktive civilsamfund	Meget aktive civilsamfund
Civilsamfundets rolle og ressourcer	<p>Modtager</p> <p>Generelt er de stille civilsamfund kendetegnet ved ingen eller kun få foreninger, der afholdes måske enkelte begivenheder såsom juletræstænding, og også projekter der har betydning for at der opretholdes et godt liv i landsbyen, men projekter, der har en reel betydning for landsbyens udvikling igangsættes ikke.</p>	<p>Informant</p> <p>De mindre aktive civilsamfund har forskellige fællesskabsskabende aktiviteter i byen. Dog er udfordringen med at skaffe frivillige kræfter til planlægning og gennemførelse af arrangementer forholdsvis stor, og det er ofte et få antal ildsjæle, som sørger for aktiviteterne i landsbyen.</p>	<p>Bidrager</p> <p>De aktive civilsamfund opretholder et godt foreningsliv, der spiller en stor rolle for fællesskabet i landsbyen. Der kan være et par af landbyens virksomheder, som engagerer sig i landsbyens udvikling. Landsbyengagementet varetages ofte af få ildsjæle og det er svært at rekruttere nye til foreninger, aktivitet mv.</p>	<p>Samarbejdspartner</p> <p>De meget aktive civilsamfund formår både at opretholde et stærkt fællesskab og tage initiativer, der betyder noget for landsbyens udvikling. Der er ofte et bredt engagement fra byens borgere.</p>

Kommunens rolle	Initiativtager, projektejer	Projektholder	Uddelegerende, projektledende	Faciliterende, rådgivende
	Kommunen starter og gennemfører initiativer og sikrer at civilsamfundet er informeret om aktiviteter.	Kommunen starter og gennemfører initiativer, men lader løbende civilsamfundet kvalificere konkrete tiltag.	Kommunen lægger projektplaner, etablerer lokale partnerskaber og sikrer generel forankring i civilsamfundet. (Evt. sikre forankring hos en bredere borgergruppe end de traditionelle ildsjæle).	Det skal være tydeligt for civilsamfundet, hvem i kommunen de kan henvende sig til, når der er brug for hjælp.
Involveringens karakter*	<ul style="list-style-type: none"> • Skriftlig information via lokalråds hjemmesider • Klassiske høringer • Informationsmøder • Kommune deltager evt. i lokalmøder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Workshops • Kompetence/læringsforløb tilrettelagt efter borgernes ønsker (med fokus på lokaludvikling). 	<ul style="list-style-type: none"> • Udvikling af (bindende) LUP'er • Midlertidige 'test'-projektforløb. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunen inviteres til projektarrangementer.

* OBS forslagene til involveringsgreb bygger ovenpå hinanden, således at alle nævnte greb kan anvendes i de meget aktive civilsamfund. Gentagelser er blot undgået for læsevenighedens skyld.

Civilsamfundsrollerne er inspireret af begreberne fra Sherry Phyllis Arnsteins (ofte anvendte) deltagelsesstige. Se mere: Arnstein, Sherry (1969): "A Ladder of Citizen Participation," JAIP, Vol. 35, No. 4, pp. 216-224.